

*Danijel
Kelman*

*Ja
i Kaminski*

CLIO

Danijel Kelman

Ja i Kaminski

Preveo sa nemačkog

Dušan Hajduk-Veljković

2005

CLO

Gral

Urednik

Zoran Hamović

Likovni urednik

Dragana Atanasović

Naslov originala

Daniel Kehlman ICH UND KAMINSKI

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 2003

Za Helenu

Zaista, nema mi premca.
Zar me ne prihvataju svuda kao svoga?
Čak mi i besmrtnici poklanjaju posebnu pažnju.
Plemenitost mi se duše često očituje,
raspoložem stanovitim znanjima, svom silom ideja,
nesvakidašnjim smislom za humor i istim takvim
načinom izražavanja; a nadasve, čini mi se,
ništa ljudsko nije mi strano.

Džejms Bosvel, Dnevnik, 29. decembra 1764.

1

Prenuh se kad konduktar zakuca na vratima kupea. Tek što je prošlo šest, za pola sata stižemo na odredište, kaže. Da li sam ga čuo? Čuo sam, promrmljam, čuo sam. Podižem se s mukom. Ispružio sam se preko tri sedišta, sam u kupeu, leđa pucaju, vrat se koči. U snove mi se uporno uplitalo kloparanje voza, glasovi iz hodnika i najave na kojekakvim peronima; svaki čas sam se trzao iz grozomornih košmara; jednom je neko hropćući naglo otvorio vrata, pa sam morao da ustanem i zatvorim ih. Protrljam oči i pogledam kroz prozor: kiši. Obujem cipele, uzmem svoj stari aparat za brijanje iz kofera i zevajući izađem u hodnik.

Iz ogledala u nužniku posmatra me bledunjavo lice, raščupana kosa, na obrazima otisak šara sa sedišta. Uključim aparat za brijanje, kad ono ništa. Otvorim vrata, ugledam konduktera na drugom kraju vagona i pozovem ga da mi pomogne.

On dođe i pogleda me blago se kezeći. Aparat za brijanje, kažem, ne radi, očigledno je da ovde nema struje. Naravno da ima struje, odgovara. Nema, kažem ja. Ima, kaže on. Nema! On sleže ramenima, mora da je vod pokvaren, za to nije nadležan. Ako išta, kažem, onda se makar to može očekivati od jednog konduktera! Nisam konduktar, nego prateće železničko osoblje. To mi je svejedno, uzvraćam. Šta time hoću da kažem, pita. Baš me briga kako se zove to nepotrebno zanimanje. Da ga ne vređam, kaže, da pripazim šta pričam, jer može i da me raspali po njokalici. Samo neka proba, odvrćam, ionako ću se žaliti, neka mi kaže svoje ime. Ne pada mu na pamet, kaže, uostalom, ja smrdim i ćelavim. Onda se okrene i ode psujući.

Uđem u klozet, zatvorim vrata i zabrinuto se zagledam u ogledalo. Ni traga od čele; otkud bilmezu uopšte ta ideja. Umijem se, vratim u kupe i obučem sako. Napolju se niže sve više koloseka, stubova i električnih vodova, voz usporava, već se nazire i peron: reklamni panoi, telefonske govornice, putnici sa kolicima za prtljag. Voz koči i zaustavlja se.

Kotrljam se hodnikom prema vratima. Neki čovek me munu, odgurnem ga ustranu. Konduktar stoji na peronu, dodajem mu svoj kofer. Prihvata ga, pogleda me, nasmeje se i bupne koferom o asfalt.

„O, baš mi je žao“, kaže cereći se. Siđem, zgrabim kofer i izgubim se.

Jednog uniformisanog tipa upitah za voz u koji treba da presednem. Ovaj se zagleda u mene, a onda odnekud izvuče raskupusanu knjižicu, odmereno dirnu jezik kažiprstom i poče da lista.

„Gde vam je kompjuter?“

Upitno me pogleda.

„Nema veze“, kažem, „samo vi nastavite.“

Lista, uzdiše, lista dalje. „ICE u šest i trideset pet, osmi peron. Presednite u...“

Opružim korak, nemam vremena, a ovaj razvezao. Teško mi pada da hodam, nikad nisam bio budan u ovo doba. Na osmom peronu stoji moj voz, uđem, zakoračim u vagon, odgurnem u stranu neku debelguzu, probijem se do poslednjeg slobodnog mesta kraj prozora i svalim se na sedište. Uto i voz poče.

Preko puta sedi koščati gospodin sa kravatom. Klimnem mu glavom, on uzvratu na isti način i zagleda se negde drugde. Otvorim kofer, izvadim beležnicu i spustim je na uski stočić između nas. Zamalo da srušim njegovu knjigu, pridržao ju je u poslednjem trenutku. Bio sam u frci, još pre tri dana sam morao da predam članak.

Hans Baring je, počeh da pišem, svojim mnogobrojnim... Ma, ne!... brojnim pokušajima da nam dodija uvidima, ne, loše dokumentovanim uvidima u život znamenitih, ne, istaknutih, to još manje. Ček da razmislim... istorijskih ličnosti, to sine, dodao još jedan. Njegovu nedavno objavljenu biografiju umetnika, ne, slikara Žorža Braka nazvati promašajem, značilo bi, po svoj prilici, ukazati nezasluženu čast knjizi koja... Gurnem olovku među usne. Sad mora doći nešto jebitačno. Zamišljam Baringovo lice dok čita članak, ali mi ipak ništa pametno ne pada na pamet. Manje me zabavlja no što sam očekivao.

Biće da sam umoran. Protrljam bradu, opipam neprijatne čekinje, obavezno moram da se obrijem. Odlazem olovku i naslanjam glavu na staklo prozora. Počinje kiša. Kapi dobuju po staklu i razlivaju se u pravcu suprotnom od kretanja voza. Trepćem, kiša se pojačava, izgleda kao da kapi vrcajući obrazuju lica, oči, usta. Zatvaram oči i dok osluškujem bubnjanje kiše, padam u san: na tren više nisam

znao gde sam; činilo mi se kao da lebdim po beskrajnom, praznom prostoru. Opet otvorim oči: staklom suklja vodena opna, drveće se povija pod silinom pljuska. Zatvaram sveščicu i stavljam je u torbu. Pada mi u oči knjiga koju čita moj saputnik: *Pikasove poslednje godine* Hansa Baringa. To mi se nimalo ne sviđa. Izgleda kao da se neko sprda sa mnom.

„Kakvo vreme“, kažem.

Moj sabesednik podiže pogled na tren.

„I nije baš nešto, ili“, pokazujem na Baringov fušeraj.

„Meni je baš zanimljiva“, odvratila.

„To je zato što niste stručnjak.“

„Biće da je zato“, dodala ovaj i okrenu stranicu.

Naslanjam glavu na uzglavlje, još uvek me bole leđa od noći u vozu. Vadim cigarete. Kiša lagano prestaje, poneko brdo već izranja iz izmaglice. Usnama vadim cigaretu iz paklice. Dok rasklapam upaljač, na pamet mi pada *Mrtva priroda od vatre i ogledala* Kaminskog: treperava mešavina jasnih tonova, iz koje iskače šiljat plamen kao da hoće da utekne s platna. Iz koje godine? Nemam blage veze. Moram se bolje pripremiti.

„Ovo je vagon za nepušače.“

„Šta?“

Ne podižući pogled čovek pokaza na znak na staklu.

„Samo nekoliko dimova!“

„Ovo je vagon za nepušače“, ponovi.

Bacam cigaretu na pod i izgazim je škrgućući zubima od besa. Pa, dobro, sam je hteo, više neću ni slovca da prozborim s njim. Izvadim Komenevljeve *Napomene uz Kaminskog*, očajno štampanu džepnu knjigu sa neprohodnom prašumom fusnota. Kiša je prestala, kroz krpe oblaka nazire se plavetnilo neba. Još uvek sam mrtav umoran. Ali ne smem da zaspim, još malo pa dolazi moja stanica.

Kratko potom, prozebao tumaram po hali železničke stanice, cigareta mi visi međ usnama, u ruci držim plastičnu šoljicu kafe što se puši. U WC-u uključim brijač, opet ne radi. Dakle, ni ovde nema struje. Pred knjižarom stoji obrtni stalak za džepna izdanja: Baringov *Rembrant*, Baringov *Pikaso*, a u izlogu, naravno, čitava hrpa tvrdo ukoričenog *Žorža Braka ili otkrića kocke*. U obližnjoj drogeriji kupim

dva jednokratna brijača i tubu pene za brijanje. Lokalni voz je skoro prazan, bacam se na sedišta i u roku odmah sklapam oči.

Kad sam se probudio, preko puta mene sedela je riđokosa devojka punih usana i dugih, prefinjenih ruku. Pogledam je, a ona se pravi kao da ništa ne primećuje. Vrebam. Kad njen pogled okrzne moj, nasmejem se. Zuri kroz prozor. A onda naglo zagladi kosu, nije mogla sasvim prikriti uznemirenost. Gledam je smeškajući se. Kratko potom ustaje, zgrabi svoju torbu i napušta vagon.

Glupača, pomislim. Možda sad čeka u vagon-restoranu, ali baš me briga, ne ustaje mi se. Udari neka sparina. U izmaglici brda izgledaju čas blisko, čas daleko, na liticama vise iskrzani oblaci. Proleću sela, crkve, groblja, fabrike, nekakav motocikl ševrda poljskom stazom. Pa opet livade, šume, livade, radnici u kombinezonima razmazuju po ulici ter koji se puši. Voz staje, ja izlazim.

Jedan jedincati peron, polukružna nadstrešnica, kućica s prozorskim kopcima, brkati železničar. Pitam ga za moj voz, on mi odgovori, al' ič ne razumem njegov dijalekat. Pitam ga još jednom, on se još jednom napreže, zgledasmo se bespomoćno. A onda me odvede do table s redom vožnje. Voz mi je baš pobegao, sledeći dolazi tek za sat vremena.

U staničnom restoranu sam jedini gost. Tamo gore? To vam je još dobar komad puta, kaže krčmarica. Ne idem li gore na odmor?

Daleko bilo, kažem joj. Uputio sam se do Manuela Kaminskog.

Nije baš najpovoljnije doba godine, kaže krčmarica, ali zasigurno će biti par lepih dana. To može da mi garantuje.

Do Manuela Kaminskog, ponovim. Manuel Kaminski!

Nikad čula, kaže, taj sigurno nije odavde.

Kažem joj da on već dvadeset pet godina živi ovde.

Eto vidite, onda nije odavde, kaže, pa odmah joj je bilo jasno. Naglo se rastvore kuhinjska vrata, trbonja spušta pred mene tanjir supe koja se cakli od masnoće. Zagledam je oklevajući, pokušam malo i kažem kafedžiki kako mi se sviđa ovde. Ona se ponosno nasmeje. Na selu, u prirodi, pa i ovde, na ovoj stanici. Daleko od svega, među prostim svetom.

Kako to mislim, zapita.

Ne među intelektualcima, objašnjavam joj, izveštačenim razmetljivcima sa fakultetskom diplomom. Nego među ljudima koji su

još prisni sa svojim životinjama, svojim poljima, planinama. Koji idu rano na spavanje, rano ustaju. Koji žive, a ne misle!

Pogleda me namrštenog čela, pa ode; prebrojim novac i ostavim joj ga na stolu. Brijem se u prečistom klozetu – tome još nikada nisam bio vičan, pena se pomeša s krvlju, a kad sam je sprao, tamne brazde su premrežile moje iznenada pocrvenelo i ogoljeno lice. Čela? Đavo će ga znati otkud mu ta ideja! Zavrtim glavom, a moj odraz u ogledalu učini isto.

Ćira. Liliputanska lokomotivica vuče dva vagončića, unutra drvena sedišta, nema čak ni regala za kofere. Dva muškarca u gunjevima i jedna žena. Pogleda me, izgovori nešto nerazumljivo, muškarci se nasmejaše, voz pođe.

Lokomotivica zaždi uzbrdo. Zemljina teža pritisnu me uz drvo naslona. Kad se voz nagnu u krivini, prevrte se moj kofer, jedan od muškaraca se naceri, besno ga pogledah. Opet krivina. Pa još jedna. Zamuti mi se u glavi. Kraj nas zinu provalija: strmi, travnati obronak sa bizarnim dračem i pripijenim četinarima. Prođosmo kroz tunel, bezdan skoči nadesno, još jedan tunel, ovaj sad skoči nalevo. Sve zaudara na krvlju balegu. Uši mi zagluhnuše od potmulog pritiska; progutam pljuvačku, pritisak prestade, ali za nekoliko minuta se vrati i ostade. Drveća više nema, samo ograđene rudine i obrisi planina s druge strane padine. Još jedna krivina, voz zakoči, kofer se preturi poslednji put.

Siđem s voza i zapalim cigaretu. Vrtoglavica popušta. Iza železničke stanice prostire se seoska džada, a u pozadini dvospratnica trošnih vrata i raskriljenih prozorskih kapaka – Pansion *Panorama*, doručak, domaća kuhinja. Kroz prozor me tmurno vreba jelenja glava. Šta je tu je, ovde moram da odsednem, sve ostalo je preskupo.

Na recepciji stoji kršna žena kose podignute u punđu. Govori polako, trudeći se, pa ipak moram da se napregnem ne bih li je razumeo. Rundov njuška po podu. „Ondesite kofer u moju sobu“, kažem, „osim toga treba mi još jedan jastuk, još jedno ćebe i hartije za pisanje! Što više to bolje. Kako se dolazi do Kaminskog?“

Položi svoje mesnate ruke na pult i zagleda se u mene. Pas je pronašao nešto na podu i kusao na sva usta.

„Očekuje me“, kažem. „Ja nisam turist. Ja sam njegov biograf.“

Činilo se da razmišlja. Pas pritisnu njušku o moju cipelu. Odoleh želji da ga odvalim.

„Iza kuće“, kaže ona, „putem uzbrdo. Pola sata, kuća s tornjem. Hugo!“

Ne shvatih odmah da se to odnosi na psa. „Sigurno često pitaju za njega?“

„Ko?“

„Šta ja znam. Turisti. Obožavaoci. Ko bilo.“

Ona sleže ramenima.

„Da li vi uopšte znate ko je on?“

Nemo me gleda. Hugo zagrokta i nešto mu ispade iz gubice; trudio sam se da ne gledam u tom pravcu. Kraj prozora minu traktor brekćući. Zahvalim se i izađem.

Put se proteže od polukružnog trga, nakon dve okuke uspinje se nad krovovima i provlači se kroz braonkasti kamenjar. Duboko udahnem i krenem.

Bilo je gore nego što sam očekivao. Već nakon nekoliko koraka košulja mi se pripila uz telo. Sa polja se diže topla izmaglica, sunce peče, znoj mi se sliva niz čelo. Zaustavim se hropćući i vidim da sam savladao tek dve serpentine.

Skinem sako i ogrnem se; pade; pokušam da vežem rukave oko struka, znoj mi zamagljuje pogled, otarem ga s očiju. Savladam još dve serpentine i moram da predahnem.

Sednem na zemlju. Komarac zuji – reski ton što se nenadano prekide – oko moje glave; za tili čas poče obraz da me svrbi. Rosa mi vlaži pantalone. Ustajem.

Izgleda da je pre svega bitno uskladiti korake i disanje. Ali to mi nikako ne polazi za rukom, neprestano moram da se zaustavljam, ubrzo mi je čitavo telo mokro, dišem ubrzano, sopćući, kosa mi se lepi za lice. Nešto zaklopara, isprepadan skočim ustranu, traktor me obilazi. Čovek za volanom traktora pogleda me ravnodušno, glava mu se klata u ritmu rada motora.

„Da me povezete“, razderem se. Ne obazre se na mene. Pokušavam da držim korak s njim, skoro sam uspeo i da uskočim. A onda zaostadoh i više mje bilo šanse da ga sustignem; gledam kako odmiče uz uzbrdicu, smanjuje se i nestaje u poslednjoj krivini. U vazduhu još dugo lebdi miris dizela.

Pola sata kasnije stojim na vrhu, teško dišem i, ošamućen, pridržavam se za direk. Kad se okrenem, čini se kao da obronak hrli u dubinu, a nebo u visinu, sve se zaljulja strmoglavce, a ja se držim plota i čekam da prođe vrtoglavica. Oko mene čuperci proređene trave, prošarani kamenjarom, ispred mene blago se spušta put. Lagano se zaputim njime, a on se deset minuta kasnije uli u omanju, prema jugu otvorenu udolinu sa tri kuće, parkiralištem i ulicom što vodi u dolinu.

Vidi, stvarno: široka, asfaltirana ulica! Išao sam podužim zaobilaznim putem; osim toga, mogao sam se dovesti i taksijem. Pomislih na gazdaricu hotela: to će da mi plati! Pred kućom parkirano devet automobila. Na prvoj pločici pred vratima stoji *Klur*, na drugoj *dr Gincel*, a na trećoj *Kaminski*. Neko vreme sam gledao u ime. Moram se privići na misao da on zaista živi ovde.

Kuća je velika i rogobatna: dvospratnica sa špicastim ukrasnim tornjem nespretno imitiranog secesijskog stila. Ispred kapije parkiran sivi BMW; posmatram ga sa zavišću, i sam bih rado vozio takva kolica. Zagladim kosu, obučem sako i opipam ubod na obrazu. Sunce već zalazi, uska i izdužena senka pada mi ispred nogu na travnjak. Zazvonim.

2

Koraci se približavaju, neko okreće ključ u bravi, vrata se naglo otvaraju, a tamo žena opasana prljavom keceljom merka me od glave do pete. Kažem joj kako se zovem, ona klimne glavom i zatvori vrata.

Baš kada sam hteo još jednom da zazvonim, vrata se otvoriše: na njima neka druga žena, četrdeset i nešto godina, štrkljasta i mršava, crnokosa i skoro azijski suženih očiju. Ponovim svoje ime, šturim pokretom ruke pozove me da uđem. „Očekivali smo Vas tek prekosutra!“

„Eto, uspeo sam ranije da dođem.“ Išao sam za njom pustim hodnikom na čijem kraju su bila otvorena vrata; odatle je dopirala nerazgovetna vreva glasova. „Nadam se da to nikome ne smeta.“ Dao sam joj fore da me uverava kako to nikome ne smeta, ali ona ništa. „Mogli ste mi reći za ulicu! Popeo sam se poljskim putem. Umalo da se survam. Jeste li vi njegova ćerka?“

„Mirjam Kaminski“, odvrati hladno i otvori neka vrata. „Sačekajte ovde, molim Vas!“

Uđem unutra. Sofa i dve stolice, radio na prozorskoj dasci. Na zidu visi pejzaž u ulju, sanjalački krajolik, najverovatnije srednji period Kaminskog, rane pedesete. Zid iznad radijatora očađaveo, na nekoliko mesta visi paučina sa tavanice, lelujajući na jedva osetnoj promaji. Taman krenem da sednem kad uđoše Mirjam i, odmah sam ga prepoznao, njen otac.

Nisam računao s tim da je tako nizak, tako omalen i nezgrapan u poređenju sa vitkom prilikom na starim snimcima. Nosi pulover i neprozirne crne naočare, jednu ruku položio je Mirjam na podlakticu, drugom se oslanja o beli štap. Koža mu je kestenjasta i naborana, kao impregnirana, obrazi mlitavo vise, ruke mu deluju prevelike, kosa razbarušena. Na nogama ofucane somotske pantalone i patike, desna razvezana, pertle se vuku po podu dok hoda. Mirjam ga odvede do stolice, on napipa rukom naslon i sedne. Ona ostade da stoji i da me pažljivo gleda.

„Zovete se Celner“, kaže.

Oklevao sam, nije baš zvučalo kao pitanje, a morao sam i da savladam trenutak bezrazložnog snebivanja. Pružim mu ruku, uočim

Mirjamin pogled i brzo je povučem; jebi ga, glupa greška! Nakašljem se. „Sebastijan Celner.“

„I mi Vas očekujemo.“

Je li to sad pitanje? „Ako Vam je po volji“, kažem, „smesta možemo da počnemo. Obavio sam sve pripremne radove.“ I stvarno, već sam skoro dve nedelje na putu. Još nikad nisam toliko vremena posvetio jednoj jedinoj stvari. „Iznenadiće Vas koliko starih poznanika sam pronašao.“

„Pripremni radovi...!“ Ponovi. „Poznanici.“

Obuze me lak nemir. Da li je razumeo šta sam rekao? Njegove vilice se pomeraju, ukosi glavu i – naravno da se radi o opseni – kao da se pored mene zagleda u sliku na zidu. Molećivo pogledam Mirjam. „Moj otac ima tek nekolicinu starih poznanika.“

„Pa, nije baš tako“, kažem joj. „Samo u Parizu...“

„Izvinite“, upade Kaminski. „Tek što sam ustao iz kreveta. Dva sata sam pokušavao da zaspim, onda sam uzeo tabletu za spavanje, pa ustao. Treba mi kafe.“

„Ne smeš da piješ kafu“, reče mu Mirjam.

„Tabletu za spavanje pre ustajanja?“ upitam ga. „Uvek čekam do samog kraja, za slučaj da zaspim sam od sebe. Vi ste moj biograf?“

„Ja sam novinar“, odvratim mu, „pišem za nekoliko velikih novina. Baš radim na Vašem životopisu. Imam još nekoliko pitanja, ali što se mene tiče, možemo započeti tek sutra.“

„Članak?“ On podiže svoje ručerde i pogladi se po licu. Vilice mu se pokrenuše. „Sutra?“

„Uglavnom ćete raditi sa mnom“, kaže Mirjam. „Njemu je potreban mir.“

„Ne treba mi mir“, odvrati Kaminski.

Njena druga ruka spusti se na njegovo drugo rame, nasmeja mi se preko njegove glave. „Lekari su drugog mišljenja.“

„Ja sam zahvalan ma i za najmanju pomoć“, kažem oprezno. „Ali, ipak je Vaš otac najvažniji sagovornik. Izvor par excellence.“

„Ja sam izvor *par excellence*“, ponovi on.

Protrljam slepoočnice. Ode mast u propast. Mir? Meni je isto potreban mir, svakome je potreban mir. Smešno!

„Ja sam veliki obožavalac Vašeg oca, njegove slike su promenile način... mog gledanja na stvari.“

„Ma, to nije tačno“, kaže Kaminski.

Počeh da se znojim. Naravno da to nije tačno, ali još nikad nisam sreo umetnika koji nije poverovao toj rečenici. „Časna reč!“ Položim ruku na srce, setim se da taj gest ne deluje na njega i brzo je sklonim. „Nemate vatrenijeg obožavaoca od Sebastijana Celnera.“

„Od koga?“

„Od mene.“

„A da.“ Podigne glavu i opet je spusti, na tren mi se učini da me je pogledao.

„Veoma se radujemo što ste preuzeli taj zadatak“, započe Mirjam, „bilo je više kandidata, ali...“

„Pa baš ih i nije bilo mnogo“, kaže Kaminski.

„...Vaš izdavač Vas je toplo preporučio. Polaže velike nade u Vas.“

Teško je bilo poverovati joj. Knuta Megelbaha sam sreo samo jednom u njegovoj kancelariji. Kršeći prste špartao je po sobi, jednom rukom uzimao knjige sa police i opet ih vraćao na mesto, drugom zveckao sitninom u džepu. Ja sam govorio o predstojećoj renesansi zanimanja za Kaminskog: pišu se disertacije o njemu, Centar „Pompidu“ priprema retrospektivu, a ne treba zaboraviti ni dokumentaristički značaj njegovih sećanja, šta je sve video, koga je poznao; Matis mu je bio učitelj, sa Pikasom je prijateljevao, Rihard Riming, veliki pesnik, bio mu je poočim. Dobro poznajem Kaminskog, u suštini smo čak i prijatelji, bez sumnje će sa mnom otvoreno govoriti. Fali još samo jedna sitnica, a onda će se sve usredsrediti na njega, časopisi će biti puni Kaminskog, cene njegovih slika naglo će skočiti, a biografija – pun pogodak. „I koja sitnica?“ upita Megelbah. „Šta fali?“ „Morao bi još da umre.“ Megelbah je za trenutak nastavio da šparta po sobi i razmišlja. A onda se zaustavio, pogledao me s osmehom i klimnuo glavom.

„To me raduje“, odvracam. „Knut i ja smo stari prijatelji.“

„Zaboravio sam Vaše ime“, kaže Kaminski.

„Moramo o nekim stvarima da se dogovorimo“, kaže Mirjam. „Želeli bismo...“

Prekida je zvuk mog mobilnog. Izvučem ga iz džepa pantalona, pogledam ko me zove i isključim ga.

„Šta je to bilo?“ pita Kaminski.

„Molimo Vas da nam pokažete sve što nameravate da objavite. To je kao protivusluga za našu saradnju. Važi?“

Pogledam je u oči. Očekivao sam da skrene pogled, ali ona, začudo, izdrža. Ubrzo spustim pogled na svoje prljave cipele. „Naravno.“

„A što se tiče starih prijatelja, oni Vam neće trebati. Imate nas.“

„Jasno kao dan“, odvratim.

„Sutra nisam tu“, kaže ona, „ali prekosutra možemo započeti. Vi mi postavljate pitanja, a ako je potrebno, posavetovaću se s njime.“

Za časak ostadoh bez reči. Čujem kako Kaminski šišti, usne mu se pokreću mljackajući. Mirjam me gleda.

„Slažem se“, odgovaram.

Kaminski se presamiti i dobi napad kašlja, ramena mu se tresu, pritiska ruku na usta, crvenilo mu udara u lice. Jedva sam se uzdržao da ga ne potapšem po leđima. Kad je kašalj minuo, sedeo je ukočeno, kao isceden.

„Onda je sve jasno“, kaže Mirjam. „Gde ste se smestili? U selu?“

„Da“, odgovaram joj neodređeno. „U selu.“ Možda je htela da mi predloži da noćim ovde u kući? Vrlo pažljivo od nje.“

„Pa, dobro. Čekaju nas gosti. Vidimo se prekosutra.“

„Imate goste?“

„Komšije i naš galerista. Znate ga, možda?“

„Prošle nedelje sam razgovarao s njim.“

„Prenećemo mu“, odvrati. Imao sam osećaj da je već razmišljala o nečem drugom. Neočekivano čvrsto steže mi ruku, a onda pomogne svom ocu da ustane. Polako su izlazili.

„Celner.“ Kaminski zastade. „Koliko Vam je godina?“

„Trideset i jedna.“

„Zašto to radite?“

„Šta?“

„Novinar. Nekoliko velikih novina. Šta hoćete u stvari?“

„Meni je to jako zanimljivo! Puno toga se nauči, čovek se bavi stvarima koje...“

On zavrte glavom.

„To je ono pravo!“

Nestrpljivo udari štapom o pod.

„Šta ja znam, nekako...nekako sam upao u sve to. Ranije sam radio u reklamnoj agenciji.“

„Ma nemojte?“

To je čudno zazvučalo; pogledam ga nastojeći da shvatim šta hoće da kaže. Glava mu pade na grudi, lice otupi. Mirjam ga izvede iz sobe. Čuo sam kako im se koraci udaljuju.

Sednem na stolicu sa koje je stari upravo ustao. Sunčevi zraci padaju ukoso kroz prozor, u vazduhu lebde srebrnaste trunčice prašine. Mora da je lepo živeti ovde. Fantaziram: Mirjam je otprilike petnaest godina starija od mene, ali s tim se da živeti, još uvek dobro izgleda. On neće još dugo poživeti, nama ostaje kuća, njegov novac, zasigurno i par slika. Ja bih živio ovde, upravljao zaostavštinom, možda osnovao i muzej. Konačno bih imao vremena da napišem nešto značajno, neku debelu knjigu. Ne predebelu, ali dovoljno debelu za regale s romanima u knjižarama. Možda sa tastovom slikom na omotu. Ili ipak bolje nešto klasično. Vermer? Naslov tamnim slovima. Propisno korićenje, debela hartija. Zahvaljujući svojim vezama obezbedio bih nekoliko povoljnih kritika. Zaklatim glavom, ustanem i izađem.

Vrata na kraju hodnika su zatvorena, ali odande se čuju glasovi. Zakopčam sako. Sad se traži odlučnost, svetski maniri. Nakašljem se i sigurna koraka uđem u sobu.

Velika prostorija sa postavljenim stolom i dve domaćinove slike na zidovima: jedna potpuno apstraktna, a na drugoj neka maglovita panorama grada. Oko stola i kraj prozora stoje ljudi sa čašama u rukama. Sve zaneme kad uđoh.

„Pozdrav svima“, rekoh. „Ja sam Sebastijan Celner.“

To je prekinulo tajac; osećam da je svima laknulo. Svima po redu pružam ruku. Tu su dva starija gospodina, najverovatnije neki seoski budža i bankar iz grada. Kaminski nešto mrmlija za sebe; Mirjam me zgranuto gleda i kao da je zaustila nešto da kaže, ali ipak ćuti. Dostojanstveni engleski bračni par mi se predstavlja kao gospodin i gospođa Klur, susedi. „Are you the writer?“¹ pitam ga. „I guess so“,² odgovara. I, naravno, Bogović, galerista, s kojim sam baš razgovarao pre deset dana. Pruži mi ruku zamišljeno me posmatrajući.

„I understand that your new book will appear soon“,³ kažem Kluru.
„What’s the title?“⁴

On pogleda svoju ženu. „*The Forger’s Fear*.“⁵

„A brilliant one“,⁶ kažem mu i opaučim ga po ramenu. „Send it to me, I’ll review it!“⁷ Smeškao sam se Bogoviću, koji se iz bogzna kog razloga pravio da me se ne seća; onda se okrenem stolu, gde je služavka uzdignutih obrva postavljala tanjire i pribor za mene. „Ima li čaša za mene?“ Mirjam došapnu nešto Bogoviću, ovaj nabra čelo, ona zavrte glavom.

Seli smo za sto. Prvo je poslužena potpuno bezukusna supa od jabuka i krastavaca. „Ana je stručnjak za moju dijetu“, naglasi Kaminski. Počnem da pričam o svom putovanju, o drskosti konduktera od jutros, o beslovesnosti ljudi na železnici, o neoubičajeno promenljivom vremenu.

„Kiša dođe i prođe“, kaže Bogović. „To je njen stil.“

„As if in training“,⁸ dodu Klur.

Onda nastavim o gazdarici pansiona, koja stvarno nije znala ko je Kaminski. Ko bi to pomislio! Udarih o sto da sve čaše zazvečaje, moj temperament delovao je zarazno. Bogović je premeštao stolicu tamo-amo, bankar tiho razgovarao s Mirjam, podigoh glas, on učuta. Ana donese grašak i proju, presuvu, ne da se progutati, očigledno kao glavno jelo. Uz to očajno belo vino. Nisam se mogao prisetiti da sam ikada jeo tako loše.

„Robert“, zausti Kaminski, „tell us about your novel!“⁹

„I wouldn’t dare call it a novel, it’s a modest thriller for unspoilt souls. A man happens to find out, by mere chance, that a woman who left him a long time ago...“¹⁰

Počnem da pričam o svom tegobnom usponu. Imitiram traktoristu i njegov izraz lica, pokazujem kako ga je motor drmusao. Moja gluma izazva veselje. Opisujem svoj dolazak, svoje zaprepašćenje kad sam otkrio ulicu, kako sam proučavao poštanske sandučice. „Zamislite! Gincel! Koje ime!“

„Šta fali?“ upita bankar.

„Ma, čujte, ko se još zove Gincel!“ Nastavljam sa tim kako mi je Ana otvorila vrata. Ona baš ulazi sa desertom; naravno da se prepadoh, ali instinktivno sam znao da bi bila velika greška kad bih sad učutao.

Imitiram je kako bulji, pokazujem kako mi je pred nosom zalupila vratima. Dobro znam da imitirani prepoznaje sebe poslednji. I gle: ona sa žestinom spušta poslužavnik da se sve zatrese i izađe. Bogović zuri kroz prozor, bankar sedi zatvorenih očiju, Klur trlja lice. U tišini se baš primećuje kako Kaminski mljacka.

Uz dezert, preslatku čokoladnu kremu, raspičam se o svojoj reportaži o Vernikeovoj spektakularnoj pogibiji. „Znate za Vernikea?“ Čudo božje, ali niko nije čuo za njega. Opišem trenutak kada je udovica zavrilačila tanjir na mene, tek tako, u dnevnoj sobi, pogodila me u rame, poprilično je zbolelo. Supruge su, objasnih, košmar svakog biografa, i jedan od razloga zbog kojih se radujem ovom poslu je baš to što nema... Ali već razumete šta mislim!

Kaminski rukom daje znak i svi ustadoše kao po komandi. Izađemo na terasu. Sunce zamiče za horizont, purpurni planinski obronci ističu se na pozadini. „Amazing“, naglasi gospođa Klur dok joj suprug nežno miluje ramena. Iskapim vino i pogledom potražim nekoga ko bi mi nasuo čašu. Umor me prijatno omamljuje. Sada bih morao da pođem u pansion i još jednom preslušam trake sa razgovorima od poslednje dve nedelje. Ali baš mi se ne da. Možda će me ipak pozvati da ovde prenoćim. Stanem kraj Mirjam i duboko udahnem vazduh. „Chanel?“¹¹

„Molim?“

„Vaš parfem?“

„Šta? Ne.“ Zavrte glavom i odmaknu se od mene. „Ne!“

„Trebalo bi da krenete još za dana“, kaže Bogović. „Snaći ću se ja već.“

„Inače ćete zalutati!“

„Je l' Vi to iz iskustva?“

Bogović se nakezi. „Nikad ne idem peške.“

„Ulica nije osvetljena“, kaže bankar.

„Neko bi mogao da me odveze“, predložim.

Na časak zavlada tišina.

„Ulica nije osvetljena“, ponovi bankar.

„U pravu je“, prozbori Kaminski promuklo. „Trebalo bi da krenete.“

„It's much safer“,¹² doda Klur.

Stežem čašu u ruci i prelazim pogledom od jednog do drugog. Između njihovih silueta preliva se večernja rumen. Nakašljem se,

sad bi bio povoljan trenutak da me neko pozove da ostanem. Nakašljem se još jedanput. „Onda... put pod noge.“

„Držite se ulice“, kaže Mirjam. „Posle jednog kilometra naići ćete na putokaz, onde skrenite nalevo i za dvadeset minuta ste stigli.“

Besno je pogledam, ostavim čašu na pod, zakopčam sako i pođem. Nakon nekoliko koraka začujem za sobom njihov kliktav smeh. Oslušujem, ali više ništa nisam mogao razumeti; vetar bi mi dopirio tek pabirke reči. Hladno mi je. Zabrzam. Srećan sam što sam otišao. Odvratne ulizice, ogavno je kako se uvlače! Bi mi žao matorog.

Zaista se brzo smrknu. Moram da čkiljim kako bih uopšte video kuda se proteže put; osećam travu pod sobom, zaustavljam se, oprezno nabadam po asfaltu. U dolini su se već jasno videle tačkice uličnih svetiljki. Tamo je putokaz, nečitljiv, a evo i moje stazice.

Okliznem se i ispružim koliko sam dug i širok. Od besa zgrabim kamen i zavrļačim ga u mrak. Trljajući koleno zamišljam kako pada i pokreće drugo kamenje, sve više njih i kako lavina na kraju pokopava nekog nedužnog prolaznika u dolini. Misao mi se dopade i zavitlam još jedan kamen. Nisam više bio siguran da sam na pravom putu, poda mnom se pokrenu tucanik, skoro pa opet ljosnuh. Hladno mi je. Saginjem se, opipavam tlo, osećam utabanu zemlju staze. Da li da jednostavno sednem i sačekam svanuće? Možda bih se smrzao, a prethodno do zla boga dosađivao, ali makar se ne bih strmoglavio u ambis.

Ne, ne dolazi u obzir! Naslepo sam išao korak po korak, prebirao nogama, pridržavao se za žbunove. Baš kada sam pomislio da pozovem upomoć, iz mraka se pomoliše obrisi zida i ravnog, kamenjem pokrivenog krova. Ugledah prozore, svetlost je tinjala kroz navučene zavese. Nalazim se na osvetljenoj ulici. Zavijem za ugao i nađem se na trgu. Dvojica u kožnim jaknama gledaju me znatiželjno, na balkonu hotela stoji žena s viklerima u kosi privijajući na grudi pudlicu koja skiči.

Otvorim vrata pansiona *Panorama* gurnuvši ih nogom i potražim pogledom gazdaricu, ali nje nigde na vidiku, recepcija prazna. Uzmem svoj ključ i uspnem se uz stepenice, u svoju sobu. Kraj kreveta stoji kofer, na zidu vise akvareli, na njima naslikane krave, rascvetali runolist, paor čupave, sede brade. Pantalone su mi prljave

od pada, a rezervne nisam poneo. Ali lako ih je isprašiti. Samo da se izbanjam u vreloj vodi.

Dok se kada puni, izvadim iz kofera diktafon, kutiju kasete sa snimljenim razgovorima i monografiju *Manuel Kaminski, Celokupni opus*. Preslušam poruke sa mobilnog: Elke me moli da je odmah pozovem. Urednik kulturne redakcije *Večernjaka* traži da pod hitno pokopam Baringa. Još jednom Elke: Sebastijane, javi se, važno je! I po treći put: Bastijan, molim te! Zamišljeno klimnem glavom i isključim telefon.

U kupatilu posmatram u ogledalu svoju nagost sa nekim neodređenim nezadovoljstvom. Stavim monografiju kraj kade. Pena tiho pucketa, sladunjava i miomirisna. Lagano kliznem u vodu, vrelina mi načas oduzme dah; osećam se kao da plutam ka pučini neuzbibanog mora. A onda pružam ruku i napipam knjigu.

3

Na početku neuspeli dečji crteži: ljudi s krilima, ptice s ljudskim glavama, zmije i mačevi što lete kroz vazduh, ni najmanje naznake darovitosti. Pa ipak je veliki Rihard Riming, koji je s Manuelovom majkom dve godine živeo u Parizu, neke od njih preuzeo u svoju zbirku pesama *Reči kraj puta*. Nakon izbivanja rata Riming je morao da emigrira, zaputio se brodom za Ameriku i tokom plovidbe umro od zapaljenja pluća. Na dvema fotografijama iz tog vremena vidi se debeljuškasti Manuel u mornarskom odelcu, na jednoj sa naočarima koje do nakaznosti izobličuju njegove oči, a na drugoj žmirkajući, kao da je zaslepljen prejakom svetlošću. Nije baš bio lepo dete. Listam dalje, od vlage papir postaje talasast.

Na red dolaze simbolistički radovi. Naslikao ih je na stotine, kratko nakon male mature i majčine smrti, sam kao podstanar u Parizu, zaštićen svojim švajcarskim pasošem za vreme nemačke okupacije. Kasnije ih je skoro sve spalio, a i ono malo što nije progutala vatra dovoljno je strašno: zlatna pozadina, nevešto nacrtani sokolovi ponad drveta iz kojih izniču ljudske glave otupelih pogleda, nezgrapna zunzara na cvetu koji kao da je od betona. Sam bog zna šta ga je nagnalo da slika tako nešto. Na tren mi knjiga upade u penu; čini se kao da svetlucava belina puže uz hartiju, obrišem je.

Oboružan starom Rimingovom preporukom putuje za Nicu da pokaže slike Matisu, a ovaj mu savetuje da promeni stil. Sav smeten vraća se kući. Godinu dana po završetku rata odlazi u obilazak rudnika soli Klerans, izgubi vodiča iz očiju i satima luta napuštenim šahtovima. Kad su ga našli i izvukli na površinu, ovaj se na pet dana zaključava u stanu. Niko nije znao šta se desilo. Ali od tog vremena slika sasvim drugačije.

Njegov prijatelj i pokrovitelj Dominik Silva plaća mu atelje. Tu radi, studira perspektivu, strukturu slike i hromatiku, uništava sve dotadašnje pokušaje i počinje ispočetka, uništava i to, pa Jovo nanovo. Dve godine kasnije Matis mu sređuje prvu izložbu u galeriji Teofrasta Renonkura u Sen Deniju. Tamo po prvi put izlaže, listam dalje, novu seriju slika: *Refleksije*.

Kompletna serija nalazi se danas u njujorškom Metropolitenu. Na slikama su prikazana ogledala koja stoje jedno naspram drugog pod

raznim uglovima. Otvaraju se u beskonačnost srebrnastosi hodnici, blago zakrivljeni, ispunjem avetinjskom, ledenom svetlošću. Pojedini rami ili prljavština na staklu umnožavaju se i nižu na sve manjim, istovetnim kopijama, dok u daljini ne nestanu iz vidnog polja. Na ponekim slikama, kao omaškom, slikarski elementi, ruka sa kičicom, ugao štafelaja, naizgled slučajan i umnožen odraz u ogledalu. Na jednoj slici raspirila je sveća čitav požar paralelno palacajućih plamičaka, na drugoj se rastegla površina stola prepuna listova papira u začudno simetričan kaos i u njenom uglu razglednica sa Velaskezovim *La Meninas* između dva ogledala pod pravim uglom – a u njima je, usled odraza jednog u drugome, nastajao treći na kojem predmeti nisu prikazani naopačke, već uobičajeno – neizmerno složen vizuelni efekat. Andre Breton napisao je nadahnut članak, Pikaso je kupio tri slike, činilo se da će Kaminski postati slavan. Ali ništa od toga. Niko nije znao zašto; jednostavno, nikako da mu se zalomi. Izložba je zatvorena tri nedelje kasnije, Kaminski se sa sve slikama pokupio i povukao u dotadašnju anonimnost. Dve fotografije prikazuju ga s pogačicama na očima. Oženio se Adrijenom Mal, vlasnicom profitabilne papirnice i četrnaest meseci živeo u izvesnom blagostanju. Onda ga Adrijen napušta sa tek rođenom Mirjam, a brak biva razveden.

Otvaram slavinu za vruću vodu; preterujem, zatomljujem bolni krik; biće bolje da smanjim doživljaj. Naslanjam knjigu na rub kade. Ima puno toga o čemu bih morao da porazgovaram s njim. Kada je saznao da mu vid slabi? Zašto brak nije potrajao? Šta se desilo u rudniku? Na traci sam imao tuđa mišljenja, trebalo mi je nekoliko njegovih svedočenja; stvari o kojima dosad nije govorio. Knjigu ne smem objaviti pre njegove smrti, a ni mnogo kasnije, nakratko će se naći u središtu pažnje. Gostovaću na televiziji, govoriću o njemu, a u dnu slike stajaće belim slovima: *biograf Kaminskog*. To će mi obezbediti posao u nekom uticajnom umetničkom magazinu.

Sad je knjiga već poprilično mokra. Preskočim preostale *Refleksije* i pređem na manje slike uljem i temperom iz naredne decenije. Kaminski opet živi sam, Dominik Silva ga redovno izdržava, tu i tamo proda poneku sliku. Paleta mu je posvetlela, potez postao šturiji. Slika svedeno, na granici prepoznatljivosti – krajolike, panorame gradova, razigrane ulične scene koje se rasplinjavaju u lepljivoj

izmaglici. Neki čovek idući vuče svoje razlivene konture za sobom, kaša oblaka vije se oko planina, nekakav toranj postaje providan od prejake navale pozadine; uzalud nastojiš da ga jasno sagledaš, ono što je još malopre ličilo na prozor, ispostavlja se da je odsjaj, ono što je izgledalo kao znalački nacifran zid – oblak bizarnih obrisa, pa što duže zagledaš, tim manje pronalaziš toranj. „Prosto“, reče Kaminski u svom prvom intervjuu, „i đavolski teško. Ja, naime, gubim vid. I baš to slikam. I tačka.“

Naslonim glavu na pločice, a knjigu na grudi. *Hromatska svetlost uveče*, *Magdalena pri sanjalačkoj molitvi*, a pre svega *Misli sanjivog šetača* po najčuvenijoj Rimingovoj pesmi: ljudska prilika, koja se jedva razabire, bludi olovnosivom tmušom. Šetač je, u suštini najviše zbog Riminga, uzet za jednu izložbu nadrealista, gde je sasvim slučajno upao u oči Klaesu Oldenburgu. Dve godine kasnije uz Oldenburgovo posredovanje izlaže se jedan od najslabijih radova Kaminskog, *Saslušanje svetog Tome*, u galeriji Lea Kastelija u Njujorku na pop-art izložbi. Naziv slike proširen je dodatkom *painted by a blind man*,¹³ a pored njega stoji fotografija Kaminskog sa tamnim naočarima. Kad su mu to ispričali, toliko se uzrujao da je pao u krevet i dve nedelje ga je tresla gripozna groznica. Kad je opet uzmogao da stane na noge, bio je slavan.

Pažljivo pružim ruke i protresem ih, prvo desnu, pa onda levu; knjiga je ipak poprilično teška. Kroz otvorena vrata kupatila pogled mi pada na sliku starog seljaka. U ruci drži kosu i ponosno je posmatra. Dopada mi se. U suštini, sviđa mi se mnogo više od svih slika o kojima pišem dan za danom. Slika Kaminskog je nenadano obišla svet najviše zahvaljujući glasinama o njegovom slepilu. Ništa se više nije dalo popraviti čak ni kad su svi polako počeli verovati njegovim uveravanjima da ga oči još uvek dobro služe: u Gugenhajmovom muzeju priređena je retrospektiva, cene slika vrtoglavo su rasle, na fotografijama se vidi Kaminski sa četrnaestogodišnjom ćerkom, svojevremeno zaista lepuškastom devojčicom, na otvaranjima izložbi u Njujorku, Montrealu i Parizu. Ipak, vid mu se sve više pogoršavao. Kupio je kuću u Alpima i nestao iz javnog života.

Šest godina kasnije Bogović je u Parizu priredio Kaminskom poslednju izložbu. Dvanaest slika velikog formata, opet rađenih

temperom, skoro isključivo u svetlim tonovima, žutom i svetloplavom, jarkozelenom, prozračnim bež tonovima; isprepleteni tokovi iz kojih se – kad se udaljiš ili zažmuriš – najednom pomalaju prostrani krajolici: brda, drveće, sveža trava na letnjem pljusku, bledunjavo sunce pred kojim se oblaci rasplinjavaju u mlečna isparenja. Listam sporije. Dopadaju mi se. Na nekima se duže zadržavam. Voda se gotovo ohladila.

Ali bolje je da ih čovek ne voli, jer su reakcije bile porazne. Proglašene su kičem, teškom blamažom, dokazom njegove bolesti. Poslednja fotografija preko cele strane prikazuje Kaminskog kako sa štapom i zatamnjenim naočarima neobično vedra izraza lica tumara izložbenim prostorijama. Naježen zaklopim knjigu. Položim je pokraj kade, ali sa zakašnjenjem primetih poveliku baru. Opsovah, u ovom stanju neću moći da je prodam ni na crkvenoj buvljoj pijaci. Ustajem, puštam vodu i posmatram kako je mali vir usisava. Pogledam se u ogledalo. Cela? Ma kakvi.

Svako se iznenadi kad mu kažeš da je Kaminski još živ. Izgleda nezamislivo da on još postoji, sakriven u planini, u svojoj ogromnoj kući, zasenjen slepilom i slavom. Da sluša iste vesti kao mi, iste radio-stanice, da je deo našeg sveta. Već duže sam znao da je krajnje vreme za knjigu. Karijera mi je dobro krenula, ali sad je tapkala u mestu. Prvo sam razmišljao o polemici, o napadu na nekog poznatog slikara ili neki slikarski pravac; maštao sam kako pokopavam fotorealizam, pa onda opet kako ga zagovaram, a na kraju je fotorealizam izašao iz mode. Pa da napišem biografiju? Kolebao sam se između Baltusa, Lusijena Frojda i Kaminskog. Onda je prvi umro, drugi je pregovarao sa Hansom Baringom, ako je verovati glasinama. Zevnem, obrišem se peškirom i obučem pidžamu. Zazvoni hotelski telefon, odem u sobu i javim se bez ustručavanja.

„Moramo da popričamo“, kaže Elke.

„Odakle ti ovaj broj?“

„Svejedno. Moramo da porazgovaramo.“

Mora da joj je gorelo pod nogama. Bila je na službenom putu za svoju reklamnu agenciju. Obično se nije javljala s puta.

„Nije baš zgodno. Imam puno posla.“

„Baš sada!“

„Naravno“, kažem, „sačekaj!“ Spustim slušalicu. U mraku ispred prozora raspoznavao sam vrhove planina i bledunjavi polumesec. Duboko udahnem i izdahnem. „Dakle?“

„Još juče sam htela da porazgovaram s tobom, ali tebi je opet pošlo za rukom da se vratiš kući kad sam ja već otputovala. I sada...“

Dunem u slušalicu. „Ništa se ne čuje!“

„Sebastijane, to nije mobilni. Veza je u redu.“

„Izvini“, odvratim joj. „Samo časak.“

Obesim ruku sa slušalicom. Obuze me laka panika. Predosećam šta će da mi kaže, a to neću ni po koju cenu da čujem. Da jednostavno spustim? Ali to sam već tri puta uradio. Neodlučno podignem slušalicu.

„Da?“

„Reč je o stanu.“

„Da te pozovem sutra? Imam pune ruke posla, vraćam se sledeće nedelje, pa onda možemo...“

„Možeš da zaboraviš.“

„Molim?“

„Dobro si čuo. Ovamo se ne vraćaj. Sebastijane, ti više ne živiš ovde!“

Nakašljem se. Sad moram da smislim nešto. Nešto prosto i ubedljivo. Baš sada! Ali ništa mi ne pada na pamet.

„Ranije si rekao da je samo privremeno. Tek nekoliko dana dok nešto ne nađeš.“

„I?“

„Prošla su već tri meseca.“

„Pa, baš i nema mnogo slobodnih stanova!“

„Ima ih ko blata, a ovako više ne ide.“

Ćutim. Možda je to najubedljivije.

„Osim toga, upoznala sam nekoga.“

Ćutim. Šta li očekuje? Da plačem, vičem, preklinjem? Nije da ne bih. Dosta je da pomislim na njen stan: kožna fotelja, mramorni sto, luksuzni kauč. Sobni bar, muzički stub i televizor sa ravnim ekranom. Zar je zaista našla nekoga ko će da sluša njeno guslanje o agenciji, vegetarijanskoj ishrani, politici i japanskoj kinematografiji? Teško je poverovati.

„Znam da ti nije lako“, započne slomljenim glasom. „Nisam baš htela da ti kažem... ovako telefonom. Ali nije bilo druge.“

Ćutim.

„I tebi je već jasno da ovako više ne ide.“

To je već rekla. Ali što da ne? Pred očima mi je lebdela dnevna soba: sto trideset kvadrata, meki tepisi, pogled na park. U letnja popodneva po zidovima bi popala blaga mediteranska svetlost.

„Ne mogu da verujem“, kažem. „I ne verujem.“

„A trebalo bi. Tvoje stvari sam već spakovala.“

„Šta si uradila?“

„Možeš da dođeš po svoje kofere. Ne, još bolje, kad se vratim kući, daću da se odnesu u *Večernjak*.“

„Nemoj u redakciju“, povičem. Samo mi još to fali!

„Elke, ja ću da zaboravim ovaj razgovor. Nikad me nisi zvala i ništa nisam čuo. Sledeće nedelje ćemo sve raščistiti.“

„Valter je rekao da će te lično izbaciti ako se još jednom pojaviš ovde.“

„Valter?“

Ona ćuti. Zar baš mora da se zove Valter? „Useljava se u nedelju“, reče tiho.

Tako dakle. Sad mi je sve jasno. Nedostatak stanova nagoni ljude na najčudnovatije stvari. „A gde ću ja sad?“

„Ne znam. U neki hotel. Kod prijatelja.“

Kod prijatelja? U svesti mi izniknu faca mog poreskog savetnika, a oclmah zatim bivšeg školskog druga, koga sam prošle nedelje sreo na ulici. Zajedno smo popili pivo i nismo znali o čemu da razgovaramo. Sve vreme sam tražio njegovo ime u svojoj memoriji.

„Elke, pa to je naš stan!“

„Ne, nije naš. Da li si ikad platio stanarinu?“

„Omalao sam kupatilo.“

„Nisi ti, nego moleri. Ti si ih samo pozvao. A ja sam im platila.“

„Hoćeš to da mi zaračunaš?“

„Pa, naravno!“

„Ne mogu da verujem.“ Da se ne ponavljam? „Nisam mislio da si sposobna za tako nešto.“

„Je l' vidiš ti to?“, odvrati Elke. „Ni ja nisam mislila. Ni ja! Kako napreduješ s Kaminskim?“

„Odmah smo se našli. Čini mi se da sam mu simpatičan. Jedini problem je ćerka. Stražari nad njim. Moram je se nekako rešiti.“

„Sebastijane, želim ti svaku sreću. Možda dobiješ još koju priliku.“

„Na šta misliš?“

Ona ne odgovori.

„Čekaj malo! Hoću da znam. Šta si htela time da kažeš?“

Već je spustila slušalicu.

Odmah sam je pozvao na mobilni, ali se ne javlja. Pokušam opet. Spokojan kompjuterski glas me zamoli da ostavim poruku. Pozivam je opet. I opet. Odustajem posle devetog puta.

Odjednom soba više nije izgledala tako prijatno. Nešto preteće zračilo je iz slika sa runolistom, kravama i čupavim seljakom, noć je bila tako blizu, tako sablasna. Zar je to moja budućnost? Pansioni i podstanarske sobe, gazdarice što prisluškuju, mirisi iz kuhinje u podne, a sabajle buka tuđih usisivača? Pa nije valjda dotle došlo!

Jadnica, sasvim je sluđena. Skoro da je sažaljevam. Ali koliko je poznajem, sigurno se već kaje; koliko sutra pozvaće me plaćući i moliti za oproštaj. Ne može mene da zavrće. Već daleko prisebniji uzimam diktafon, stavljam prvu kasetu i zatvaram oči kako bih osvežio pamćenje.

4

„Koga?“

„Kaminskog. Manuela K-A-M-I-N-S-K-O-G. Poznavali ste ga?“

„Manuela. Da. Da, da.“ Starica se bezizražajno smešila.

„Kada je to bilo?“

„Šta je bilo?“

Okrete mi uvošteno i smežurano uvo. Sagnem se i razderem:

„Kada?“

„Bog te pita kada! Pre trideset godina.“

„Biće da je i svih pedeset.“

„Toliko baš nije.“

„Ni manje ni više. Možete i sami da izračunate!“

„Bio je veoma ozbiljan. Mračan. Nekako uvek u senci. Upoznali smo se preko Dominika.“

„Milostiva gospođo, hteo sam u stvari da Vas pitam...“

„Jeste li već čuli Paulija?“ pokaza na ptičji kavez. „Prekrasno peva. Vi pišete o svemu tome?“

„Da.“

Glava joj klonu, na trenutak sam pomislio da je zadremala, ali onda se trže i uspravi. „Uvek je govorio da će dugo biti nepoznat. Onda slavan, pa opet zaboravljen. Vi pišete o tome? Onda napišite i to... da nismo znali.“

„Šta?“

„Da ćemo jednog dana tako omatoriti.“

*

„Kako Vam beše ime?“

„Sebastijan Celner.“

„Sa fakulteta?“

„Da... sa fakulteta.“

Teško je disao, s mukom prelazio rukom preko čele. „Čekajte da se prisetim. Kako smo se upoznali? Pitao sam Dominika ko je onaj arogantni tip, on mi reče Kaminski, kao da bi to trebalo nešto da znači. Možda znate da su se tada moje kompozicije već izvodile.“

„Zanimljivo“, rekoh umorno.

„Najčešće se glupavo smeškao. Puvator. Sigurno znate takve tipove koji sebe smatraju velikim još pre nego što bilo šta... A onda

se to još i ispuni, *mundus vult decipi*. Tada sam radio na simfoniji, u Donauešingenu je izveden moj kvartet, a Ansermet je pristao...“ Nakašljah se.

„Da. Kaminski. Zbog njega ste došli. A ne zbog mene. Nego zbog njega, znam. Jednom smo morali da pregledamo njegove slike kod Dominika Silve, u njegovom apartmanu u ulici Vernej. A Kaminski je zevajući sedeo u ćošku i pravio se da mu je svega preko glave. Možda mu je i bilo, ne bih mu ni uzeo za zlo. Nego, recite mi, sa kog ste fakulteta, u stvari?“

*

„Jesam li Vas dobro razumeo?“ upita Dominik Silva, „Vi plaćate ručak?“

„Poručite šta god želite“, odvratih mu iznenađeno. Za leđima nam je brujao saobraćaj prema Plas de Vosges, kelneri su spretno zujali oko pletenih stolica. „Dobro govorite francuski.“

„Ide nekako.“

„Manuelov francuski je bio očajan. Još nikada nisam sreo takvog duduka za jezike.“

„Teško Vas je bilo naći.“ Izgledao je suvonjav i loman, špicastog nosa usađenog na neobično udubljenom licu.

„Živim drugačije nego nekada.“

„Mnogo ste učinili za Kaminskog“, rekoh oprezno.

„Ne preuveličavajte. Da nisam ja, učinio bi neko drugi. Ljudi poput njega uvek nađu ljude poput mene. Nije baštinió baš bogzna šta. Njegov otac, Švajcarac poljskog porekla ili obrnuto, ne sećam se više, pao je pod stečaj još pre sinovljevog rođenja i umro. Riming je kasnije potpomogao njegovu majku, ali ni on baš nije ležao na parama. Manuelu je stalno trebalo novca.“

„Vi ste mu plaćali stanarinu?“

„Tu i tamo.“

„A danas više niste... situirani?“

„Vremena se menjaju.“

„Odakle ste ga poznavali?“

„Matis ga je pomenuo. Bio sam kod njega u Nici, reče mi da ima jedan mladi slikar u Parizu, štićenik Riharda Rimminga.“

„A njegove slike?“

„Pa, nisu me baš bacale u nesvest. Ali, mislio sam da će se to ionako promeniti.“

„Zašto?“

„Pa, više zbog njega. Ostavljao je utisak čoveka od koga se može štošta očekivati. Na početku je slikao mazarije, prenatrpani nadrealizam. Promena je došla sa Terezom.“ Stegnu usne; pitao sam se ima li još zuba. Upravo je poručio šniclu.

„Mislite – Adrijen“, rekoš.

„Dobro ja znam na koga mislim. To Vas možda iznenađuje, ali još nisam zakrečanio. Adrijen dolazi tek kasnije.“

„Ko je bila Tereza?“

„Tereza mu je bila sve i svja! Ona ga je promenila iz korena, iako on to nikada ne bi priznao. Sigurno ste ponešto čuli o njegovom doživljaju u rudniku soli, svako malo priča o tome.“

„Prekosutra idem tamo.“

„I treba, svideće Vam se. Ali Tereza je bila daleko važnija.“

„To nisam znao.“

„Onda počnite ispočetka.“

*

„A sada bez izmotavanja. Smatrate li ga velikim slikarom?“

„Bez sumnje.“ Pogledah profesora Komeneva u oči. „Uz izvesne ograde!“

Komenev prekrsti ruke iza glave, stolica mu se u jedan mah nagnu unazad. Bradica ufutiljena i lako nakostrešena. „Dakle sve po redu. O ranim platnima ne moramo trošiti reči. Zatim slede *Refleksije*. Veoma neobično za to vreme. Tehnički besprekorno, ali ipak prilično sterilno. Dobra osnovna ideja, ali ostvarena sa prečestim ponavljanjima, suviše verodostojno i podrobno, da je ne može spasti ni potez temperom u stilu starih majstora. Malo mnogo Piranezija. Potom *Hromatska svetlost*, *Šetač*, ulični prizori. Veličanstveno na prvi pogled. Ali tematski ne baš suptilno. Budimo iskreni, da se tada nije znalo da gubi vid...“ Slegnu ramenima. „Videli ste originale?“

Oklevao sam. Razmišljao sam da odletim do Njujorka, ali karta košta kao svetog Petra kajgana. Uostalom, čemu služe monografije? „Naravno!“

„Onda Vam je sigurno upao u oči prilično nesiguran potez kičicom. Mora da je koristio jake lupe. Ni prineti nekadašnjoj tehničkoj

perfekciji. A posle? Bože moj, o tome je već izrečen sud. Kalendarske sličice!

Da li ste videli onog užasnog psa kraj mora, imitaciju Goje?“

„Dakle, prvo previše tehnike a premalo osećaja, pa onda obrnuto.“

„Može se reći.“ Skloni ruke sa potiljka, a stolica se vrati u vertikalnu. „Pre dve godine bavio sam se njime na jednom seminaru. Mladi ljudi su bili zblanuti. Više ništa nisu pronašli u njegovom slikarstvu.“

„Da li ste se ikada sreli?“

„Ne. A i zašto bi? Kad su izašle moje *Napomene uz Kaminskog*, poslao sam mu jedan primerak. Nikad mi nije odgovorio. Nije smatrao za potrebno! Kao što reko, on je dobar slikar, ali neodvojiv od svoga doba. Samo veliki slikari su večni.“

„Trebalo je da odete do njega“, reko mu. „Molim?“

„Ništa ne vredi da im pišete i čekate na odgovor. Ako neće breg Muhamedu, mora Muhamed bregu. Morate ih prepasti. Kad sam pisao Vernikeov portret... Poznajete li Vernikea?“

Gledao me je nabrana čela.

„Nije prošlo ni par dana, a njegova porodica nije htela da prozbori sa mnom ni reči. Ali ja nisam odustajao. Dreždao sam pred vratima i rekao im da ću u svakom slučaju pisati o njegovom samoubistvu i da mogu da biraju hoće li razgovarati sa mnom ili neće. 'Ako nećete da razgovarate sa mnom', rekao sam, 'to samo znači da se neće znati vaš stav. Ali ako biste bili spremni na razgovor...'“

„Izvinite.“ Komenev se nagnu i pogleda me oštro. „O čemu Vi pričate?“

*

„Nije dugo trajalo. Posle godinu dana bilo je gotovo s Terezom.“

Kelner je doneo šniclu sa pečenim krompirima, Silva zgrabi pribor i halapljivo se baci na jelo, grlo mu je drhturilo pri gutanju. Ja poručih još jednu koka-kolu.

„Zaista je bila izuzetna. Ona u njemu nikad nije videla ono što je on bio, već ono što će postati. I onda ga je takvim stvorila. Još uvek se sećam kako je posmatrala neku njegovu sliku i sasvim tiho rekla: 'Zar baš uvek moraš da slikaš orlove?' Da ste samo čuli kako je izgovorila 'orlove'. To je označilo kraj njegove simbolističke faze. Predivna je bila! Brak s Adrijen bio je tek neuspeli odraz veze s Terezom, Adrijen je malo ličila na nju. Šta još da Vam kažem? Kad

me već pitate, nikad je nije prežalio. Ako svaki život ima sudbonosnu katastrofu...“, on slegnu ramenima, „... onda je to bila njegova.“

„Ali Adrijen je majka njihove zajedničke ćerke.“

„Sa trinaest joj je majka umrla.“ Gledao je u prazninu, kao da ga sećanje peče. „Onda je došla kod njega u onu kuću bogu iza nogu i otada se brine o svemu.“ Ubacio je pozamašno parče mesa u usta, potrajalo je neko vreme dok nije opet progovorio; trudio sam se da ga ne gledam. „Manuel bi uvek pronašao ljude koji su mu potrebni. Smatrao je da mu svet to duguje.“

„Zašto ga je Tereza ostavila?“

Ništa ne odgovori. Možda je nagluv. Gurnuh diktafon bliže njemu. „Zašto...“

„Šta ja znam! Gospodine Celner, postoji toliko objašnjenja, toliko verzija svih događaja, na kraju je istina najbanalnija. Niko ne zna šta se desilo i niko ni ne sluti šta drugi o njemu misle! Dajte da prekinemo. Nisam navikao da me neko sluša.“

Pogledah ga iznenađeno. Nos mu je poigravao, odložio je viljušku i nož i gledao me izbečenim očima. Šta li ga je tako isprovociralo? „Imao bih još neka pitanja“, rekoh oprezno.

„Ništa ne primećujete? Govorimo o njemu kao da je već mrtav.“

*

„To je bilo na izvođenju jednog novog komada.“ Uspravio se na stolici, protrljao ćelu, prešao rukom preko podvoljka i nabrao čelo. Samo mi još jednom počni o svojim kompozicijama, pomislih, ima da ti nabijem diktafon u gubicu!

„Na pretpremijeru je došao sa Terezom Lesing. U suštini neobično inteligentna žena, pitam se samo šta je ona na njemu... Avangarda u najboljem smislu te reči, jedna vrsta crne mise, glumci namazani krvlju, pantomima pod naopako okrenutim krstom, a njih dvoje se smeju čitavo vreme. Prvo su se cerekali i dekoncentrisali sve druge, a onda se valjali od smeha. Dok ih ne izbaciše. Ali, naravno, atmosfera je otišla do đavola ili baš ne do đavola, Vi razumete šta mislim, u svakom slučaju sve je otišlo u tandariju. Oženio se posle Terezine smrti, a nakon što je njegova žena, očekivano, otišla sa Dominikom, više ga nisam video.“

„Sa Dominikom?“

„Niste znali?“ Naroguši se, guste veđe mu se nabraše, brada poskoči. „Što se niste pripremili kako valja? Nikad se nije pojavio na mojim koncertima, to ga ni najmanje nije zanimalo. To vreme se neće ponoviti. Ansermet je želeo da diriguje orkestrom na izvođenju moje simfonijske svite, ali do toga nije došlo, jer... Šta, već idete? Ostanite još malo, imam ovde još nekoliko zanimljivih ploča. Nigde ih više ne možete čuti!“

*

„Šta u stvari mislite o njegovim slikama?“ Profesor Mering me je pomno posmatrao preko okvira svojih naočara.

„Prvo previše tehnike a premalo osećaja“, rekoh. „A kasnije baš obrnuto.“

„Isto to misli i Komenev. Po mom mišljenju, to je zabluda.“

„I ja mislim isto“, požurih da dodam. „Kobna predrasuda!“

„I Komenev je pre dvadeset godina drugačije zvučao. Ali, tada je Kaminski bio u modi. Prošle godine sam ga obrađivao na višoj školi. Studenti su bili oduševljeni. Mislim da je učinjena nepravda njegovom poznom delu. Vreme će već sve dovesti na svoje mesto.“

„Vi ste mu bili asistent?“

„Samo kratko. Bio sam devetnaestogodišnjak, moj otac je poznao Bogovića, to je išlo preko njega. Morao sam da drobim pigmente. Umislio je da će boje biti intenzivnije ako ih sami pravimo. Ako mene pitate, čisti hir. Ali, dozvolio mi je da stanujem gore kod njega, i, ako Vas baš zanima, zatelebao sam se u njegovu ćerku preko ušiju. Bila je prelepa, a opet nikoga nije viđala sem njega. Ali ona se nije baš zanimala za mene.“

„Gledali ste ga kako slika?“

„Morao je da koristi velike lupe, pričvrstio bi ih na glavu kao zlatar. Bivao bi poprilično razdražljiv, pokatkad bi od besa prelomio četkicu, a kad je imao osećaj da ne radim dovoljno brzo, onda... Ma, teško možemo da zamislimo kroz šta je prolazio! Svaku sliku je brižljivo planirao, izrađivao masu skica, ali pri mešanju nije mu ništa polazilo za rukom. Dao sam otkaz posle mesec dana.“

„Održavate li vezu s njim?“

„Pošaljem mu božićnu čestitku.“

„Da li Vam odgovori na nju?“

„Mirjam odgovara. Mislim da se više ne može očekivati.“

*

„Imam samo deset minuta.“ Bogović se uznemireno gladio po bradi. Ispred prozora ocrtavali su se zidovi Pale Rojala, iznad radnog stola visila je kalifornijska vila na skici Dejvida Hoknija. „Sve što mogu da kažem je da ga volim kao oca. Slobodno snimate! Kao oca. Upoznao sam ga krajem šezdesetih, tata je još uvek vodio galeriju, bio je van sebe od ponosa što je obezbedio Kaminskog. Manuel je tada došao vozom, ta on u avion ne ulazi. Iako rado putuje. Sit se naputovao, ali, naravno, uvek mu je potreban vozač. Voli avanture! Njegovi džinovski pejzaži bili su kod nas u komisijonu. Verovatno najbolje što je naslikao. Dve zamalo da kupi Muzej d' Orsaj.“

„I zašto nije?“

„Šta ja znam! Jednostavno ih nisu kupili. Gospodine Colner, ja sam...“

„Celner!“

„... upoznao mnoge kreativce. Dobre ljude. Ali samo jednog genija.“

Vrata se otvore i uđe asistentkinja u pripijenoj bluzici. Položi ispisan list pred Bogovića, ovaj ga prelete u trenu i odloži. Dobacih joj pogled i nasmejah se. Ona skrete pogled. Primetio sam, naravno, da joj se dopadam. Bila je stidljiva do dirljivosti. Kad je izlazila, nagoh se neprimetno na stranu ne bi li se pri prolasku očešala o mene. Ali izmače se. Namignuh Bogoviću, a on se namrgodi. Mora da je pešovan.

„Dva puta godišnje ga posećujem“, reče, „sledeće nedelje sam opet na redu. Čudno je da se tako povukao. Tata bi mu sigurno ovde ili u Londonu našao pristojan stan. Ali Manuel ni da čuje.“

„Da li je potpuno slep?“

„Recite mi ako doznate! U poslednje vreme kuburi sa zdravljem, ugrađen mu je bajpas. Bio sam kod njega u bolnici... Ne, lažem, to je bilo kod tate. Ali ni Manuela ne bih ostavio na cedilu. Kao što rekoh, volim tog čoveka. Svog oca baš nisam voleo. Manuel Kaminski je zakon. Ponekad pomislim“, on pokaže na sliku sa vilom, „Dejvid je zakon. Ili Lusijen, ili bog te pita ko. Ponekad čak pomišljam da sam ja zakon. Ali onda se setim njega i znam da smo mi duplo golo.“ Pokaza na sliku na suprotnom zidu: pogržena spodoba sedi na obali mračnog okeana, pokraj nje oveće pseto, čudnovato izokrenuto

iz perspektive. „Poznato Vam je, zar ne? *Smrt na mutnom moru*. Nikad je ne bih prodao.“

Pade mi na pamet da je Komenev nešto pričao o toj slici. Ili Mering? Ne sećam se šta su govorili i da li bi trebalo da mi se dopada. „Baš ne liči na Kaminskog“, rekoh nesmotreno.

„Zašto?“

„Jer on... Jer...“ Gledao sam u svoje dlanove. „Zbog... poteza. Znae šta mislim, zbog poteza. Recite mi nešto o Terezi Lesing!“

„Nikad čuo.“

„Kakav je u pregovorima?“

„To je Mirjam preuzela na sebe. Još od svoje sedamnaeste. Ona je bolja od žene i advokata zajedno.“

„Nikad se nije udavala?“

„Pa šta?“

„Već dugo živi kod njega. Na planini, odsečena od sveta. Ili?“

„Pa, biće da je tako“, odvrati suvo. „Sad moram da idem, izvinite. Dajte da Vam se za sledeći put zakaže termin, a ne ovako da...“

„Naravno!“ Ustadoh. „I ja ću sledeće nedelje biti tamo. Pozvao me je.“ Stisak Bogovićeve vlažne ruke bio je mlitav. „U Arkadiju!“

„Gde?“

„Kad se obogatim, otkupiću Vam *Smrt na mutnom moru*. Šta košta da košta.“

Gledao me je ne rekavši ništa.

„Zezam se“, rekoh razgaljeno. „Ne zamerite mi. Mala šala.“

*

„Šta ja znam šta Vam je stari magarac ispričao. Nikad nisam živeo sa Adrijem!“

Nije bilo lako nagovoriti Silvu da se još jednom sretnemo; morao sam nekoliko puta ponoviti da on bira kafanu. Klimatao je glavom, usne su mu bile musave od čokoladnog sladoleda, neprijatan prizor.

„Voleo sam je i bilo mi je žao. Uzeo sam nju i dete pod svoje, jer je Manuel digao ruke od njih. Zbog toga mi možda zamera. I to je sve.“

„I kome sad da verujem?“

„To je Vaša stvar, niko nije dužan da Vam polaže račune!“ Gledao me je odozdo. „Uskoro ćete se sresti sa Manuelom. Ali ne možete ni zamisliti kakav je on nekada bio. Polazilo mu je za rukom da svakoga ubedi kako će jednog dana postati slavan. Morao si da mu

daš šta traži. Jedino Tereza nije..." Ostrugao je i poslednji gram sladoleda iz činijice, pa navalio da temeljno oblizuje kašičicu. „Jedino Tereza.“ Mozgao je, ali izgleda da je smetnuo s uma šta je hteo da kaže.

„Kafica“, upitah ga zabrinuto. Sve ovo je već odavno prevazišlo moje mogućnosti; sa Megelbahom još nisam popričao o izdacima.

„Gospodine Celner, sve je to presipanje iz šupljeg u prazno! U stvari, mi više ne postojimo. Starost je nešto besmisleno. Postojiš, a nema te. Kao kakav duh.“ Na tren je zurio iznad moje glave, u krovove, na drugu stranu ulice. Vrat mu je bio tako tanušan da su mu iskočile žile. „Mirjam je bila vrlo darovita, promućurna, pomalo plaha. Imala je verenika sa dvadeset. Došao joj tako jednom u posetu, ostao dan-dva, odmaglio i više se nije pojavljivao. Nije lako imati njega za oca. Da mi je da je još jednom vidim.“

„To ću joj preneti.“

„Bolje nemojte.“ Tugaljivo se nasmeja.

„Imao bih još nekoliko pitanja.“

„Verujte mi, i ja isto.“

*

„Da nismo znali da se može tako omatoriti. Baš tako napišite! Neizostavno.“ Pokaza na ptičji kavez. „Čujete li Paulija?“

„Da li ste dobro poznavali Terezu?“

„Hteo je da se ubije kad ga je napustila.“

„Stvarno?“ Uspravih se.

Zatvori oči na tren. Čak su joj i kapci bili zborani; to dosad još nisam video. „Tako je Dominik tvrdio. Nisam proveravala kod Manuela. Niko to nije proveravao. Bio je van sebe. Prestao je da je traži tek kad mu je Dominik rekao da je mrtva. Jeste li za čaj?“

„Ne. Da. Da, molim. Imate li neku njenu fotografiju?“

Podiže čajnik i usu čaj drhtureći. „Pitajte je, možda će Vam poslati koju.“

„Koga da pitam?“

„Pa, Terezu.“

„Ali ona je mrtva!“

„Ma kakvi. Živi negde na severu, na primorju.“

„Nije umrla?“

„Ma jok. To je Dominik izmislio. Inače Manuel ne bi nikad prestao da je traži. Baš sam gotivila njenog muža Bruna. Čovek i po, sasvim drugačiji od... Šećera? Odavno je pokojni. Skoro svi smo pokojni.“ Spusti čajnik. „Mleka?“

„Ne, hvala! Imate li njenu adresu?“

„Mora da je tu negde. Čujete li ga? Tako krasno peva. Kanarinci ne pevaju često. Pauli je tu izuzetak.“

„Dajte mi adresu, molim Vas!“ Ne odreagova, kao da me nije ni razumela.

„Iskreno rečeno“, zaustih lagano, „ništa ne čujem.“

„Molim?“

„On ne peva. Uopšte se ne miče, čini mi se da mu i inače nije sve potaman. Da li biste bili tako ljubazni i dali mi adresu?“

5

Kratko iza deset budi me sunce što pripeče na prozor. Ležim na nerazmeštenom krevetu, oko mene desetina kasete, diktafon je pao na pod. Iz daljine čujem zvonjavu crkvenih zvona. Ustajem na jedvite jade.

Doručujem pod istom jelenjom glavom koju sam juče video kroz prozor. Kafa vodnjikava, za susednim stolom otac grdi sina; mali saginje glavu, zatvara oči i pravi se da ga nema. Hugo se oklembešenih ušiju vuče po tepihu. Pozovem gazdaricu i kažem joj da je kafa bljutava. Ravnodušno klimne glavom i donese mi novu džezvu. „Sve se može kad se hoće“, kažem. Slegne ramenima. Kafa je zaista bila grom, srce mi zagalopira posle tri šoljice. Zabacim torbu preko ramena, pa put pod noge.

Staza kojom sam se juče spustio izgledala je na dnevnom svetlu poširoke i bezazlena. I padina se pretvorila u blago ukošenu livadu posutu cvećem. Dve krave me potuljeno merkaju, neki čovek s kosom, nalik paoru sa slike, doviknu mi nešto nerazumljivo; klimnem mu glavom, on se nasmeje i zamahne rukom kao da nešto baca. Vazduh rezak, ni traga jučerašnjoj sparini. Kad stigoh do putokaza, još sam bio svež i čio.

Brza koraka uspnem se uz ulicu, za manje od deset minuta ugledam parking i kuće. Mali toranj parao je nebo. Ispred kapije parkiran srebrnastosivi BMW. Zazvonim.

Nije baš najpogodniji trenutak, reče Ana suzdržano. Gospodin Kaminski se ne oseća baš najbolje, juče se čak nije ni oprostio od gostiju.

„Pa to je strašno“, odvratim zadovoljno.

Da, odvrati, zaista je strašno. Bolje je da dođem sutra!

Prođem kraj nje, kroz hodnik i trpezariju, pravo na terasu i zažmurim: polukrug planina uramljen bleštavim prepodnevom. Ana me sustiže i pita da li sam prečuo šta je rekla. Odgovorim joj da bih radije porazgovarao sa gospođom Kaminski. Prostrela me pogledom, onda obriše ruke o kecelju i ode. Sednem na baštensku stolicu i zatvorim oči. Toplina sunca milovala mi je lice, još nikad nisam udisao tako svež vazduh.

Ili, ipak jesam. U Kleransu. Uzalud sam pokušavao da potisnem sećanje.

Oko četiri popodne priključio sam se grupi turista. Spustili su nas niz šaht u čeličnoj korpi, žene su se histerično smejale, ledeni vazduh strujao je iz dubine. Na nekoliko trenutaka obavila nas je potpuna tama.

Niska okna, električne lampe žućkastog sjaja, protivpožarna vrata od čelika se uz škripu otvoriše i zatvoriše. „Ne vous perdez pas, don't get lost!“ Vodič se vukao ispred nas, neki Amerikanac je škljocao fotoaparatom, neka žena znatiželjno opipavala bele žile u stenju. Vazduh je imao ukus soli. Ovde je Kaminski zalutao pre pedeset godina.

Vodič opet otvori čelična vrata i mi zamakosmo za ugao. Navodno zbog slabog vida, zatvorih oči na časak i naslepo opipavah put. Važna scena za moju knjigu. Zamišljao sam da sam Kaminski, tapkajući, žmirkajući, opipavajući, zovući, konačno stojeći u mestu i dugo vičući sve dok ne shvatih da me niko neće čuti. Tu epizodu moram ubedljivo da opišem, što je moguće drastičnije, unapred su mi potrebni ekskluzivni odlomci za velike tabloide. Neki idiot me munu, promrljah psovku, ovaj mi uzvрати istom merom, neko drugi mi zakači lakat, bilo je stvarno van pameti kako su ljudi neuviđavni, ali ipak sam odoleo iskušenju da otvorim oči. Morao sam da prikažem eho njegovog krika u grobnoj tišini, to dobro zvuči. „Eho u tišini“, rekoh glasno. Čuo sam kako skreću ulevo. Otkaćih se od zida, načinih oprezno par koraka, napipah suprotni zid i nastavih za njima, za glasovima. Polagano sam razvijao pravi osećaj za to. Neka vrata se zatvoriše, refleksno otvorih oči. Bio sam sam.

Kratko okno osvetljeno trima lampama. Iznenadio sam se kad sam primetio da do vrata ima još deset metara, zazvučala su tako blizu. Zabrzam i otvorim ih. I ovde lampe, duž niskog svoda protezale su se metalne cevi. Nigde ni žive duše.

Vratim se na početak okna. Dakle, ipak su skrenuli udesno, a ja sam pogrešno čuo. Iz usta mi se dižu oblačići pare. Naidem na vrata. Zamandaljena.

Obrišem čelo, preznojavao sam se uprkos hladnoći. Pa opet nazad. Do raskršća pa nalevo, odakle smo i došli. Stanem, zaustavim dah, osluškujem: ni muva da zazuji. Muk. Još nikad nisam čuo takvu

tišinu. Zurim niz okno, zastajem kod sledećeg raskršća. Došli smo zdesna? Pa, naravno, zdesna. Onda ostaje samo nalevo. Otvorim čelična vrata bez po muke. Lampe, cevi, opet neko raskršće, čoveka ni za lek. Zalutao sam.

Morao sam da se nasmejem.

Vratio sam se do poslednjeg raskršća i skrenuo nalevo. Opet vrata, ali iza njih neosvetljeno okno, ispunjeno tmušom kakvoj nema ravne na zemljinom šaru. Prestravljen zatvorih vrata. Sada će valjda provesti sledeću grupu, osim toga morali bi i radnici biti tu negde, pa rudnik je još u pogonu. Naćulim uši. Nakašljem se i povičem; lecnuh se kad ne začuh ni najmanji odjek. Izgledalo je kao da kamen guta moj glas.

Skrenem nadesno, protrčim pravim hodnikom kroz jedna, dvoja, troja vrata, a četvrta zabravljena. Tu pomaže samo logika! Okrenem se nalevo, prođem dvoja čelična vrata i opet zastanem na nekom raskršću. Vrata su tu, rekao je vodič, da spreče strujanje u slučaju požara; bez njih bi jedan jedincat plamičak mogao da usisa vazduh iz čitavog rudnika. Gde li je alarm za slučaj požara? Na časak sam se poigravao mišlju da nešto zapalim. Ali nisam imao ništa zapaljivo, čak sam i cigarete spiskao.

Primetio sam da na cevima vise kapljice kondenzovane vode. Da li je to normalno? Probao sam još dvoja vrata, jedna zatvorena, a druga vode u okno u kome sam već bio. Ili? Da mi je sad zapaliti. Sedoh na zemlju.

Neko će već doći, uskoro će se neko pojaviti, sto posto. Nemoguće da je areal tako velik. Da li noću isključuju svetlo? Tlo je bilo ledeno, nisam mogao više da sedim. Ustanem. Derem se. Arlaučem iz sveg glasa. Shvatih da to ništa ne pomaže. Vikao sam dok ne promukoh.

Opet sednem. Besmislena pomisao me nagna da iz džepa izvučem mobilni. Naravno da nije imao prijem, nigde nisi tako odsečen od sveta kao u rudniku soli. Teško je odlučiti se – da li je posredi samo neprijatna situacija ili sam u velikoj opasnosti? Naslonim glavu na zid, na tren sam pomislio da vidim pauka. Bila je to samo nekakva fleka, ovde dole nema buba. Pogledam na časovnik, prošlo je već sat vremena. Kao da je ovde vreme prolazilo brže ili je moj život tekao sporije. Možda sat ide pogrešno? Da pođem ili da čekam? Odjednom me oprhva umor. Zatvorim oči na tren.

Posmatrao sam rudne žile. Ulivale su se jedna u drugu, ali nikad se nisu ukrštale. Kao rečni rukavci. Beskrajno polagano strujanje soli kroz dubine sveta. Ne smem da zaspim, mislio sam, a onda mi se učini kao da mi se nekakvi glasovi obraćaju, a ja im odgovaram, odnekud se začu klavir, a onda eto me u avionu i posmatram prostrane, blistave krajolike: planine, gradove i udaljeno more, ljudi prolaze mimo mene, neko dete se smeje, pogledah na sat, ali oči mi ne izoštravaju sliku. Jedva se dižem, telo mi se skoćanjilo. Otvaraju se čelična vrata, ulazim i nađem se u Elkinjoj dnevnoj sobi. Konačno sam uveren da sam dobrodošao. Prilazi mi, radosno širim ruke i otvaram oči – sedim na podu između vlažnih cevi, obasjan žućkastom svetlošću rudničkih lampi. Sam.

Tek što je prošlo šest sati. Već dva sata čamim ovde. Tresem se od zime. Ustajem, pocupkujem i pljeskam rukama. Odlazim do kraja okna, zavijam nadesno, nalevo, opet nadesno i opet nalevo. Zaustavljam se i upirem ruke o stene.

Deluju tako masivno. Naslonim čelo na kamen i nastojim da se naviknem na misao o sopstvenoj smrti. Treba li šta da napišem, poslednju poruku za – za koga u stvari? Čučnem, neka ruka potapša me po ramenu. Brkati vodič, a za njim sledi na desetine posetilaca sa šlemovima, fotoaparatom, video-kamerama. „Monsieur, qu'est-ce que vous faites la?“¹⁴

Dignem se, progundam nešto, otarem suze sa lica i pridružim se turistima. Dva Japanca su me radoznalo odmeravala, vodič otvori vrata – zapljusnu me žamor, okno je bilo prepuno ljudi. Na tezgi sa suvenirima prodaju se razglednice, krupice soli i dijapozitivi mlečnih slanih jezera. Tabla Exit upućivala je prema stepenicama, nedugo zatim čelična korpa me je tutnjeći nosila na površinu.

„Tek sam Vas sutra očekivala!“

Podignem glavu. Preda mnom, u sunčevom oreolu, ustobočila se silueta Mirjam Kaminski. Crna kosa prošarana finim linijama svetlosti.

„Samo da kažem 'dobar dan', ništa drugo.“

„Dobar dan. Za sat vremena odlazim i vraćam se sutra.“

„Ponadao sam se da ću moći da porazgovaram sa Vašim ocem.“

Pogledala me je sa nevericom.

„Tata se ne oseća dobro. Promuvajte se malo okolo, gospodine Celner. Prošetajte po brdima. Zaista se isplati.“

„Kuda idete?“

„Osnivamo fondaciju 'Kaminski'“. Rado ću Vas upoznati sa pojedinostima, to bi moglo biti zanimljivo za Vašu knjigu.“

„Bez sumnje.“ Svanulo mi je: sve dok je ona tu, neću moći nasamo razgovarati s njim. Lagano zaklimah glavom, ona skrenu pogled. Naravno da je nisam ostavljao hladnokrvnom. Ko zna šta bi bilo da me nije smatrala opasnim. Ali tu se ništa nije dalo učiniti. Ustajem. „Onda, idem da se prošetam.“

Brzo uđem u kuću, po svaku cenu sam morao izbeći da me otprati do izlaznih vrata. Kroz odškrinuta kuhinjska vrata čuo se zveket sudova. Pogledah unutra, Ana je baš prala tanjire.

Bezizražajno se zagleda u mene kad uđoh. Kosu je podigla u poveću punđu, kecelja joj beše prljava, lice okruglo kao točak.

„Ana“, rekoh. „Valjda smem tako da Vas zovem?“ Sleže ramenima.

„Ja sam Sebastijan. Zovite me Sebastijan. Jučerašnji ručak bio je izvanredan. Možemo li da razgovaramo?“

Ništa ne odgovori. Privučem stolicu, opet je odgurnem i sednem na kuhinjski sto. „Ana, ima li nešto što biste hteli da radite?“

Zurila je u mene.

„Mislim ... to biste mogli danas da obavite. Zar ne?“ Pred kućom ugledah bankara sa jučerašnje večere kako izlazi iz susedne kuće. Prešao je parking, iščeprkao ključ iz džepa, otvorio vrata automobila i petljajući ušao u kola.

„Nego dajte ovako. Šta god da ste hteli danas da radite, ja bih Vam... Ne, čekajte da pokušam ovako...!“

„Dvesta“, odvali.

„Molim?“

„Da Vam nacrtam?“ Spokojno me je gledala u oči. „Dvesta i nema me do sutra u podne.“

„Da nije malo mnogo“, uzvratim promuklo. „Dvesta pedeset.“

„Stanite, nećemo tako!“

„Trista.“

„Dvesta“, kažem.

„Trista pedeset.“

Klimnem glavom.

Ispruži ruku, a ja izvadim novčanik i prebrojim šuške. Obično nemam toliko love kod sebe; to je ujedno bila suma koju sam nameravao da potrošim za celo putovanje.

„Čekate limun“, kaže.

Koža joj se uljasto prelivala. Pruži ruku; novac nestade u ručerdi. „Popodne će nazvati moja sestra, a ja ću reći da moram hitno do nje. Vraćam se sutra u podne.“

„Ali, ni mnutu ranije“, kažem joj.

Klimne potvrdno. „Hajde sada, šta još čekate!“ Nesigurnim koracima priđem vratima. Koliko para! Ali makar sam postigao šta sam hteo. Tako mi boga, nisam baš vezana vreća, takve ne prolaze kod mene. Pažljivo odložim torbu i naslonim je na zid. „Gospodine Celner!“

Zamlatah rukama.

„Ne možete da pronađete vrata“, upita Mirjam. „Mogu, mogu, nego ja... hteo sam samo da...“

„Ne želim da steknete pogrešan utisak“, započe Mirjam. „To što radite ispunjava nas radošću.“

„Pa, da. Znam.“

„Trenutno nije baš lako. Bolešljiv je. Često se ponaša kao dete. Ali Vaša knjiga mu je veoma važna.“

Klimnuh s razumevanjem.

„Za kada ste je planirali?“

Ustuknem. Da nešto ne sumnja? „Pa još nije sasvim sigurno.“

„Zašto još nije sigurno? Gospodin Megelbah isto nije hteo ništa da kaže.“

„Pa to zavisi od mnogih faktora. Od...“ Podigoh ramena. „Faktora. Mnogih faktora. Što pre je moguće!“ Zamišljeno me je gledala, brzo se oprostih od nje, pa put pod noge. Ovog puta mi je silazak izgledao tako kratak. Mirisalo je na travu i cveće, avion je lagano plovio plavetnilom, osećao sam se poletno i lako. Podigao sam novac na bankomatu i kupio novi aparat za brijanje u seoskoj drogeriji.

Odem u hotelsku sobu i zagledam se u starog seljaka na zidu. Zviždukao sam i prstima dobovao po kolenima. Lako nervozan. Bacim se na krevet sa sve cipelama i zašaram očima po tavanici. Stanem pred ogledalo i ukopam se tamo sve dok mi moj odraz ne

postade stran i besmislen. A onda se obrijem i istuširam. Pa dohvatim slušalicu i napamet okrenem broj. Pet puta je zvonilo dok neko ne podiže.

„Gospođo Lesing“, kažem. „Evo mene opet, Sebastijan Celner. Nemojte da spustite!“

„Ne“, poviče neko visokim glasom. „Ne!“

„Samo Vas molim da me saslušate!“

Ona spusti. Još nekoliko časaka slušao sam trubljenje, a onda opet nazvah.

„Opet Celner. Molim Vas za kratak...“

„Ne!“ Ona spusti slušalicu.

Opsovah. Šta da se radi, izgleda da ću stvarno morati lično da odem do nje. Samo mi je još to trebalo!

U restoranu na glavnom trgu poslužili su mi ogavnu salatu sa tunjevinom. Oko mene turisti, deca dreče, očevi premeću mape, majke ubadaju viljuščice u megalomanske porcije kolača. Mlađana kelnerica nije za bacanje. Pozvah je. Salata se davi u ulju, može da je nosi u kuhinju! Nema problema, ali ipak moram da platim. Ali, dodah, nisam je ni okusio. To je Vaša stvar, odvrati mi. Neka pozove poslovođu. Ona odgovori da ovaj dolazi tek uveče, ali mogu da pričekam ako hoću. Nemam druga posla, kažem i namignem joj. Pojedem salatu i kad sam hteo da platim, ne dođe ona već trokrilni kolega. Nisam mu dao bakšiš.

Kupim cigarete i zamolim jednog mladića za vatru. Zapodenusmo razgovor. Studira, došao je za raspust u posetu roditeljima. Šta studira? Istoriju umetnosti, kaže i pogleda me zabrinuto. Pa, naravno, šta će drugo, kažem mu, kad je već odavde. Kakve to ima veze? Pokazah rukom prema padini. Bog? Ma ne, ovde su nastanjeni veliki slikari. Ništa ne razume. Kaminski! Tupo me gleda.

Pitam ga zar zaista nije čuo za Kaminskog. Ne, ne poznaje ga. Poslednji Matisov učenik, objašnjavam mu, predstavnik klasične... Ne bavi se takvim stvarima, prekide me, već savremenim alpskim slikarstvom. Tu ima uzbudljivih strujanja, recimo Gamraunig, a onda, naravno, Gešl i Vagrajner. Ko? Vagrajner, povika, a lice mu se zacrvene. Nije valjda da nisam čuo za njega! Slika još samo mlekom i jestivim materijama. A zašto, pitam. Klimnu glavom, očekivao je pitanje: zbog Ničea.

Zabrinuto se odmaknem od njega. Pitam ga da li je Vagrajner neodadaista. Odmahnu glavom. Ili možda multimedijalac? Ma, ne, odvрати, ne i ne. Kako to da nisam čuo za Vagrajnera? Odmahnem glavom. Mrmljao je nešto nerazumljivo, gledali smo se nepoverljivo. A onda svako na svoju stranu.

Vratio sam se u pansion, spakovao kofer i platio račun. Sutra ću opet doći. Nema razloga da plaćam za noć koju ću provesti negde drugde. Klimnuh gazdarici, bacih cigaretu, pronađoh puteljak i popeh se uzbrdo. Taksi mi više nije bio potreban, u međuvremenu sam se navikao; ubrzo dođoh do putokaza iako sam teglio kofer. Uzbrdo, prva, druga, treća serpentina, parkiralište. Srebrnasti BMW je još uvek stajao ispred kapije. Zazvonim, Ana mi smesta otvori.

„Čist vazduh“, upitam je.

„Sam je kod kuće.“

„Zašto kola još stoje pred vratima?“

„Otišla je vozom.“

Odlučno je pogledah. „Došao sam jer sam zaboravio torbu.“

Ona klimnu glavom, uđe unutra i ostavi otvorena vrata. Krenuh za njom.

„Baš me je nazvala sestra“, reče.

„Ma šta mi kažete!“

„Treba joj pomoć.“

„Mogu da ostanem kod njega ako morate da odete.“

Na trenutak me je merkala. „To bi zaista bilo lepo od Vas.“

„Nema zime.“

Poravna kecelju, sagnu se i podiže krcatu putnu torbu. Krete ka vratima, stade oklevajući i pogleda me upitno.

„Nema šta da brinete“, prošaputah.

Ona klimnu glavom. Teško je disala, a onda zatvori vrata za sobom. Kroz kuhinjski prozor sam video kako se kratkim, teškim koracima udaljuje preko parkinga. Torba joj se klatila u ruci.

6

Stojim u hodniku i osluškujem. Nalevo su ulazna vrata, nadesno trpezarija, preda mnom stepenice što vode na sprat. Nakašljem se, glas mi je delovao strano u mukloj tišini.

Odem u trpezariju. Prozori zatvoreni, vazduh ustajao. Muva udara o prozorsko staklo. Pažljivo otvaram najgornju fioku komode – uredno složeni stolnjaci. U sledećoj – noževi, viljuške i kašike. Pa najdonja – časopisi od pre dvadeset godina, *Life*, *Time* i *Paris-Match*, nabacani bez reda. Staro drvo pružalo je otpor, jedva sam zatvorio fioku. Vratim se u predsoblje.

Levo od mene četvora vrata. Otvorim prva – mala prostorija sa krevetom, stolom i stolicom, televizorom, slikom Bogorodice i fotografijom Marlona Branda iz mladosti. To mora da je Anina soba. Za drugim vratima – kuhinja, a onda sledi sobica u kojoj sam juče primljen. Iza poslednjih vrata stepenice koje vode nadole.

Uzeh svoju torbu i rukom potražih prekidač za svetlo. Jedna jedincata lampa bacala je mutnu svetlost po uskim drvenim stepenicama. Škripa drveta. Stepenice su bile tako strme da sam se pridržavao za rukohvat. Upalim svetlo, uz pucketanje zasijaju reflektori, zažmurim. Kad sam se navikao na sjaj, shvatih da sam u ateljeu.

Prostorija bez prozora, osvetljena sa četiri reflektora. Ko god da je ovde radio, nije mu trebalo danje svetlo. Nasred ateljea stoji štafelaj sa započetom slikom, po podu razbacano na tuce četkica. Sagnem se i opipam ih, suve sve redom. Tu se nađe i paleta, boje okamenjene i ispucale. Udahnem vazduh. Običan vonj podruma, malo vlažan, lak zadah naftalina, ni traga od boja ili terpentina. Ovde se već odavno ne slika.

Platno na štafelaju bilo je skoro nedirnuto, samo tri poteza presecala su belinu. Začeti iz mrlje u levom donjem uglu zrakasto su se razilazili; u gornjem desnom uglu malo, kredom osenčeno polje. Nikakva skica, ništa po čemu bi se mogla raspoznati buduća slika. Kad sam se povukao unatrag, primetih da imam četiri senke, po jednu od svakog reflektora, čiji se sjaj presecao podno mojih stopala. Nekoliko većih platana bilo je naslonjeno na zid, pokriveno jedrima.

Otkrijem prvo i lecnem se. Dva oka, izvitoperena usta – začudno iskrivljeno lice kao odraz u tekućoj vodi. Naslikano svetlim tonovima, oko glave raspršuju se crvene linije kao plamenovi što trnu. Oči me posmatraju ispitivački i hladno. Iako je stil bio nezamenljiv – tanak sloj boje, sklonost crvenožutoj, što nije promaklo ni Komenevu ni Meringu – ipak je izgledalo drugačije od svih njegovih radova koje sam poznao. Tražio sam njegov potpis i nisam ga pronašao. Dohvatim sledeći pokrivač; kad ga dodirnuh, podiže se oblačić prašine.

Isto lice, ovog puta nešto manje, zaokruženo u sebi, potcenjivački osmeh lebdi oko uglova usana. Isto i na sledećem platnu, ovog puta sa neprirodno razvučenim ustima, obrve su se špicasto završavale u korenu nosa, čelo izbrazdano borama poput kakve obrazine, pojedinačne dlake nakostrešene, tanke kao procep u hartiji. Ni nagoveštaj vrata, tela, samo otrgnuta glava što lebdi po praznini. Poskidah pokrivače jedan za drugim – lice se sve više izobličavalo. Brada se izduživala, boje su postajale sve drečavije, čelo i uši predugi. Izgledalo je kao da me oči svaki put posmatraju sve udaljenije, ravnodušnije i — skidoh sledeći pokrivač — prezrivije. Sada je lice bilo ispupčeno kao u iskrivljenom ogledalu, sa harlekinskim nosom i naboranim čelom, na sledećem platnu – pokrivač se negde zakačio, povukoh ga svom snagom, uskovitla se prašina, kinuh – lice zdruzgano kao da marioneti stežeš pesnicu u glavi. Na sledećem platnu lice nejasno, kao kroz snežnu zavesu. Ostale slike nezavršene, tek tu i tamo kolorirane naznake, tu čelo, tamo obraz. Na podu u ćošku ležao je blok za skiciranje. Podignem ga, obrišem prašinu i otvorim. Isto lice, odozgo, odozdo, sa svih strana, jednom čak kao maska, viđeno iznutra. Skice nacrtane ugljenom, sve nesigurnijom rukom, potezi se drhtavo mimoilaze, na kraju ostade samo nekakva crna, debela mrlja. Ugljeno trunje krunilo se po meni. Ostale stranice bile su prazne.

Odložim blok i potražim potpis ili datum na slikama. Ništa. Okrenem jedno platno i pregledam drveni okvir, parče stakla pade na pod. Podignem ga tananim prstima. Bilo je još toga; čitav pod iza slika bio je pokriven srčom. Podignem jednu krhotinu prema svetlu, zažmurim na jedno oko. Reflektor poskoči, crno kućište mu se zatalasa. Staklo je bilo izbrušeno.

Vadim fotoaparata iz torbe. Mala, besprekorna Kodakova kamera, Elkin božićni poklon. Reflektori su tako jaki da mi neće trebati ni nogari ni blic. Čučnem. Slika se mora, poučio me je urednik fotografije u Večernjaku, fotografisati s prednje strane da ne nastanu skraćena perspektive, tek takva je upotrebljiva za štampu. Snimam svako platno po dva puta, a onda, podigavši se, i štafelaj, četkice na podu, komadiće stakla. Ispucam film do kraja. Stavim kameru u džep i bacim se na pokrivanje slika.

Nije baš bilo lako, pokrivači su se stalno zakačinjali. Odakle sam poznao ovo lice? Brzao sam; ne znam zašto, ali želeo sam što pre da izađem napolje. Otkud mi se, za ime sveta, činilo poznatim? Dođem do poslednjeg lica, suočim se sa njegovim prezrivo pogledom, preknjem ga. Priđem vratima na prstima, isključim svetlo, refleksno odahnem.

Opet sam stajao u predsoblju i osluškivao. U dnevnoj sobi je još zujala zonzara. „Ima li koga?“ Niko da odgovori. „Ehej!“ Popnem se na prvi sprat.

Dvoja vrata desno, dvoja levo, jedna na kraju hodnika. Započnem s leve strane. Kucam, sačekam trenutak, pa uđem.

To mora da je Mirjamina soba. Krevet, televizor, police s knjigama i jedan Kaminski iz serije *Refleksije* – tri ogledala usred kojih se iskorišćena krpa, cipela i olovka, aranžirani kao parodija mrtve prirode, raspoređuju u savršen sistem površina; slika kao da lako treperi kad se gleda krajičkom oka. Mora da košta čitavo bogatsvo. Pogledam u ormane, ali tamo samo odeća, cipele, šeširi, nekoliko pari naočara, svileni donji veš. Pustim gaćice da mi kliznu međ prstima; još nikad nisam poznao ženu koja bi nosila veš od svile. Fioka noćnog ormarića bila je dupke puna lekova – baldrijan, valijum, benedorm, više sredstava za spavanje i umirenje. Bilo bi zanimljivo pozabaviti se priloženim uputstvima, ali nemam baš vremena.

Pored njene sobe bilo je kupatilo. Kao u apoteci, mirisalo je na vim, u kadi je ležao još vlažan sunder, ispred ogledala stajale su tri flašice parfema. Nažalost, među njima nije bilo *Chanela*, samo neke meni nepoznate marke. Ništa od pribora za brijanje, očigledno je matori imao svoje kupatilo. Kako se slepi uopšte briju?

Vrata na kraju hodnika vodila su u neku neprovetrenu prostoriju. Prozori neoprani, ormani prazni, krevet nepresvučen – nekorišćena soba za goste. Mali pauk zatrese svoju mrežu ispletenu u uglu prozora. Na stolu je ležala olovka sa skoro istrošenom gumicom za brisanje i otiscima zuba u drvetu. Uzmem je, provrtim među prstima, vratim na mesto i izađem iz sobe.

Ostala su još dvojica vrata. Pokucam na prva, pričekam, pokucam još jednom, uđem. Krevet za dvoje, sto i naslonjač. Otvorena vrata vode u malo kupatilo. Roletne spuštene, plafonjera upaljena. U naslonjaču sedi Kaminski.

Izgledalo je kao da spava, oči su mu bile zatvorene, na sebi je imao prevelik svileni šlafrok sa podvrnutim rukavima. Ruke mu nisu dosezale do kraja naslona, naslon se uzdizao visoko nad njegovom glavom, noge su mu visile ne dodirujući pod. Čelo mu se nabiralo, okrete glavu, otvori i smesta opet zatvori oči i reče: „Ko je to?“

„Ja“, odgovorih mu, „Celner. Zaboravio sam torbu. Ana je morala kod sestre i pitala me je da li mogu da ostanem kod Vas, bez problema, naravno, i... samo da znate. Ako Vam nešto zatreba.“

„Šta meni može da zatreba“, reče pomirljivo. „Debela krava.“

Nisam bio siguran da li sam dobro čuo.

„Debela krava“, ponovi. „Ni da kuva ne zna. Koliko ste joj platili?“

„Ne znam o čemu Vi to. Ali ako imate vremena za razgovorčić...“

„Bili ste u podrumu?“

„U podrumu?“

On opipa svoj nos. „Oseća se.“

„U kom podrumu?“

„Ona tačno zna da ne možemo da je izbacimo. Ko bi još hteo da radi ovde gore!?“

„Da li... da isključim lampu?“

„Lampu.“ Nabra čelo. „Ma, ne. Ne. Čista navika. Ne treba.“

Upitah ga da li je opet uzeo jednu od svojih tableta. Izvadim diktafon iz džepa, uključim ga i stavim na pod.

„Šta je to?“ upita.

Najbolje bi bilo da odmah pređemo na stvar.

„Pričajte mi o Matisu!“

On ćuti. Rado bih mu pogledao u oči, ali je očigledno navikao da ih ne otvara kad nema naočare. „Kuća u Nici. Mislio sam da bih i ja

jedog dana mogao tako da živim. U kojoj smo godini?“

„Molim?“

„Bili ste u podrumu. Koja je godina?“

Rekoh mu.

On protrlja lice. Pogledam njegove noge. Par vunenih papuča landara u vazduhu, ogoljeni glatki, beli, dečiji listovi.

„Gde se nalazimo?“

„U Vašoj kući“, polagano odgovaram.

„Dajte, recite mi već jednom koliko ste platili debeloj kravi!“

„Doći ću kasnije.“ On uzdahne, a ja brzo izađem i zatvorim vrata. Neće biti lako! Daću mu par trenutaka da se sabere.

Otvaram poslednja vrata u nizu i konačno pronalazim kancelariju. Kompjuter na stolu, kancelarijska stolica, ormani za registratore, police, hrpe papira. Sednem, nalaktim se i podbočim glavu. Sunce se već spuštalo, u daljini se gondola žičare propinjala uzbrdo: zraci sunca sevnuše po njoj, a zatim se izgubi nad šumom. Začuh nekakvu lupnavu iz susedne sobe, oslušnuh, ali više se ne ponovi.

Moram da tražim sistematski. To je bila Mirjamina radna soba, njen otac, najverovatnije, godinama nije zalazio ovamo. Prvo ću pregledati sva dokumenta koja leže naokolo, onda ću da pretražim sve fioke stola odozdo nagore, a onda su na redu ormani sleva nadesno. Po potrebi mogu biti i krajnje uredan.

Većinom knjigovodstvo. Izvodi i izveštaji o štednim ulozima za daleko manju sumu no što sam očekivao. Postojale su i priznanice za tajni konto u Švajcarskoj, ništa basnoslovno, ali u krajnjem slučaju dalo se upotrebiti za prijateljsko uveravanje. Ugovori sa galeristom – Bogović je prvo dobijao četrdeset procenata, pa onda samo još trideset, iznenađujuće malo, ko god da je svojevremeno pregovarao s njime, dobro je obavio posao. Zatim polise za privatno zdravstveno osiguranje – prilično skupo – pa onda i za životno osiguranje, začuđujuće samo za Mirjam, ali nikakve preterane sume. Uključim kompjuter, ovaj začegrtla paleći se i zatraži mi lozinku. Probam mirjam, manuel, adrijen, tata, mama, zdravo i lozinka, ali ništa nije upalilo. Iznerviran ugasim kompjuter.

Na redu su pisma. Kopije, na peliru, beskrajne korespodencije sa galeristima o cenama, prodajama, o pravima na umnožavanje, štampanje na razglednicama, objavljivanje u monografijama. Pisma

je uglavnom pisala Mirjam, nekoliko je diktirao i potpisao njen otac, a samo najstarija su bila pisana njegovom rukom – pregovori, predlozi, potraživanja, pa čak i molbe iz vremena pre no što je postao slavan. Tada je pisao škrabopisom, redovi su se savijali nadole, tačke iznad slova i iskakale van redova. Kopije nekoliko pisama novinarima: *Moj otac nije i nikad nije ni bio figuralist, jer on ne misli da taj pojam ima smisla. Ili je svaka umetnost figuralna ili nijedna.* Toliko o tome. Još nekoliko pisama od Klura i drugih prijatelja: utanačivanje susreta, sažeti odgovori, rođendanske čestitke i uredno poslagane božićne čestitke profesora Meringa. Pozivi za gostovanja na univerzitetima; koliko je meni poznato, nikad nije održao nijedno predavanje, očigledno je odbio sve pozive. Na kraju čudnovato pismo Kalesu Oldenburgu. Kaminski mu se zahvaljuje na pomoći, žao mu je što mora da prizna da Oldenburgovo slikarstvo smatra – *Ne uzmite mi iskrenost za zlo, ali prijateljske laži su u našem esnafu jedini porok* – bezvrednom nebulozom. Sasvim dole, na dnu najdonje fioke, nalazim debelu mapu zaključanu katančićem. Uzalud sam pokušavao da ga razvalim otvaračem za pisma. Odložim je konačno na stranu da se kasnije pozabavim njome.

Pogledam na sat. Moram da požurim! Gde li su pisma Dominiku Silvi, Adrijen, Terezi? Pa to je bilo doba pisama! Nigde nijednog. Začujem motor i uznemiren priđem prozoru. Pred kućom se zaustavlja neki automobil. Iz njega izlazi Klur, osvrće se oko sebe, kreće ka kući Kaminskog, pa skrene – ja odahnem – u stranu i otključa svoju kapiju. Iz susedne sobe začu se suvi kašalj Kaminskog.

Sad se posvetim ormanima. Prelistam debele registratore, osiguravajuće polise, izvode iz zemljišnih knjiga. Kupio je pre deset godina plac u južnoj Francuskoj, pa ga se otarasio s gubitkom. Sudska dokumentacija u vezi sa postupkom protiv nekog galeriste koji je nudio na prodaju rane radove iz njegovog simbolističkog perioda. Nalazim i blokove za skice sa detaljnim beleškama o prostiranju zraka između pojedinih ogledala. Procenjujem njihovu vrednost: nekoliko trenutaka odolevao sam želji da jedan strpam u džep. I već sam bio kod poslednjeg ormana – stari računi, kopije poreskih izjava za poslednjih osam godina; jedva se uzdržah da ih ne pregledam, ali nije bilo vremena. Kuckao sam u nadi da ću naići

na tajne pregrade i duple zidove sa zadnje strane. Ležem na pod i zagledam pod ormane. Stanem na stolicu i odmerim ih odozgo.

Otvaram prozor, sedam na dasku i palim cigaretu. Vetar je oduvavao pepeo, obazrivo sam otpuhivao dim u hladno veče. Sunce je dodirivalo jedan od vrhova, još malo pa će zaći. Dakle, ostaje mi samo ova mapa. Bacam cigaretu, sedam za sto i vadim britvu uz džepa.

Jedan jedini čisti rez odozgo nadole na poledini. Koža, već trošna, popusti uz krckanje. Sekao sam pažljivo i polako, a onda posuvratih kožu. Niko neće primetiti. A i zašto bi je neko vadio, sve dok je Kaminski živ? A posle je ionako svejedno.

Mapa je sadržavala samo nekoliko listova. Nekoliko redova od Matisa, želi mu sve najbolje, preporučio je Kaminskog nekim kolekcionarima i ubeđen je da će uspeti, šalje mu najlepše pozdrave i znake poštovanja... I sledeće pismo od istog pošiljaoca. Žao mu je zbog neuspeha izložbe, ali tu se ništa ne može uraditi, preporučuje mu ozbiljnost i uporan rad, gleda na budućnost gospodina Kaminskog pun optimizma, uostalom šalje mu najlepše pozdrave... Jedan Pikasov telegram: Šetač je kolosalan, želi da ga je sam naslikao, svako dobro, *compadre*, živi zauvek! Onda, već poprilično požutela, tri pisma Riharda Riminga napisana sitnim, nečitkim rukopisom. Prvo sam poznavao, štampano je u svim Rimingovim biografijama; neobično je bilo odjednom ga držati u ruci. Već je na brodu, pisao je Riming, u ovom životu nećemo se više sresti. To nije razlog za tugu, već gola činjenica; pa čak ako bi i nakon rastanka od ovog propadljivog tela postojali načini trajanja, to ne znači da ćemo se sećati negdanjih oblića i jedan drugoga prepoznati. Drugim rečima, ako postoje oproštaji zauvek, onda je ovo jedan od njih. Njegov brod plovi ka obali u čije postojanje, uprkos tvrdnjama iz knjiga, redovima vožnje i svojoj putnoj karti, još nije mogao poverovati. A ipak ne treba ovaj trenutak pred kraj jedne, u najboljem slučaju, kao kompromis sa takozvanim životom zamišljene egzistencije, propustiti, nego ga valja iskoristiti za uveravanje da on, Riming, kad bi kojim slučajem stekao pravo da nekog čoveka na kugli zemaljskoj nazove svojim sinom, nikome drugome na svetu ne bi nadenuo to ime do primaocu ovog pisma. Živeo je životom nedostojnim tog naziva, bitisao je ne znajući čemu, proživeo je, jer

se moralo, često zebući, ponekad pesme pišući, a ponekoj od njih bilo je suđeno da se dopadne. Dakako da nije njegovo da odvraća druge od sličnog životnog puta, a jedina mu je želja da Manuel bude pošteđen malodušnosti, već i to je više nego dovoljno; u suštini to je već sve.

Druga dva Rimingova pisma bila su starija i upućena Kaminskom još kao učeniku. U jednom mu je savetovao da ne beži opet iz internata, to ništa ne pomaže, na mucu se poznaju junaci; ne želi da popuje kako će mu Manuel jednog dana biti zahvalan, ali mu obećava da će i to prevazići, sve u svemu čovek skoro sve prevaziđe, čak i kad neće. U drugom pismu najavljuje *Reči kraj puta*, čije se objavljivanje očekuje narednog meseca, a knjigu priželjkuje s detinjom radošću punom strepnje, kao mališan koji se plaši da Božić dobije pogrešan poklon iako zna da je dobro šta god da dobije. Pojma nisam imao šta time misli. Sve je odisalo nekom suzdržanošću i izveštačenošću. Riming mi je oduvek bio nesimpatičan.

Sledeće je bilo Adrijenino pismo. Dugo je razmišljala, nije joj lako palo. Ona zna da Manuel nije obdaren da druge ljude učini srećnim, zna da je sreća za njega nešto sasvim drugo nego za druge. Ali ipak je spremna da to učini, udaće se za njega, spremna je da rizikuje, pa neka je i greška, ona ne beži od svojih grešaka. Za njega to, valjda, nije iznenađenje, ali za nju ipak jeste. Zahvaljuje mu što je nije požurivao, ona strepi pred budućnošću, ali možda tako biti mora i nije isključeno da će i ona jednom biti u stanju da mu kaže ono što on želi da čuje.

Pročitao sam pismo još jednom, a i dalje mi nije išlo u glavu šta mi je u svemu tome izgledalo sumnjivo. Ostao je još samo jedan list – tanka karirana hartija, kao iscepana iz školske sveske. Položim je ispred sebe i izravnam. Pismo je bilo datirano tačno mesec dana pre Adrijeninog. *Manuele, ja ovo ne pišem stvarno. Ja zami...* Prekide me električno zujanje – zvono na vratima.

Uznemiren strčim niz stepenice i otvorim. Sedokosi muškarac naslonjen na ogradu, na glavi šešir s peruškom, u ruci trbušasta torba.

„Izvol'te?“

„Doktor Marceler“, odvrati dubokim glasom. „Termin.“

„Imate termin?“

„On ima termin. Ja sam doktor.“

S time nisam računao. „Sad je baš nezgodno“, procedim.

„Šta je nezgodno?“

„Sad nažalost ne ide. Navratite sutra!“

On skide šešir i pogladi se po kosi.

„Gospodin Kaminski je u poslu“, kažem. „Ne želi da ga ometaju.“

„Nije valjda da slika?“

„Upravo radimo na njegovoj biografiji. Potrebna mu je koncentracija.“

„Na njegovoj biografiji.“ Stavi šešir na glavu. „Potrebna mu je koncentracija.“ Kog li đavola sve ponavlja?

„Zovem se Celner“, kažem. „Ja sam njegov biograf i prijatelj.“ Pružam mu ruku, neodlučno je prihvata. Stisnu mi ruku do bola, odvratih mu stisak. Gleda me ispitivački.

„Oдох ja sad k njemu.“ Zakoraknu.

„Ne može“, kažem i preprečim mu put.

Posmatra me upitno. Hteo bi da prokljuvi da li bih ga zaustavio. Samo probaj, pomislih.

„Posredi je valjda samo rutinski pregled“, kažem. „Zdrav je kao dren.“

„Mislite?“

„Ne, stvarno je prezauzet. Ne možete sada da ga prekidate, ima toliko... sećanja. Mnogo mu je stalo do posla.“

Sleže ramenima, namignu i ustuknu. Pobedio sam. „Baš mi je žao“, kažem velikodušno.

„Kako Vam beše ime?“

„Celner“, odgovorim. „Doviđenja.“

Klimnu glavom. Nasmajem se, on mi odvrati ravnodušnim pogledom, zatvorim vrata. Kroz kuhinjski prozor gledam kako ide do svojih kola, stavlja torbu u prtljažnik, seda za volan i odlazi. A onda se zaustavlja, spušta prozor i još jednom se okreće ka kući; brzo se sklanjam s prozora, pričekam nekoliko trenutaka, opet pogledam kroz prozor i vidim kako auto zavija za krivinu. S olakšanjem se opet popeh na sprat.

Manuele, ja ovo ne pišem stvarno. Ja zamišljam da pišem i da ovo pismo ne stavljam u koverat i ne šaljem u stvarnost, tebi. Baš sam

bila u bioskopu, De Gol je u Filmskim novostima izgledao otkaćen kao i uvek, napolju jugovina, prvi put ove godine, a ja uobražavam da to nema nikakve veze s nama dvoma. U suštini niko od nas, ni ja, ni jedna Adrijen, ni Dominik ne verujemo da čovek Tebe može zaista ostaviti. Ali možda smo u zabludi.

Posle sveg ovog vremena još uvek ne znam šta mi Tebi značimo. Možda smo ogledala (tvoj specijalitet) sa zadatkom da odražavamo Tvoju sliku i da Te učinimo nečim velikim, mnogostrukim i sveobuhvatnim. Da, postaćeš slavan, i to zaslužen. Dakle, odlaziš sa Adrijen, uzećeš šta ima da da i pobrinućeš se da smatra svojom odlukom čas kad te napusti. Možda ćeš je poslati kod Dominika. Onda će se naći drugi ljudi, druga ogledala. Ali ja ne.

Manuele, nemoj da plačeš. Oduvek si bio lak na suzama, ali prepusti ih meni ovoga puta. Naravno da je kraj i da mi umiremo. Ali to ne znači da nećemo još dugo biti ovde, nalaziti druge ljude, šetati se naokolo, noću sanjati i svršavati poslove namenjene jednoj marioneti. Ne znam da li ovo stvarno pišem, ne znam ni da li ću poslati pismo. A ako ga ipak pošaljem, ako se ipak odvažim i Ti ga sad čitaš, molim Te shvati ga na pravi način: smatraj me mrtvom! Ne zovi me, ne traži me, mene više nema. I dok ja sada gledam kroz prozor i pitam se, zašto svi oni ne...

Okrenem list, ali tamo samo belina, nastavak mora da je zaturen. Još jednom pregledah sva pisma. Zalud. Uzdišući izvadim beležnicu i prepisem pismo. Mina olovke mi se nekoliko puta lomila, od žurbe sam pisao sve nečitkije, ali za deset minuta sam ipak uspeo. Sve hartije sam poslagao u mapu, pa je položio na dno fioke. Zatvorio sam ormane, doterao naramke dokumenata, proverio da li su sve fioke zatvorene kako treba. Zadovoljno klimnuh glavom. Niko živi ne bi ništa primetio, sve sam sredio cakum-pakum. Baš je sunce zalazilo, na tren su planine izgledale krševite i grandiozne, a onda su uzmakle i postale blage i udaljene. Bilo je vreme da izvadim adut iz rukava.

Zakucah, Kaminski ne odgovori.

Uđoh u sobu. Sedeo je na stolici, diktafon je još uvek ležao na podu. „Šta je sada?“ upita. „Gde je Marceler?“

„Doktor je baš nazvao. Ne može da dođe. Da popričamo malo o Terezi Lesing?“

„Vi niste pri zdravoj pameti.“

„Slušajte, želeo bih...“

„Šta se dešava sa Marcelerom? Je l' hoće da crknem?“

„Ona je živa, razgovarao sam s njom.“

„Zovite ga. Šta on sebi umišlja!“

„Rekoh, ona je živa.“

„Ma, ko je živ?“

„Tereza. Udovica je, živa je. Živi na severu, na primorju. Evo adrese.“

Nije odgovarao. Polako je podigao ruku, protrljao čelo, opet je spustio. Otvorio je usta, pa ih zatvorio, čelo mu se naboralo. Pogledao sam diktafon. Naši glasovi su ga automatski uključili, snimao je svaku reč.

„Dominik Vam je rekao da je umrla, ali to nije bilo tačno.“

„To ne može biti“, reče tiho. Grudi su mu se podizale i spuštale, brinuo sam se da li će njegovo srce da izdrži.

„Ima deset dana kako sam saznao. Nije bilo teško prokljuviti.“

On ni da pisne. Pažljivo sam ga posmatrao. Okrenuo je glavu prema zidu ne otvarajući oči. Usne su mu podrhtavale. Naduo bi obraze, pa izduvao vazduh.

„Ubrzo ću se sresti s njom“, rekoh. „Mogu da je pitam sve što želite. Morate mi samo ispričati šta se tada desilo.“

„Šta Vi uobražavate?“ prošapta.

„Zar ne želite da saznate istinu?“

Izgledalo je kao da razmišlja. Došla maca na vratanica. Nije računao s tim; i on je potcenio Sebastijana Celnera! Od nervoze nisam mogao da mirujem, otišao sam do prozora i provirio kroz roletne. Svetla u dolini su se sve jasnije videla. U sumraku su žbunovi stajali zaobljeni, jasno kao na bakrorezu.

„Sledeće nedelje ću se videti s njom“, rekoh, „i onda mogu da je pitam...“

„Ja ne letim“, reče on.

„Ma kakvi“, umirujem ga. Totalno je zbunjen. „Vi ste kod svoje kuće. Sve je u najboljem redu!“

„Lekovi su kraj kreveta.“

„Pa, eto... vidite.“

„Koji krelac“, reče spokojno. „Treba da ih spakujete.“

Blenuo sam u njega. „Spakujem?“

„Idemo na put.“

„Šalite se!“

„Zašto da ne?“

„Mogu da joj prenesem svako bogovetno pitanje. Ne možete sada na put. Vi ste tako... bolesni.“ Zamalo da kažem 'stari'. „Ne mogu da preuzmem odgovornost za tako nešto.“ Da li sanjam ili je ovaj razgovor stvaran?

„Da se niste zabunili, pobrkali nešto? Da Vas nije kogod nasamario?“

„Ko još može“, odvratih mu, „Sebastijana Celnera da...“

Frknu nipodaštavajuće.

„Nije“, kažem. „Ona je živa i...“ Oklevao sam. „...hoće da razgovara s Vama. Možete da odšetate do telefona...“

„Šta ima da šetam do telefona. Zar biste Vi propustili takvu priliku?“

Protrljam čelo. Šta li se samo desilo, do malopre sam držao sve konce u svojim rukama. Nekako mi je čitava situacija izmakla kontroli. Uostalom, bio je potpuno u pravu – putovaćemo dva dana, ni u najluđim snovima nisam mogao da računam na toliko vremena s njim. Mogu da ga pitam šta mi padne na pamet. Moja knjiga će postati izvorna građa za sva vremena, iščitavaće je studenti, citirati istoričari umetnosti.

„Čudno je“, reče, „kako ste upali u moj život. Čudno i pomalo neprijatno.“

„Vi ste slavni. To Vam je bio cilj. Biti slavan znači imati nekoga kao što sam ja.“ Ne znam zašto sam to rekao.

„Kofer je u ormanu. Spakujte mi nekoliko krpica.“ Teško sam disao. Da li je to moguće?! Nadao sam se da ću ga iznenaditi, zbuniti i time naterati da mi priča o Terezi. Ali otmica mi nije bila ni na kraj pameti! „Vi već godinama nigde niste putovali.“

„Ključevi od kola vise kraj ulaznih vrata. Valjda znate da vozite?“

„Vozim kao zmaj.“ Neće valjda sada odmah, tek tako, zajedno sa mnom...? Mora da je poludeo. A opet, zar je to moj problem? Naravno da će mu putovanje ugroziti zdravlje. Ali će ubrzati objavljivanje knjige. „Šta je sad?“ upita.

Sedam na ivicu kreveta. Samo mirno, pomislim, opusti se. Dobro promisli! Mogu sve da zajebem i jednostavno da odem; on bi zaspao

i sutra ujutro bi cela priča bila prošlost. I propustio bih životnu priliku.

„Put pod noge“, povičem. Skočim kao oparen, krevet zaškripi, Kaminski se trgne.

Nekoliko trenutaka sedeo je ukočeno kao da sad on ne može da poveruje u sve. A onda lagano pruži ruku. Ja je prihvatih i istog trena sam znao da je odluka pala. Šaka je bila hladna i meka, ali njen stisak iznenađujuće čvrst. Pidrżao sam ga, on skliznu sa fotelje. Ja sam zastajkivao, a on me vukao ka vratima. U hodniku se zaustavio, a ja sam ga odlučno gurao napred. Na stepenicama više nisam sa sigurnošću mogao da kažem ko koga vodi.

„Polako“, rekoh prozuklim glasom. „Moram još da uzmem Vaše stvari.“

7

Dakle stvarno vozim BMW. Ulica se strmo spušta, farovi otimaju mraku tek nekoliko metara asfalta; teško je voziti u krivinama. Evo opet jedne – motam volan kao lud, ulica zavrće pa zavrće; pomislim, pa valjda ima negde kraja, ali ona zavija sve dalje; opasno se približavamo desnoj ivici puta, motor zakašlje, prešaltujem ga u nižu brzinu, sad arlauknu i krivina prođe.

„Ranije menjajte brzinu“, kaže Kaminski.

Ugrizem se za jezik, a evo je i sledeća krivina. Moram da se koncentrišem – promeni brzinu, smanji gas, opet promeni brzinu, motor zabrunđa, krivina se uli u ravan put.

„Šta sam Vam rekao!“

Čulo se njegovo mljackanje, krajičkom oka video sam kako mu se vilice miču. Na nos je natakao crne naočare, ruke prekrstio u krilu, a glavu zabacio unazad. Preko pantalona i pulovera još uvek je nosio šlafrok. Vezao sam mu pertle i stavio mu sigurnosni pojas, ali odmah ga je otkopčao. Bio je bleđ i uzbuđen. Otvorim pregradak i stavim u njega uključeni diktafon.

„Kada ste se poslednji put sreli sa Rimingom?“

„Dan pre no što je njegov brod isplovio. Prošetali smo se, obukao je dva mantila jedan preko drugog, smrzavao se. Ispričao sam mu da mi vid slabi, a on mi je rekao: 'Vežbajte pamćenje!' Neprestano je sklapao ruke, oči su mu suzile. Od hroničnog zapaljenja. Bio je zabrinut zbog putovanja, plašio se vode. Rihard se plašio svega živog.“

Odjednom se nađosmo u najdužoj krivini koju sam ikada video. Činilo mi se da se skoro čitav minut vrtimo u krug. „A kakav je bio njegov odnos s Vašom majkom?“

Mukla tišina. Pomoliše se prve kuće na ulazu u selo – tamne senke, osvetljeni prozori, tabla sa imenom mesta, zakratko se zalelujaše ulične svetiljke nad nama, glavni trg se razmetao bleštavim izlozima. Još jednom tabla sa imenom mesta, sad precrtana, pa onda opet mrkla noć.

„On je naprosto bio tu. Dobio bi nešto za jelo, čitao svoje novine, a uveče odlazio u svoju sobu da radi. Mama i on su jedno drugom persirali.“

Krivine su postajale sve blaže. Opuštenije sam držao volan i zavalio se u sedište. Polako sam se navikavao na vožnju.

„Naravno da mu nije bilo po volji da se njegova knjiga objavi sa mojim škrabotinama. Ali plašio me se.“

„Ma nemojte!“

Kaminski se smeuljio. „Imao sam petnaest godina i bio pomalo otkačen. Jadni Rihard je mislio da sam neuračunljiv. Zsigurno nisam bio lak kao dete!“ Ćutim ozlovoljeno. Naravno da bi to što mi je ispričao bila senzacija, ali možda je samo hteo da me zavara, sve je zvučalo neverovatno. Koga sam mogao da pitam? Pored mene je sedeo poslednji čovek koji je poznavao Rimminga. I sve što je ovaj bio van svojih knjiga – dva mantila na leđima, tapšanje rukama, strahovi i suzne oči – sve će se izgubiti sa njegovim pamćenjem. I možda ću baš ja biti jedini koji će se još... Šta li se samo dešava sa mnom?

„Sa Matisom ista priča. Hteo je da me izbacii iz ateljea. Ali ja sam stajao kao ukopan. Moje slike mu se nisu dopadale. Ali ipak sam uporno čekao! Znae li Vi kako je to kad neko jednostavno stoji i neće da ode? Na taj način se može mnogo postići.“

„Znam. Kad sam pisao reportažu o Vernikeu...“

„Šta mu je drugo preostalo? Na kraju me je poslao kod jednog kolekcionara.“

„Dominika Silve.“

„Ah, gromada od čoveka, a zadubljen u misli i fascinantan. Ništa me nije bilo briga. Mlad umetnik je priča za sebe. Skoro sumanut od ambicije i nezajažljivosti.“

Blaga krivina ulila se u regionalni put. Evo i pećurkastog krova železničke stanice, dolina je tako tesna da se šine protežu tik uz ulicu. Iz suprotnog pravca naiđe neki auto. Vozač se zaustavi i zatrubi. Nemarno ga obiđoh i tek tada primetih da još uvek vozim s dugim svetlima. Sledeće vozilo naglo zakoči, ugasim duga svetla. Izbegavao sam prilaze autoputu, nisam baš bio raspoložen da plaćam putarinu. Ulice su u ovo doba ionako bile prazne. Senke šuma, selo bez svetiljki; izgledalo mi je kao da putujemo po opusteloj zemlji. Otvorim prozor malčice: osećao sam se nestvarno, kao da lebdim. Noću, u automobilu, sa najvećim slikarom na svetu. Ko bi to pomislio pre nedelju dana!

„Smem da zapalim?“

Ništa ne odgovara, zaspao je. Kašljem što glasnije mogu, ali ništa ne pomaže. Ne budi se. Lupkam po volanu. Nakašljam se. Pevušim za svoju dušu. Šta ima da spava kad treba sa mnom da priča! Na kraju sam odustao i isključio diktafon. Jedno vreme sam ga slušao kako hrče, a onda sam zapalio cigaretu. Ni dim da ga probudi. Koji će mu davati tablete za spavanje?

Zatreptah, učini mi se da sam zadremao, trgoh se isprepadan. Ali sve je bilo u redu. Kaminski je i dalje hrkao, ulica i dalje pusta, vratio sam kola na desnu stranu. Sat kasnije došao je k sebi i zatražio da stanem, jer je morao napolje. Uznemireno sam ga pitao da li mu treba pomoć, na šta je promrmljao kako to ne dolazi u obzir, izašao i čeprkao oko pantalona u raspršenom svetlu fara. Napipao je krov kola, pažljivo seo i zalupio vratima. Kretoh, a već tren kasnije on je opet testerisao. Jednom je nešto promrmljao u snu, glavom vrteo tamo-amo, od njega se širio blag starački vonj.

Zora je malo-pomalo oslobađala brda tmine, nebo se povlačilo, a u kućama raštrkanim po dolini palila su se i opet gasila svetla. Sunce je sinulo i dizalo se u zenit, spustio sam zaslon. Ulica se uskoro napunila automobilima, kamionima, ponekim traktorom, kojeg bih zaobilazio trubeći. Kaminski je uzdisao.

„Šta je s kafom?“ upita iznenada.

„Nema šta nema.“

Pročisti grlo, protera vazduh kroz nos, promigolji usne i oslušnu u mom pravcu. „Ko ste Vi?“

Srce mi preskoči. „Celner!“

„Kuda idemo?“

„Idemo...“ Progutah slinu. „Kod Tereze, Vaše... Kod Tereze Lesing. Palo nam je na pamet... juče ste imali ideju da... A ja sam se tu našao pri ruci.“

Izgledalo je kao da razmišlja. Čelo mu se nabralo, glava je lako podrhtavala.

„Da se vratimo“, upitah.

On sleže ramenima. Skide naočare, složi ih i tutnu u gornji džep šlafroka. Zatvori oči. Pročacka zube. „Kad je doručak?“

„Na sledećem odmorištu bismo mogli...“

„Doručak“, prodra se i pljunu. Tek tako, na pod ispred sebe. Pogledah ga uplašeno. Podiže svoje ručerde i protrlja oči.

„Celner“, započe promuklo, „je l' da?“

„Baš tako.“

„Da li i Vi slikate?“

„Prestao sam. Pokušao sam, ali kad sam pao na prijemnom za akademiju, digao sam ruke od slikanja. Možda je to bila greška! Da se opet prihvatim četkice?“

„Ma, jok.“

„Kombinovao sam boje u stilu Iv Klajna. Ponekom su se i dopadali moji radovi. Ali bilo bi šašavo kada bih ozbiljno s time...“

„Uzeli ste mi reč iz usta.“ Petljajući je stavio naočare. „Doručak!“

Zapalim još jednu. Izgleda da mu ne smeta. Šteta. Izduvavao sam dim u njegovom pravcu. Tabla je upućivala na obližnje odmorište, skretah na parkiralište, izađoh i zalupih vrata.

Namerno sam odugovlačio, samo neka čeka. Restoran je bio prašnjav, zadimljen. Tu i tamo poneki gost. Poručih dve kafe i pet kifli. „Dobro mi spakujte, pripazite da kafa ne bude tanka!“ Dosad se niko nije požalio na njenu kafu, odvrati kelnerica i baci mi nemaran pogled. Odvratih joj da me je sigurno zamenila s nekim koga to možda i zanima. Ona me upita je l' bih da je zajebavam, a ja joj odvratih neka požuri.

Na jedvite jade sam balansirao šoljice s kafom i papirnatu kesu sa kiflama do kola. Zadnja vrata su bila otvorena, tamo je sedeo neki tip obraćajući se Kaminskom. Naočare rožnatih okvira, a on mršav, masne kose i zečjih zuba. Kraj njega ranac. „Promislite, dragi gospodine“, reče. „Oprez je na prvom mestu. Zlo se uvek prikriva kao put kojim se lakše ide.“ Kaminski je potvrdno klimao glavom smešeći se. Sedoh za volan, zalupih vratima i upitno zagledah jednog pa drugog.

„Ovo je Karl Ludvig“, reče Kaminski tonom koji je isključivao svako dalje pitanje.

„Zovite me jednostavno Karl Ludvig.“

„Povešćemo ga deo puta“, reče Kaminski.

„Nema frke, a?“, upita Karl Ludvig.

„Ne trebaju nam autostoperi!“

Na tren zavlada muk. Karl Ludvig uzdahnu. „Šta sam Vam rekao, dragi gospodine.“

„Svašta“, zausti Kaminski. „Celner, ako se ne varam, ovo su moja kola.“

„Jesu, ali...“

„Dajte mi kafu, pa na put!“

Držao sam mu šoljicu pred nosom, namerno previsoko. Pipao je naokolo, napipao je i uzeo. Kesu sam mu stavio u krilo, popio svoju kafu, naravno – bučkuriš, bacio plastičnu čašu kroz prozor i upalio motor. Parkiralište se sužavalo u retrovizoru.

„Da li bih smeo da pitam kuda idete?“ reče Karl Ludvig.

„Svakako“, odvrati Kaminski.

„I kuda idete?“

„Privatna stvar“, rekoh.

„Nemam ništa protiv, ali ipak...“

„Hteo sam da kažem da se Vas to ama ič ne tiče.“

„Potpuno ste u pravu.“ Karl Ludvig klimnu glavom. „Izvinite, gospodine Celner.“

„Otkud znate moje ime?“

„Boga mu poljubim“, reče Kaminski, „baš sam ga pomenuo.“

„Eto otkud“, reče Karl Ludvig.

„Ispričajte nešto o sebi“, reče Kaminski.

„Tu nema mnogo šta da se kaže. Nije mi baš lako.“

„Kome je pa lako“, doda Kaminski.

„Predragi gospodine, tu ste izrekli savršeno tačnu misao!“ Karl Ludvig namesti naočare. „Jer, vidite, nekoć i ja bejah neko. Oštra pogleda svet da gledam, saučesnik svakoj žudnji, ljubavni žar najvršnjih gospa i samosvojni pesmotvor. A sada? Vidite me sada!“ Zapalim cigaretu. „Kako beše to s gospama?“

„To je Gete“, zavapi Kaminski. „Jesu li Vam svrake mozak popile? Dajte i meni jednu.“

„Vama je pušenje zabranjeno.“

„Baš tako“, reče Kaminski i pruži ruku. Pomislim kako je to na kraju krajeva u mom interesu i položim mu cigaretu na dlan. Na tren osetih Karlov pogled u retrovizoru. Uzdahnem držeći tako paklu iznad glave da može da izvadi cigaretu. On se maši paklice, osetih kako njegovi meki i vlažni prsti obavijaju moju šaku, pa mi je istrže celu.

„Hej“, povičem.

„Vas dvojica ste mi, da izvinite, baš na svoju ruku.“

„Kako to mislite?“

Opet njegov pogled u ogledalu: sužen, usredotočen i podmukao. Iskeženih zuba. „Rođaci niste, majstor i šegrt isto ne, ne radite zajedno. A on...“, podiže svoj tanušni prst i pokaza na Kaminskog, „... mi je odnekud poznat. Vi – ne.“

„Ima to svojih razloga“, reče Kaminski. „Pretpostavljam“, doda Karl Ludvig. Obojica se nasmejaše. Šta se ovde dešava?

„Vratite mi duvan“, kažem.

„Oh, baš sam nepažljiv. Izvinjavamo se, mlogo se izvinjavamo.“ Karl Ludvig je sedeo kao ukopan. Protrljam oči, iznenada me obuze malaksalost.

„Dragi gospodine“, zausti Karl Ludvig. „Dobar deo života je licemerje i traćenje vremena. Nailazimo na zlo i ne prepoznajemo ga. Da pričam dalje?“

„Ne“, rekoh.

„Samo nastavite“, reče Kaminski. „Čuli ste za Hijeronimusa Boša?“

Karl Ludvig klimnu glavom. „Portretirao je đavola.“

„To nije potvrđeno.“ Kaminski se uspravi. „Vi sigurno mislite na ljudoždera sa nošom na tintari u desnom gornjem uglu *Vrta uživanja*.“

„Iznad toga“, nadoveza se Karl Ludvig. „Mislim na onoga što izrasta iz drveta.“

„Zanimljiva ideja“, odvrati Kaminski, „jedina figura što gleda van slike i nema lice iskrivljeno bolom. Ali tu ste na krivom putu.“

Ljutitim pogledom sam šibao čas jednog čas drugog. O čemu li samo pričaju?

„To nije đavo“, reče Kaminski. „Već Bošov autoportret.“

„Zar se to kosi jedno s drugim?“ upita Karl Ludvig.

Nakratko zavlada tajac. Karl Ludvig se smeškao u retrovizoru, Kaminski je zbunjeno grickao donju usnu.

„Čini mi se da ste pogrešno skrenuli“, reče Karl Ludvig.

„Kako kad ne znate kuda idemo“, odvratih.

„Pa, kuda idete?“

„Svaka čast“, reče Kaminski i doda mu kesu s kiflama. „Drveni čovek. Nije loše!“ Karl Ludvig iscepa papir i poče halapljivo da ždere.

„Rekoste da Vam nije baš lako“, zausti Kaminski. „Dobro se sećam svoje prve izložbe. Koji fijasko!“

„I ja sam izlagao“, reče Karl Ludvig žvaćući. „Stvarno?“

„Više privatno. Otad je prošla cela večnost.“

„Platna?“

„Nešto slično.“

„Mora da ste bili dobri“, doda Kaminski.

„Pa, ne bi se baš reklo.“

„Teško Vam je palo?“ upitah.

„Šta da kažem“, započne Karl Ludvig. „U suštini – da. Imao sam...“

„Vas nisam ništa pitao!“ Neki sportnjak je mileo, zatrubim i pretekнем ga.

„Pa nije baš“, odvrati Kaminski. „Zahvaljujući slučaju nisam imao novčanih problema.“

„Zahvaljujući Dominiku Silvi.“

„Ni ja baš nisam bio bez nadahnuća. Znao sam da će kad-tad doći mojih pet minuta. Ambicija je kao dečija bolest. Preležiš je, pa si otporniji.“

„Mnogi je nikad ne preleže“, doda Karl Ludvig. „Da ne zaboravimo Terezu Lesing“, rekoh. Kaminski očuta. Strogo ga pogledah sa strane – lice mu se smrklo. U retrovizoru je Karl Ludvig rukom brisao usta, mrvice su rominjale po kožnom sedištu.

„Hoću kući“, zavapi Kaminski.

„Molim!“

„Nema šta da se moli. Vozite me kući!“

„Dajte da popričamo na miru.“

Okrenu glavu i namah je osećaj da me posmatra kroz zatamnjene naočare bio tako jak da mi je zastao dah. A onda se odvrati od mene, glava mu pade na grudi, čitavo njegovo telo kao da se zbabilo.

„OK“, prozborih tiho, „da se vratimo.“ Karl Ludvig se keserio. Dam migavac, siđem s ulice, okrenem kola.

„Teraj dalje“, reče Kaminski.

„Šta je sada?“

„Nastavljamo put.“

„Ali upravo ste...“

On prosikta, ja zamukoh. Lice mu se ukruti kao u drvetu izdeljano. Da li se stvarno predomislio ili je samo hteo da demonstrira svoju

moć nada mnom? Ma šta mi je, star je i izgubljen, ne treba da ga preценjujem. Opet okrenem kola i vratim se na ulicu.

„Ponekad se teško dolazi do odluke“, reče Karl Ludvig.

„Mir tamo“, rekoх. Kaminski je naprazno mleo vilicama, lice mu je opet omlitavelo kao da se ništa nije desilo.

„Uostalom“, zaustih, „bio sam u Kleransu.“

„Gde?“

„U rudniku soli.“

„Vi se baš trudite“, uzviknu Kaminski.

„Da li ste tamo stvarno zalutali?“

„Znam da zvuči smešno, ali više nisam mogao da pronađem vodiča. Svoje probleme s očima nisam do tada uzimao za ozbiljno. Ali odjednom me je obavila magla. Dole nema magle ni u ludilu. Dakle...“

„Degeneracija makule“, upita Karl Ludvig.

„Šta?“ uzvratih pitanjem.

Kaminski je klimao glavom. „Dobro ste pogodili.“

„Danas više ne raspoznajete ništa“, upita Karl Ludvig.

„Oblike, pokatkad boje. Konture kad me posluži sreća.“

„Da li ste sami našli izlaz“, upitah ga.

„Da, bogu hvala. Primenio sam stari trik – stalno sam se držao desnog zida.“

„A, tako.“ Desnog zida? Pokušao sam to da zamislim. Zašto bi to trebalo da funkcioniše?

„Sutradan sam otišao kod očnog lekara. I saznao dijagnozu.“

„Mora da ste pomislili kako je to smak sveta“, reče Karl Ludvig.

Kaminski je usporeno klimao glavom. „I znate šta?“

Karl Ludvig se nagnu napred.

„To je bio smak sveta.“

Sunce je skoro pa doseglo zenit, planine, već sasvim udaljene, rasplinjavale su se u podnevnoj izmaglici. Zevalo mi se, omamila me je prijatna iscrpljenost. Započeh priču o mojoj reportaži o Vernikeu. Kako sam slučajno saznao za njega, na početku velikih dostignuća često je splet srećnih okolnosti, kako sam se kao prvi našao pred kućom i virio kroz prozor. Opisao sam uzaludne pokušaje Vernikeove udovice da me se ratosilja. Priča je kao i uvek bila prava bomba:

Kaminski se sanjalački smeškao, Karl Ludvig me je gledao otvorenih usta. Zaustavih na prvoj benzinskoj stanici.

Naša kola su bila jedina na pumpi, kućica plegla u zelenilu. Dok sam točio benzin, Kaminski je izašao iz auta. Stenjući je gladio svoj šlafrok, podbočio leđa rukom, prigrlio svoj štap i ustobočio se: „Vodite me do WC-a!“

Klimnuh glavom. „Karl Ludvig, napolje!“

Karl Ludvig petljajući stavi naočare i iskezi mi se. „Zašto?“

„Zaključavam.“

„Bez brige, ostaću u kolima.“

„Pa, baš zato.“

„Hoćete da ga uvredite“, upita Kaminski.

„Vređate me“, reče Karl Ludvig.

„Ništa Vam nije uradio!“

„Ništa nisam uradio.“

„Zajebite te budalaštine!“

„Molim Vas. Zaista Vas molim.“

Uzdahnem, sagnem se, stavim diktafon u džep, izvadim ključ od auta, prostrelim pogledom Karla Ludviga, obesim svoju tašnu o rame i uhvatim Kaminskog za ruku. Opet osećam njegov meki, neobično siguran dodir, opet se u meni javlja osećaj da u stvari on mene vodi. Čekajući posmatrao sam reklamni plakat: *Ma daj, popij pivce!*, nasmejana domaćica, tri dežmekasta deteta, trbušast čajnik nasmejanog lica. Nakratko sam se naslonio na zid, bio sam mrtav umoran. Na kasi: „Ja nemam novca pri sebi“, reče Kaminski. Stisnem zube i izvadim svoju kreditnu karticu. Napolju zabrekće motor, ugasi se, ponovo se oglasi njegovo brujanje, pa se udalji; žena na kasi upitno pogleda na monitor kontrolne kamere. Ja potpisah i uhvatih Kaminskog za nadlakticu. Vrata se šišteći raskrile. Stadoh kao ukopan, Kaminski zamalo da padne.

A ipak, sve u svemu, nisam bio iznenađen. Činilo mi se da se tako moralo desiti, da se ispunjava mračan, neizbežan poredak stvari. Nisam čak bio ni zaprepašćen. Protrljao sam oči. Hteo sam da urlam, ali nisam imao snage. Polako sam čučnuo, seo na zemlju i rukama podbočio glavu.

„Šta je sada?“ upita Kaminski.

Sklopih oči. Odjednom me obuze ravnodušnost. Nek se Kaminski, moja knjiga i moja budućnost nose u materinu! Šta je meni do svega toga, šta me briga za ovog starkelju? Asfalt je odisao toplinom, sumrak prošaran svetlim pramenovima, mirisalo je na travu i benzin.

„Celner! Jeste li živi?“

Otvorih oči, ustadoh lagano.

„Celner“, zakrešta Kaminski. Glas mu je bio piskutav i prodoran. Ostavim ga da stoji i uđoh u kućicu. Kasirka se smejala kao da još nikada u životu nije doživela sličnu lakrdiju. „Celner!“ Podiže slušalicu, ja je odvratih, policajci bi nas samo zadržali i postavljali neugodna pitanja. Rekoh joj da ću se sam pobrinuti o svemu. „Celner!“ Samo nek nam pozove taksu. Pozva ga i zatraži mi novac za telefonski razgovor. Upitah je da li je pošasavila, izađoh, uhvatih Kaminskog za lakat.

„A, tu ste! Šta se dešava?“

„Što se pravite da ne znate.“

Osvrnem se oko sebe. Lahor zatalasa polja, na nebu obešeno nekoliko prozirnih oblačića. Baš neko spokojno mesto. Vredelo bi ostati ovde.

A evo i našeg taksija. Pomognem Kaminskom da se smesti na zadnje sedište i zamolim taksistu da nas odveze do najbliže železničke stanice.

8

Zvonjava telefona trže me iz sna. Napipavam slušalicu, nešto pade na pod, dohvatim je i stavim na uvo. Ko? Vegenfeld, Anselm Vegenfeld, sa recepcije. Super, kažem mu, šta ima? Oko mene se složi oronula soba – noga od kreveta i sto, flekava lampa na noćnom stočiću, krivo ogledalo. Stari gospodin, kaže Vegenfeld. Ko? Stari gospodin, ponovi posebno naglašavajući. Ustobočim se u krevetu, razbudio sam se do kraja. „Šta se desilo?“

„Ništa, ali treba da se pobrinete za njega.“

„Zašto?“

Vegenfeld se nakašlje. Kašljucnu, pa opet pročisti grlo. „U našoj kući se poštuju pravila. Razumećete da ne možemo preći preko nekih stvari. To, valjda, razumete?“

„Do moga, o čemu se radi?“

„Pa, da kažemo, neko mu je u poseti. Izbacite je, inače moramo mi!“

„Nećete valjda da kažete da...!“

„Hoću“, doda Vegenfeld, „baš tako.“ Spusti slušalicu.

Ustajem, odlazim do minijaturnog kupatila i pljuskam se ledenom vodom. Pet popodne, u dubokom snu mi je iščileo svaki osećaj za vreme. Potrajalo je malo dok mi se povratilo sećanje.

Ćutljivi taksista nas je odvezao sa benzinske stanice. „Ne“, reče Kaminski iznenada. „Neću na stanicu! Hoću da legnem.“

„Sad ne možete.“

„Mogu i hoću. Vozite me u neki hotel!“

Taksista potvrdi ravnodušno.

„Samo odugovlačite“, rekoh. „Moramo da nastavimo put.“ Taksista sleže ramenima.

„Već je jedan“, reče Kaminski.

Pogledah na sat, bilo je pet do jedan. „Ma kakvi, ima još ohoho.“

„U jedan idem da spavam. Tako je već četrdeset godina i ne nameravam da menjam navike. Mogao bih da zamolim ovoga gospodina da me vozi kući.“ Taksista ga pohlepno pogleda.

„Kako hoćete“, rekoh. „U hotel.“ Osećao sam se ispražnjen i isceden. Potapšao sam vozača po ramenu. „Vozite nas u najbolji

hotel u okolini.“ Izgovarajući 'najbolji' odmahnuo sam glavom i rukom. Odmah je shvatio i nakezio se.

„U nekom lošijem ne bih ni odseo“, reče Kaminski.

Tutnuh taksisti šušku. On mi namignu. „Onda Vas vozim u najbolji od svih!“

„Računam na to“, reče Kaminski, ušuška se u svoj šlafrok, steže štap i zamljacka tiho. Kao da ga se ni najmanje ne tiče što je nestao auto i prtljag, a sa njima i moj kofer sa novim aparatom za brijanje u njemu. Sada sam naokolo išao samo sa akten-tašnom. Valjda nije ni ukapirao šta se desilo. Najbolje da sve prećutim.

Usred gradića – niske kuće, izlozi, pešačka zona sa tradicionalnim vodoskokom, pa opet izlozi, veliki i još veći hotel, pored kojih smo prošli. Zaustavimo se pred malim, zapuštenim pansionom. Začudeno pogledah vozača i protrljah palac o kažiprst. Zar je to zaista najjeftinije? On promisli i nastavi vožnju.

Stadosmo ispred nekog još odvratnijeg hotela, prljave fasade i zamagljenih prozora. Klimnuh glavom. „Fenomenalno! Vidite li muškarca u livreji?“

„Dvojicu“, nadoveza se taksista očigledno se dobro zabavljajući. „Ministri uvek odsedaju ovde.“

Platih i dadoh mu poveći bakšiš, zaslužio je bogami, pa povedoh Kaminskog do uske i aljkave recepcije. Deprimirajući brlog za trgovačke putnike. „Jao, kakav tepih“, rekoh s divljenjem i zatražih dve sobe. Tip zamašćene kose zblanuto mi pruži prijavnicu. Na prvoj strani napisah svoje ime, a na drugoj nažvrljah nešto. „Hvala, nosač nam ne treba“, uzviknuh i povedoh Kaminskog ka liftu; lift se dizao uz škripu, izađosmo u slabo osvetljen hodnik. Njegova soba je bila kao kutija šibica, orman širom otvoren, vazduh ustajao.

„O, ovde visi pravi Šagal“, rekoh.

„Postoji više Markovih originala nego falsifikata. Stavite lekove kraj kreveta. Ovde čudno miriše, je l' ste sigurni da je ovo dobar hotel?“

Na noćnom stočiću je jedva bilo mesta za sve lekove, na svu sreću sam ih juče spakovao u moju tašnu – beta-blokatore, kardio-aspirine, antikoagulanse, pilule za spavanje.

„Gde je moj kofer?“ zapita.

„Vaš kofer je u kolima.“

Nabra čelo. „Drveni“, reče. „Sjajno! Da li ste se bavili Bošom?“

„Pa, ne baš preterano.“

„Hajde, onda, idite!“ Veselo pljesnu rukama. „Odlazite već jednom!“

„Ako Vam nešto treba...“

„Ništa meni ne treba, šta više čekate!“

Izađoh uzdišući. Skidoh se u svojoj sobi, još manjoj od njegove, skljkah se go na krevet, pokrih se preko glave i zaspah kao zaklan. Kad je Vegenfeld pozvonio, spavao sam već tri sata snom bez snova.

Trebalo mi je neko vreme da pronađem sobu Kaminskog. Na vratima je bila obešena tabla „Ne smetaj“, ali nisu bila zaključana. Tiho sam ušao.

„... palo mu je to na pamet“, začuh Kaminskog, „da neprestano slika samoga sebe, s nekakvom mešavinom mržnje i simpatije prema samom sebi. On je bio jedini megaloman koji je skroz-naskroz bio u pravu.“ Žena je sedela na krevetu uspravno, prekrštenih nogu, leđima oslonjena o zid. Bila je nafrakana, crvene kose, na sebi je imala prozirnu bluzicu, kratku suknju i mrežaste čarape. Njene čizme su stajale na podu uredno složene. Kaminski, obučen i u šlafroku, ležao je na leđima, ruke je prekrstio na grudima, glavu plegao u njeno krilo. „Zapitah ga, dakle: Pa zar baš mora da bude Minotaur? Bili smo u njegovom pedantno sređenom ateljeu, rusvaj bi napravio samo za fotografisanje, a on me je gledao svojim božanskim crnim očima.“ Žena je zevala i nežno ga mazila po kosi. „Rekoh mu – Minotaur, da se nisi malo zaletio u nepoznatom pravcu? I to mi nikada nije oprostio. Da sam se smejaio njegovim slikama – to bi mu bilo svejedno. Celneru, uđite slobodno!“

Uđoh i zatvorih vrata.

„Osećate li kako miriše? Parfem nije skup, malo je i prejak. Ali nema veze! Kako se zovete?“

Dobaci mi kratak pogled. „Jana.“

„Sebastijane, budite srećni što ste mladi!“

Još me nikad nije oslovio po imenu. Pažljivo sam onjušio vazduh, ali o parfemu nije moglo biti reči. „E, to ne može tako“, rekoh. „Primetili su kad je ušla. Direktor me je pozvao.“

„Kažite mu ko sam!“

Ćutao sam zbunjeno. Na stolu se nalazila mala beležnica, tek nekoliko listova, očigledno ju je zaboravio neki pređašnji gost. Na

prvoj strani crtež. Kaminski se tromo uspravio. „Samo sam se šalio. Jano, izgleda da nas morate napustiti. Mnogo Vam hvala.“

„Nema problema“, odvrati Jana i prihvati se čizama. Pažljivo sam posmatrao kako navlači kožu preko kolena, na tren ugledah obnažene ključnjače, crvena kosa lagano se slivala po potiljku. Zgrabih beležnicu, istrgeh prvi list i strpah ga u džep. Otvorih vrata, Jana je poslušno kaskala za mnom.

„Ne brinite“, reče, „već je platio.“

„Stvarno?“ A do malopre je tvrdio kako nema para kod sebe! Nisam smeo da propustim ovakvu priliku. „Dodite!“ Povedoh je u svoju sobu, zatvorih vrata i dadoh joj novčanicu. „Zanima me nešto.“

Ona se nasloni na zid i zagleda se u mene. Moglo joj je biti devetnaest, dvadeset godina. Ne više. Prekrstila je ruke, podigla nogu i naslonila đon na tapet; ostaće odvratan otisak. Bacila je pogled na moj razbacan krevet i nasmejala se. S nelagodnom primetih kako crvenim.

„Jano...“ Nakašljah se. „Smem li tako da Vas zovem?“ Morao sam da pripazim da je ne zbunim.

Ona sleže ramenima.

„Jano, šta je hteo?“

„Kako to mislite?“

„Šta mu se sviđa?“

Čelo joj se nabra.

„Šta ste morali da mu radite?“

Odmaknu se od mene za korak. „Pa, videli ste.“

„A pre toga? Nije to valjda sve.“

„Naravno da je sve!“ Zaprepašteno me je gledala. „Pa valjda vidite koliko ima godina. Šta Vas muči?“

Parfem je sigurno umislio. Privukoh jedinu stolicu u sobi i sedoh. To me učini nesigurnim, pa opet ustadoh. „On je samo pričao? A Vi ste ga milovali po kosi?“

Ona klimnu glavom.

„Zar Vam to nije čudno?“

„Baš i nije. A Vama?“

„Odakle mu Vaš broj telefona?“

„Mislim da je pozvao obaveštenja. Prilično je lukav.“

Provuče prste kroz kosu. „A ko je on u stvari? Ranije mora da je bio...!“ Nasmija se. „Znate šta mislim. Niste u srodstvu. Ili?“

„Zašto pitate?“ Pade mi na pamet da je Karl Ludvig rekao isto to. „Pa, zašto da ne? Zašto verujete da je tako?“

„Ah, to se vidi na prvi pogled! Mogu li sada da idem...“

Pogleda me u oči. „... ili Vam još nešto treba?“ Vrelina mi prostruji telom. „Zašto ste ubeđeni da nismo u srodstvu?“

Gledala me je nekoliko trenutaka, a onda mi priđe, refleksno uzmakoh. Ispruži ruke, pređe mi obema rukama po glavi, uhvati me za potiljak i privuče sebi. Odupirao sam se, video sam joj oči iz blizine i nisam znao gde da gledam, njena kosa je popala po mom licu, pokušao sam da se izvučem iz zagrljaja, ona se zasmija i udalji. Odjednom sam stajao kao paralizovan. „Platili ste mi“, reče. „Šta sad?“

Ne odgovorih.

„Vidite“, reče i podiže obrve. „Ne sekirajte se!“ Nasmija se i izađe iz sobe.

Protrljah čelo, disanje mi se za par minuta uravnotežilo. Tako, dakle, opet sam bacio pare kroz prozor, tome se mora stati na kraj! Koliko danas moram da porazgovaram s Megelbahom o dnevnicama.

Izvadih iz džepa stranicu iscepanu iz beležnice. Mreža pravih, ne, neznatno zakrivljenih linija koje su se protezale iz oba donja ugla preko čitavog lista, stvarale precizan sistem međuprostora u kojima su nastajali obrisi ljudske figure. Ili možda ne? Više je nisam mogao pronaći. A, evo je opet! Pazi, nestade. Linije su bile izvučene sigurnom rukom, iz prve, bez prekida. I to jedan slepac da uradi? Ili je to ipak delo nekog drugog, nekoga ko je pre njega bio u sobi? Možda je sve samo slučaj? Morao bih skicu da pokažem Komenevu, sam nisam u stanju da odlučim. Savih stranicu, tutnuh je u džep i zapitah se zašto li sam je pustio da ode. Nazvah Megelbaha.

To ga baš raduje, reče on, kako napredujem? Fenomenalno, odgovorih, bolje nego što sam očekivao, stari mi je otkrio stvari o kojima sam mogao samo da sanjam, već sada mu mogu obećati senzaciju, ali više mu ne mogu odati. Ali, pojavili su se neočekivani troškovi i... Prekide me zujanje. Troškovi, ponovih, koji... Veza je loša, reče Megelbah, da nazovem kasnije. Važno je, rekooh, hitno mi

treba... Sad je nezgodno, reče Megelbah, baš je na nekom sastanku i nije mu jasno kako me je sekretarica uopšte povezala s njim. U pitanju je sitnica, rekoh, i to... Mnogo sreće, poviče, želim Vam puno sreće, siguran je da radimo na velikoj stvari. A onda spusti slušalicu. Opet ga nazvah, ovog puta se javila sekretarica. Žao joj je, ali gospodin Megelbah nije u kancelariji. Kako nije, rekoh, pa baš sam s njim... Ne želim li, upita odsečno, da ostavim poruku. Odvratih joj da ću pokušati kasnije.

Uputih se do Kaminskog. Na njegova vrata je upravo kucao oznojeni kelner sa poslužavnikom u rukama.

„Šta je sada to?“ rekoh. „To niko nije poručio!“

Kelner se obliznu i pogleda me ljutito. Čela orošenog znojem. „Jeste, soba trista četiri. Samo što je nazvao. Dupla porcija dnevne ponude. U suštini ne donosimo hranu u sobu, ali je obećao da će posebno platiti.“

„Konačno“, poviče Kaminski iz sobe. „Unesite hranu, treba još i meso da mi isečete! Kelneru, baš u pogrešan čas!“

Okrenuh se i odoh u svoju sobu.

Zazvonilo je čim sam ušao. Najverovatnije Megelbah, hteo bi da se izvini. Podigoh slušalicu, ali začuh samo znak da je linija slobodna. Pogrešan aparat, zvonio je mobilni.

„Gde se nalazite?“ razdra se Mirjam. „Je li tata kod Vas?“

Prekinuh vezu.

Opet je zazvonilo. Javih se, odložih telefon, zamislih se. Duboko uzdahnuh i uzeh ga u ruku.

„Halo“, rekoh. „Kako ste? Otkud Vam ovaj broj? Obećavam Vam da...“

A onda više nisam došao do reči. Sporo sam špartao po sobi, došao bih do prozora, naslonio čelo na staklo; spustio telefon i izdisao – staklo se lako zamagljivalo. Opet bih ga prislonio uz uvo.

„Ne izmotavajte se“, rekoh joj. „Otmica? Nikad mu nije bilo bolje, posredi je samo zajedničko putovanje. Dođite s nama ako hoćete.“

Nehotice odvojih telefon od ujeta, bolelo me je. Rukavom obrisah zamagljen prozor. Iako sam aparat držao na pola metra od glave, razumeo sam svaku reč. „Smem li i ja nešto da kažem?“

Sedoh na krevet. Uključih televizor slobodnom rukom – jahač je promicao filmskom kulisom pustinje, prebacih program, sad je neka

domaćica zaljubljeno gledala u peškir, opet prebacih, urednica kulturne redakcije Verena Mangold ozbiljno je govorila u mikrofon. Isključih televizor.

„Smem li i ja nešto da kažem?“

Ovog puta mi je pošlo za rukom. Iznenada je zanemela, što nisam očekivao. Za tren smo oboje iznenađeno osluškivali tišinu.

„Pod jedan, uopšte neću da reagujem na reč 'otmica', to nije moj nivo. Vaš otac me je zamolio da mu pravim društvo. Zbog toga sam morao da pomerim sve svoje termine, ali to sam učinio iz poštovanja i... prijateljstva radi. Razgovor o tome imam na traci. Znači, policiju možete da zaboravite. Ako nećete da ispadnete smešni. Nalazimo se u prvoklasnom hotelu, Vaš otac se povukao u svoju sobu, ne želi da ga ometaju. Sutra uveče Vam ga vraćam. Pod dva, ja nigde nisam ništa pretraživao! Ni Vaš podrum, ni tamo neki pisaći sto. To je nečuvena podmetačina!“ Sada valjda vidi da se nameračila na pogrešnog. „I pod četiri...“ Zamucah. „...pod tri, ništa Vam neću reći o odredištu našeg putovanja. To neka Vam sam objasni. Osećam se... previše obaveznim.“ Ustadoh, dopadao mi se zvuk moga glasa. „Formalno se rascvetao. Sloboda mu prija! Kad bi Vam samo ispričao šta baš sada... Bilo je krajnje vreme da ga neko iščupa iz tog zatvora tamo.“

Šta? Zabezeknuto sam osluškivao. Zar sam pogrešno čuo? Nagoh se i zapuših drugo uvo. Ne, nisam pogrešio.

„To je Vama smešno?“

Od besa sam udario kolenom o noćni stočić. „Upravo to sam rekao. Iz tog zatvora.“ Pridoh prozoru. Sunce je zapadalo za kuće, tornjeve, antene. „Zatvor! Prekidam vezu ako odmah ne prekinete sa smehom. Čujete li me? Ako odmah ne...“

Prekidoh vezu.

Bacih mobilni, ushodah se po sobi, jedva sam disao od ljutnje. Protrljah koleno. Nije baš bilo pametno što sam tek tako prekinuo razgovor. Udarih o sto, povih se napred, osetih kako bes polagano popušta. Čekao sam. Ali, na moje veliko iznenađenje, više nije nazvala.

Pa, dobro je prošlo. Nije me uzimala za ozbiljno, dakle neće preduzeti nikakve mere. Šta god da joj je bilo tako smešno, izgleda

da sam našao prave reči. Kao i uvek. Sebastijane, majstore, to ti je u krvi.

Pogledah se u ogledalo. Možda je bio i u pravu. O ćeli ne može biti reči, ali možda o jedva primetnom povlačenju kose sa čela, što mi lice čini oblijim, zrelijim i pomalo bleđim. Pa i nisam više tako mlad. Ustadoh. Ni sako mi baš ne stoji kako treba. Podigoh ruku i spustih je, moj odraz u ogledalu ponovi pokrete oklevajući. Ili možda to ne zavisi od sakoa? Ima nečeg nakrivljenog u mom držanju što mi do sada nije padalo u oči. Ne sekirajte se! A i zašto bih, pod milim bogom? Možda dobiješ još neku priliku. Čemu li se Mirjam smejala?

Ne, ipak sam predugo vozio, bio sam prosto-naprosto iscrpljen. Šta li je svima njima na pameti? Vrteo sam glavom, pogledao se u ogledalo, pa brzo odvratio pogled. Aman, zaman, šta li oni samo misle?

9

„Perspektiva je tehnika apstrakcije, konvencija kvatročenta, na koju smo navikli. Svetlo mora da prođe čitav niz sočiva pre nego što sliku smatramo realističnom. Stvarnost nikad ne izgleda kao fotografija.“

„Ne?“ upitah zatumljujući zevanje. Sedeli smo u vagon-restoranu brzog voza. Kaminski je nosio svoje naočare, štap je naslonio kraj sebe, šlafrok je smotao u kesu i stavio je u odeljak za prtljag. Na stolu uključen diktafon. Baš je pojeo supu, dva glavna jela i dezert, pa pijuckao kafu; meso sam mu isekao i uzalud ga podsećao na njegovu dijetu. Bio je razdragan i poletan, mleo je bez prestanka već dva sata.

„Stvarnost se menja pri svakom pogledu, svake sekunde. Perspektiva je skup pravila koja služe da taj kaos nekako sateramo na površinu. Ni manje ni više.“

„Da?“ Bio sam gladan, za razliku od njega pojeo sam samo bljutavu salatu. Sparušene listove u masnom dresingu, kelner je samo slegao ramenima na moju reklamaciju. Diktafon je kvrcnuo, još jedna kasete je došla do kraja. Ubacio sam novu. Uspelo mu je da čitavo vreme ne kaže ništa što bi se dalo upotrebiti.

„Istina je, ako se uopšte može naći, u atmosferi. U boji, dakle, a ne u crtežu ili u nekakvim pravilno povučenim šrafurama. To Vam profesori izgleda nisu objasnili?“

„Nisu, nisu.“ Nisam imao blage veze. Tek maglovito sam se sećao fakulteta – besplodnih diskusija na seminarima, bezbojnih kolega i njihove treme pred referat, mirisa ustajalog jela u menzi i toga da je neko svaki čas tražio potpis za neki protest. Jednom je trebalo da predam rad na temu: Edgar Dega. Dega? Ništa mi nije padalo na pamet, pa sam sve prepisao iz leksikona. Posle dva semestra stric mi je nabacio posao u reklamnoj agenciji, kratko potom bilo je upražnjeno mesto likovnog kritičara u lokalnim novinama, a na konkursu sam imao sreće. Od samog početka sam znao kako treba raditi – mnogi početnici nastoje da se profiliraju pokopavajući umetnike oštrim kritikama, ali to nije način. Najvažnije je da si uvek istog mišljenja kao i kolege, a da pri tom koristiš izložbe za uspostavljanje veza. Ubrzo sam pisao za nekoliko magazina i dao otkaz u novinama.

„Niko nije bolje crtao od Mikelandđela, niko mu nije bio ravan. Ali na boje nije davao mnogo. Pogledajte recimo Sikstinsku kapelu – uopšte mu nije bilo jasno da one... same kazuju nešto o svetu. Snimate?“

„Svaku reč.“

„Vi znate da sam se okušao u tehnikama starih majstora. Jedno vreme sam čak sam proizvodio boje. Naučio sam da razlikujem pigmente po mirisu. Kad to uvežbate, možete boje mešati bez greške. Na taj način sam bolje video od mog asistenta oštrog vida.“

Dvojica muškaraca sedošše za susedni sto. „Reč je o četiri P“, započe jedan. „Profit, promocija, pozicija, proizvod.“

„Pogledajte kroz prozor“, uzviknu Kaminski. Uspravio se i protrljao čelo; opet mi je upalo u oči kolike ručerde ima. Koža ispucala, oko zglobova zarasli žuljevi – prave zanatlijske ruke. „Pretpostavljam da su tamo brda, livade, tu i tamo poneko selo. Jesam li u pravu?“

Nasmejah se. „Otprilike.“

„Sija li sunce?“

„Naravno.“ Kiša je lila kao iz kabla. A već duže od pola sata nisam video ništa drugo do ulice prepune ljudi, skladišta, fabričke dimnjake. Ni traga od brda i livada, a kamoli sela.

„Jednom sam se pitao da li se može naslikati ovakvo putovanje vozom. I to čitavo putovanje, a ne samo da uhvatiš trenutak.“

„Naše probne grupe“, uzviknu tip sa susednog stola, „potvrđuju da je tekstura postala finija. I još boljeg ukusa!“ Zabrinuto sam približio diktafon Kaminskom. Ako tip preko puta ne bude tiše govorio, Kaminski se neće ni čuti.

„Često sam razmišljao o tome“, reče Kaminski, „kad sam prestao sa slikanjem. Kako predstaviti vreme na slici? Tada sam mislio na vožnju između Pariza i Liona. Moraš je prikazati tako kako je vidiš u sećanju – svedenu na tipično.“

„Manuele, još nismo ni dotakli Vaš brak.“

On se namršti.

„Još nismo...“, započeh još jednom.

„Molim Vas, ne zovite me po imenu. Stariji sam od Vas i navikao sam na drugu vrstu ophođenja.“

„Pitanje za milionče“, povika tip sa susednog stola, „bilo bi da li evropska tržišta reaguju drugačije od azijskih!“

Okrenem se. Tridesetogodišnjak na kome je sako visio ukrivo. Bledog lica, pokrivaio je čelu sa tri preostale dlake. Spadao je u vrstu ljudi koju baš ne podnosim.

„Pitanje za milionče“, uzviknu. Pogledi nam se sretoše. „Šta je?“

„Govorite tiše“, reko.

„Govorim tiho“, odvrati.

„Onda još tiše“, reko i okretom mu leđa.

„To bi moralo biti ogromno platno“, reče Kaminski. „Pa, iako se ništa ne bi videlo jasno, putovanje bi moralo da bude raspoznatljivo svakome ko se vozio istim putem. Ranije sam pomišljao da ću uspeti u tome.“

„Postavlja se pitanje lokacije“, poviče opet tip sa susednog stola. „Pitam se koji su prioriteti. Nemate pojma, a!“

Okrenem se i pogledam ga.

„Mene gledate“, upita.

„Ma kakvi“, odgovorih.

„Koja drskost“, reče.

„Zvekane“, dobacih mu.

„A, tako nešto ne prolazi kod mene“, reče i ustade.

„More, ima da prođe.“ Ja ustanem takođe. Odmah sam primetio da je mnogo veći od mene. U vagonu zamuče svaki razgovor.

„Sedite“, reče Kaminski neuobičajenim glasom.

Neočekivano, tip se kolebao, koraknuo, pa ustuknuo. Pogleda svog sagovornika, pa Kaminskog. Protrlja čelo. A onda opet sede.

„Tako treba“, reko, „to je bilo...“

„Vi takođe!“

Odmah sedoh. Buljio sam u njega, srce mi je bubnjalo.

On se nasloni na sedišta, prstima je prelazio preko praznih šoljica. „Skoro će jedan, treba da prilegnem.“

„Znam.“ Na trenutak sam zatvorio oči. Šta li me je tako uplašilo? „U stanu smo za pet minuta.“

„Hoću u hotel.“

Onda ga plati, htediti da kažem, ali se ugrizoh za jezik. Jutros sam opet morao da platim njegov hotelski račun zajedno sa sobnim servisom. Dok sam gospodinu Vegenfeldu pružio svoju kreditnu karticu, kroz glavu su mi proleteli bankovni izvodi Kaminskog. Ovaj

Pigmejac, škrti starkelja, što je na moj račun putovao, spavao i jeo, ipak je imao više love nego što ću ja ikada zaraditi.

„Imamo privatni smeštaj kod jedne... Kod mene. Komforna stančuga. Svideće Vam se.“

„Hoću u hotel.“

„Svideće Vam se!“ Elke se vraća tek sutra popodne, a mi ćemo tada već otputovati, ona najverovatnije neće ni primetiti. Sa zadovoljstvom sam primetio da je majmun za susednim stolom konačno spustio glas. Utronjao se od mene.

„Dajte mi cigaretu“, reče Kaminski.

„Nećete valjda da zapalite.“

„Sve mi je potaman što će da ubrza stvar. Vama takođe, je l' da? Kad slikaš, hteditoh reći, isto tako se radi o rešavanju problema kao i u nauci.“ Dam mu cigaretu, zapali je drhtavom rukom. Šta to moje uši čuju – meni takođe? Da se Vlah nije dosetio?

„Tako sam jednom hteo da naslikam seriju autoportreta, ali bez ogledala ili fotografije, već samo na osnovu predstave o sebi. Ko od nas zna kako stvarno izgleda, imamo potpuno pogrešnu sliku o sebi. Obično se trudiš da to nadoknadiš na najrazličitije načine. Ali kad kreneš na drugu stranu, kad naslikaš baš tu pogrešnu sliku, i to što je moguće tačnije, sa svim pojedinostima, sa svim karakterističnim crtama lica...!“ Lupi rukom o sto. „Portret, a opet nije portret! Možete li to da zamislite? Ali, od toga nije bilo ništa.“

„Pokušali ste.“

„Otkud znate?“

„Pretpostavljam.“

„Da, pokušao sam. A onda su me oči... Ili to ipak nisu bile oči, prosto, nije mi išlo od ruke. Morao sam sebi da priznam poraz. Mirjam je spalila sva platna.“

„Molim?“

„Zamolio sam je.“ Zabacio je glavu i otpuhnuo dim uvis. „Ondoda više nisam kročio u atelje.“

„To Vam verujem!“

„To nije razlog za tugu. Jer sve zavisi od toga da li si dobro procenio sopstveni talenat. Kad sam bio mlad i još nisam naslikao ništa upotrebljivo... Ne verujem da to možete sebi predstaviti. Zabarikadirao sam se na nedelju dana...“

„Pet dana.“

„... pet dana, ako hoćete, da dobro promislim. Znao sam da još ništa nisam stvorio. U tim stvarima ti niko ne može pomoći.“ Napipao je pepeljaru. „Nije mi bila potrebna samo dobra ideja. Njih ima kao blata. Morao sam da prokljuvim kakav slikar uopšte hoću da postanem. Da pronađem put iz osrednjosti.“

„Iz osrednjosti“, ponovih.

„Znate li priču o Bodidarminom učeniku?“

„O kome?“

„Bodidarma je bio indijski mudrac u Kini. Jednom je jedan čovek hteo da postane njegov učenik, ali bi odbijen. Uprkos tome svuda ga je pratio. Nemo i ponizno, godinama. Uzalud. Jednog lepog dana njegov je očaj tako nabujao da je preprečio put Bodidarmi i povikao: 'Majstore, ja nemam ništa!' Bodidarma mu je odgovorio: 'Baci i to!'“ Kaminski ugasi cigaretu. „I tu bi prosvetljen.“

„Ništa ne razumem. Ako nije više imao ništa, zašto je...“

„Te nedelje sam stekao prve sede. Kad sam opet izašao među ljude, u ruci sam držao prve skice za *Refleksije*. Još je poprilično potrajalo do prve dobre slike, ali to više nije bilo bitno.“ Poćuta časak. „Ja nisam od velikih majstora. Ni Velaskez, ni Goja, ni Rembrant. Ali ponekad sam bio đavolski dobar. A to nije malo. I to sve zbog tih pet dana.“

„To ću da citiram.“

„To ne treba da citirate, nego da zapamtite!“ Opet me obuzeo osećaj da me gleda. „Najvažnije stvari se postižu na skokove.“

Mahnuh kelneru i zatražih račun. Skokovi ili ne, ovoga puta neću da plaćam za njega.

„Izvinite“, reče, uze štap i ustade. „Ne treba, mogu sam.“ Sitnim koracima me je mimoišao, udario o jedan sto, izvinio se, munuo kelnera, opet se izvinio i izgubio se u WC-u. Kelner položi račun na sto.

„Samo trenutak, molim Vas“, rekoh.

Čekali smo. Kuće su bivale sve veće, u staklenim površinama ogledalo se sivilo neba, na ulici su se gomilali automobili, sve jače je kišilo. Nema večnost na raspolaganju, reče kelner.

„Samo trenutak!“

Sa obližnjeg aerodroma poletao je avion, progutaše ga oblaci. Ona dvojica sa susednog stola pogledaše me besno i odoše. Napolju sam video glavnu ulicu, svetleću reklamu neke robne kuće, fontanu iz koje je tromo kuljala voda.

„Dakle“, upita kelner.

Bez reči mu pružih kreditnu karticu. Avion je svetlucajući sletao, koloseci su se umnožavali, kelner se vratio i rekao da mi je kartica blokirana. Nije moguće, rekoh mu, neka pokuša još jednom. Nije on nikakav kreten, odvrati mi. Nisam baš siguran, dodadoh. Blenuo je u mene odozgo, protrljao bradu ništa ne uzvativši. Voz se već zaustavljao, nisam više imao vremena za naganjanje. Bacio sam mu novčanicu na sto i čekao da mi vrati kusur do poslednjeg filera. Kad sam ustao, Kaminski se vratio iz WC-a.

Zgrabih obe torbe, svoju i njegovu sa šlafrokom, uhvatih ga za lakat i povedoh ka vratima. Gurnuh vrata i jedva se savladah da ga ne izbacim napolje, skočih na peron i pomogoh mu da natenane siđe.

„Hoću da prilegnem.“

„Evo, odmah. Uzećemo metro i...“

„Ne.“

„Zašto?“

„Još nikad se nisam vozio tim čudom i neću sada da se navikavam.“

„Nije daleko. Taksi će nas skuplje doći.“

„Valjda nije toliko skupo.“ Vukao me duž prepunog perona i iznenađujuće spretno se izmicao ljudima; izađe na ulicu kao da je to nešto najnormalnije i podiže ruku. Taksi se zaustavi, taksista iskoči i pomogne mu da sedne u kola. Ja sedoh napred, grlo mi se osušilo od ljutnje, rekoh adresu.

„Otkud kiša?“ reče Kaminski zamišljeno. „Ovde uvek kiši. Mislim da je ovo najodvratnija zemlja na svetu.“

Zabrinuto pogledah vozača. Brkat i škembav, kao od brega odvaljen.

„Belgija se ne računa“, doda Kaminski.

„Bili ste u Belgiji?“

„Ne daj bože. Platite, nemam sitno.“

„Mislio sam da uopšte nemate para.“

„Pa, da. Nemam para.“

„Ja sam i sve ostalo platio!“

„Vrlo velikodušno od Vas. Moram da prilegnem.“ Kola stadoše, taksista me pogleda i, kako mi je bilo neprijatno, platih. Izadoh iz kola, kiša me je šibala po licu. Kaminski se okliznuo, pridržah ga, štap mu je uz klepet pao na trotoar; podigoh ga, bio je natopljen kišnicom. Naši koraci su odzvanjali na mramoru haustora, lift nas bešumno dizao uvis. Na trenutak sam se uplašio da je Elke zamenila brave. Ali moj ključ je pasovao.

Otvorih vrata i oslušnuh. Mrtva tišina. Ispod proreza ležala je pošta od poslednja dva dana. Glasno se nakašljah, naćulih uši. Ništa. Sami smo.

„Ne znam da li sam dobro razumeo“, reče Kaminski, „ali imam osećaj da smo dospeli u Vašu prošlost umesto u moju.“

Povedoh ga u gostinsku sobu. Krevet je bio sveže presvučen. „Trebalo da se proluftira“, reče. Otvorih prozor. „Lekovi.“ Poređam ih po noćnom stočiću. „Pidžama.“

„Pidžama je u koferu, a kofer je u autu.“

„A auto?“

Ne reko ništa.

„A da“, reče, „da. Ostavite me samog.“

U dnevnoj sobi su stajala nabijena moja dva kofera. Znači stvarno je to uradila! Odem u hodnik i podignem pisma s poda – računi, reklame, dva pisma za Elke, jedno od jedne njene dosadne prijateljice, drugo od izvesnog Valtera Muncingera. Valter? Otvorim ga i pročitam, ali u pitanju je bio samo klijent njene agencije, dopis krajnje uštogijen i formalan, mora da je to neki drugi Valter.

Nekoliko pisama za mene. Opet računi, reklame, *Popij pivo za živce!*, tri potvrde o uplati honorara za objavljene članke, dve pozivnice: književna premijera sledeće nedelje i otvaranje izložbe novih kolaža Alonsa Kvilinga večeras. Na okupu sve sami važni tipovi. Sigurno bih otišao pod normalnim okolnostima. Koja beda što niko nije znao da je Kaminski kod mene.

Zurio sam u pozivnicu i špartao po sobi. Kiša je dobovala po prozoru. A zašto da ne? To bi iz korena promenilo moj položaj.

Otvorim veći kofer i pregledam košulje. Treba mi moj najbolji sako. Druge cipele. I, naravno, ključ od Elkinih kola.

10

„Sebastijane, ćao. Upadaj.“

Hohgart me odalami po ramenu, potapšem ga po nadlaktici, on me pogleda kao da smo prijatelji, nasmejem se kao da mu verujem. On je ovde galerista, ponekad piše likovne kritike, pa čak i o izložbama njegove kuće. To ne smeta nikome. Preko kožne jakne pada mu masna raščupana kosa.

„Kviling se ne propušta“, kažem. „Dozvolite da Vam predstavim gospodina.“ Oklevam na trenutak. „Manuel Kaminski.“

„Drago mi je“, reče Hohgart i pruži mu ruku; Kaminski, koji je stajao kraj mene onako onizak, oslonjen o svoj štap, obučen u svoj vuneni pulover i u međuvremenu prilično izgužvane somotske pantalone, ne odreagova. Hohgart zastane, a onda ga odvali po ramenu. Kaminski se lecnu, Hohgart mi se nakezi i izgubi se u masi.

„Šta je to bilo?“ Kaminski je trljao svoje rame.

„Ne obraćajte pažnju na njega.“ Sumnjičavo sam pogledao za Hohgartom. „On je nevažan. Ali slike su zanimljive.“

„Šta je meni do zanimljivih slika? Niste me valjda odveli na nekakvu izložbu? Tek pre sat vremena sam popio tabletu za spavanje, pojma nemam da li sam živ, a Vi me dovlačite ovamo?!“

„Danas je otvaranje izložbe“, kažem nervozno i zapalim cigaretu.

„Moje poslednje otvaranje bilo je pre trideset pet godina u Gugenhajmu. Jeste li poludeli?“

„Dajte, samo nekoliko minuta.“ Guram ga napred, ljudi se sklanjaju čim ugledaju njegov štap i naočare.

„Kviling je uspeo u životu“, poviče Eugen Manc, glodur magazina *ArT*. „Već mu i slepci dolaze na izložbu.“ Zamislio se na nekoliko trenutaka, pa zausti: „Pustite slepe k meni!“ Zacenio se od smeha, čašu je morao da odloži.

„Zdravo, Eugene“, počnem oprezno. Manc je bio velika riba; još uvek sam se nadao stalnom radnom mestu u njegovom magazinu.

„Pustite slepe k meni“, ponovi još jednom. Elegantna žena šiljatih jagodica milovala ga je po kosi. On obriše suze i pogleda me nebulozno.

„Sebastijan Celner“, kažem. „Sećaš li me se?“

„Naravno“, odvrati. „Znam ko si.“

„A ovo je Manuel Kaminski.“

Uputi voštani pogled Kaminskom, meni, pa opet Kaminskom.
„Nemoj, jebote?“

Obli me vrelina. „Manuel Kaminski.“

„U, je“, reče, pa uzmaknu korak. Neka žena za njegovim leđima jauknu od bola.

„Molim Vas, šta se ovde dešava?“ javi se Kaminski. Eugen Manc priđe Kaminskom, pokloni se i pruži mu ruku. „Eugen Manc.“ Kaminski ne odreagova. „ArT.“

„Šta?“ zapita Kaminski.

„Eugen Manc iz *ArTa*“, ponovi Manc.

„Šta se dešava?“ upita Kaminski.

Manc me sumnjičavo pogleda, ruku je još uvek držao ispruženu. Podignem ruke pa ih spustim, bacim značajan pogled ka tavanici.

„Ja sam, naime, slep“, reče Kaminski.

„Naravno“, uzviknu Manc. „Mislim, naravno da znam. Ja znam sve o Vama. Ja sam Eugen Manc iz *ArTa*.“

„Da“, odvrati Kaminski.

Konačno Manc spusti ruku. „Otkud Vi kod nas?“

„To se i ja pitam.“

Manc se zasmija, još jednom otare suze i poviče: „To je da čovek ne poveruje!“ Dvoje s čašama zastadoše: televizijska urednica Verena Mangold i Alonso Kviling glavom i bradom. Poslednji put kad sam ga video nosio je bradu; sada je bio glatko izbrijan, ali je nosio perčin i naočare.

„Pazi ovamo!“ uzviknu Manc. „Manuel Kaminski!“

„Šta je s njim?“ upita Kviling.

„Evo ga ovde“, odvrati Manc.

„Ko?“ upita Verena Mangold.

„Ne verujem“, reče Kviling.

„Ma kad Vam kažem!“ poviče Manc. „Gospodine Kaminski, ovo je Alonso Kviling, a ovo...“ Nesigurno pogleda Verenu Mangold.

„Mangold“, doda ona brzo. „Jeste li i Vi slikar?“ Prišao nam je i Hohgart i zagrlio Kvilinga. Ovaj ustuknu, seti se da je to ipak njegov galerista, pa pristade. „I, šta kažete na slike?“

„Pusti sad slike“, reče Manc. Kviling ga pogleda zaprepašćeno.
„Manuel Kaminski je kod nas.“

„Znam, čoveče“, reče Hohgart i osvrnu se oko sebe tražeći nekoga.
„Je li neko video Jablonika?“ Tutnu ruke u džepove i izgubi se.

„Pišem knjigu o Manuelu“, započeh. „Zato moramo, naravno, da...“

„Ja sam veliki obožavalac Vaših ranih radova“, reče Kviling.

„Zaista“, odvrati Kaminski.

„Sa kasnijim delima imam izvesnih problema.“

„Onaj busen što visi u galeriji Tejt, to je Vaša stvar“, upita Manc.
„Baca me u nesvest!“

„To je Frojd“, reče Kaminski.

„Frojd“, zapanji se Verena Mangold.

„Lusijan Frojd.“

„Moja greška“, reče Manc. „Sorry!“

„Hoću da sednem“, reče Kaminski.

„Evo, ovako“, zaustih važno, „nas dvojica smo samo na proputovanju. Toliko smem da Vam kažem.“

„Dobro veče“, reče sedi tip. August Valrat, jedan od najboljih ovdašnjih slikara. Poznavao ci su ga veoma cenili, ali uspeha nije imao; nekako nije došlo do toga da o njemu pišu u nekom od najuticajnijih magazina. Sada je već bio prestar i prosto-naprosto više ništa nije bilo moguće, već predugo učestvuje u cirkusu, a prilika je propuštena. Bolji je od Kvilinga, to je svakome jasno. I njemu samome. Čak i Kvilingu. Pa ipak nikad nije imao samostalnu izložbu u Hohgartovoj galeriji.

„Manuel Kaminski“, reče Manc. Elegantna ženica položila mu je ruku na rame i pričvrtila se uz njega, on joj se nasmeja.

„Taj više nije među živima“, reče Valrat. Verena Mangold udahnu duboko, Manc se odvoji od žene, ja zapanjeno pogledah Kaminskog.

„Tako će i biti ako uskoro ne sednem.“ Uхватim Kaminskog za lakat i povedem ga do stolica poređanih uza zid. „Ja pišem biografiju Kaminskog“, prasnuh. „Zato smo ovde. Manuel i ja. Nas dvojica.“

„Izvinite, molim Vas“, reče Valrat. „To sam rekao samo zato što ste klasik, kao Dišan ili Brankuzi.“

„Brankuzi“, začudi se Verena Mangold.

„Marsel je bio pozer“, reče Kaminski. „Mrtvo puvalo.“

„Da li biste mi dali intervju?“, upita Manc.

„Da“, odgovorih ko iz topa.

„Ne“, doda Kaminski.

Klimnuh glavom Mancu i ispružih ruku – strpi se, sve ću da sredim! Manc me je belo gledao.

„Dišan je bitan“, reče Valrat. „Nezaobilazan.“

„Nije bitna bitnost“, reče Kaminski. „Bitno je slikati.“

„Je li i Dišan došao?“, upita Verena Mangold.

Kaminski se stenjući spusti na stolicu na rasklapanje, ja sam ga pridržavao, Manc se radoznalo nagnu preko mog ramena. „Tebi ne treba da pričam, ti dobro znaš koliko je sati“, rekoh tiho.

On potvrdno klimnu glavom. „Već sam mu napisao nekrolog.“

„Kako, molim?“

„Ima tome već deset godina, bio sam urednik kulture u *Večernjim novostima*. Glavni posao mi je bio da pišem nekrologe unapred. Hvala bogu što je to vreme prošlo!“

Kaminski je privukao štap uz telo, pognute glave mleo je zubima; da je oko nas bilo tiše, čulo bi se i njegovo mljackanje. Na Kvilingovom kolažu ponad Kaminskog – televizor iz koga je isticala gusta krv, uz to sprejom napisano Watch it! Sledila su njegova tri Advertisement Papers: plakati proizvođača sapuna DEMOT prelepljeni izrezanim Tintoretovim likovima. Jedno vreme su bili u trendu, ali otkada ih DEMOT koristi za reklamu, niko više ne zna šta s njima da otpočne.

Hohgart me gurnu ustranu. „Neko mi u poverenju reče da ste Vi Manuel Kaminski.“

„To sam ti ja rekao još malopre“, uzviknuh.

„Nisam odmah ukapirao.“ Hohgart je čučnuo da bi mu lice bilo u istoj visini sa licem Kaminskog. „Trebalo bi nam i nekoliko fotografija!“

„Možda bi mogao da izlaže ovde“, predloži vitka žena. Do sada nije prozborila. Iznenađeno smo je pogledali.

„Ne, stvarno“, reče Manc i položi joj ruku na bedra. „Moramo da iskoristimo priliku. Možda jedan portret. U sledećem broju. Ostajete li do sutra?“

„Nadam se da ne“, uzvрати Kaminski.

Nesigurna koraka prilazio je profesor Cabl i oborio Hohgarta, koji je čučao. „Šta je sad?“ reče ovaj. „Šta je? Šta?“ Previše je popio. Sede kose, pocrneo u solarijumu i, kao i uvek, s drečećom kravatom. „Pozovite mi taksi“, reče Kaminski.

„Ne, stvarno ne treba“, reko. „Evo idemo.“ S osmehom pogledah društvo i reko: „Manuel je umoran.“

Hohgart ustade, ispraši pantalone i reče: „Ovo je Manuel Kaminski.“

„Sutra ću da ga intervjuišem“, reče Manc.

„Drago mi je“, reče Cabl nesigurno prilazeći Kaminskom. „Cabl. Profesor estetike. Progura se između nas i sede na slobodnu stolicu. „Idemo?“ upita Kaminski.

Uto naiđe kelnerica s poslužavnikom. Uzmem čašu vina, popijem je u cugu i odmah posegnem za sledećom.

„Koliko znam“, upita Cabl, „Vi ste sin Riharda Riminga?“

„Tako nešto“, odvrati Kaminski. „Izvinite na pitanju, koje moje slike ste videli?“

Cabl nas pogleda sve odreda. Grlo mu je drhtalo. „U trenutku... moram da priznam... mnogo me pitate.“ Iskezi se. „To u suštini i nije moj predmet.“

„Kasno je“, reče Manc. „Ne smete gospodina profesora tako strogo da propitujete.“

„Vi i Kviling ste prijatelji“, upita Cabl.

„Na to se ne bih drznuo“, reče Kviling. „Ali, istina je da ću se uvek smatrati Manuelovim učenikom.“

„Iznenadjenje Vam je uspelo“, reče Manc.

„Ne“, reko, „sa mnom je došao!“

„Gospodine Kaminski“, započe Cabl, „rado bih Vas pozvao da sledeće nedelje dođete na moj seminar.“

„Ne verujem da je sledeće nedelje još ovde“, reče Kviling. „Manuel mnogo putuje.“

„Ma nemojte“, upita Manc.

„Još uvek se dobro drži“, reče Kviling. „Ponekad nam njegovo zdravlje zadaje brige, ali u trenutku...“ Na trenutak dodirnu bajcovani okvir kolaža sa natpisom Watch it! „Da čuknem u drvo!“

„Je li neko pozvao taksi?“ upita Kaminski.

„Evo polazimo“, reko. Opet naiđe kelnerica i ja zgrabih punu čašu.

„Da li Vam odgovara sutra pre podne u deset?“ upita Manc.

„Za šta?“

„Za naš intervju.“

„Ne“, odgovori Kaminski.

„Porazgovaraću s njim“, rekoh. Cabl se podiže, pridrža i opet spusti na stolicu. Hohgart je odnekud izvukao fotoaparata, okinuo, blesak blica zavitla naše senke na zid.

„Pozvao bih te sledeće nedelje“, prigušeno rekoh Mancu. Morao sam da budem brz dok mu ovo veče potpuno ne iščili iz sećanja.

„Sledeće nije baš zgodno.“ Zažmuri. „Za dve nedelje.“

„K'o bog“, rekoh. Na drugoj strani prostorije, ispod neonskih lampi što ih je Kviling oblepio novinskim isečcima, ugledah Valrata i Verenu Mangold. Ona je nezaustavljivo mlela, a on se naslonio na zid i snuždeno gledao u svoju čašu. Uхватih Kaminskog za lakat i pomogoh mu da ustane; Kviling ga je smesta zgrabio s druge strane. Odveli smo ga do vrata. „Neka“, rekoh. „Mogu i sam.“

„Nema frke“, reče Kviling. „Nema frke.“

Manc me dotaknu po ramenu, načas pustih Kaminskog. „Da kažemo krajem ove nedelje. U petak. Nazovi moju sekretaricu.“

„U petak“, ponovih, „k'o zmaj“. Manc je odsutno klimao glavom, elegantna ženica spustila je glavu na njegovo rame. Kad sam se okrenuo, ugledah Hohgarta kako upravo fotografiše Kvilinga i Kaminskog. Razgovori umukoše. Naglo uхватih Kaminskog za drugu ruku, ali prekasno – Hohgart je svoju nameru već sproveo u delo. Nastavismo svojim putem, tlo mi se učini neravnim, vazduh je blago podrhtavao. Prekardašio sam s pićem.

Silazili smo niz stepenice. „Pazite, stepenica“, ponavljao je Kviling pri svakom koraku. Gledao sam Manuelovu proređenu kosu, desnicom je čvrsto obgrlio štap. Izadismo na ulicu. Više nije kišilo, u baricama su se razlivali odrazi uličnih svetiljki.

„Hvala“, rekoh. „Tamo sam parkirao.“

„Moj auto je bliži“, reče Kviling. „Ja mogu da ga odvezem. Imam i gostinsku kućicu.“

„Zar ne morate da se vratite na izložbu?“

„Mogu i bez mene.“

„Ali to je Vaša izložba.“

„Ovo mi je važnije.“

„Ali, nama više niste potrebni!“

„Ovako je mnogo lakše.“

Pustih Kaminskog, zaobiđoh obojicu i prošaptah Kvilingu u uvo: „Puštajte ga i vraćajte se na izložbu!“

„Sada mi još i naređujete!“

„Ja sam likovni kritičar, a Vi ste slikar. Vršnjaci smo. Teško ćete me se ratosiljati.“

„O čemu Vi to?“

Vratih se i opet uhvatih Kaminskog za ruku.

„Ali, možda bi trebalo da se vratim.“

„Možda“, rekoh.

„Ipak je to moja izložba.“

„Pa, da“, rekoh.

„Šta je, tu je.“

„Baš šteta“, rekoh.

„Počastvovan sam“, reče, „veoma sam počastvovan, Manuele.“

„Ko ste Vi uopšte?“, upita Kaminski.

„Ni suvim zlatom ga ne možeš platiti!“ uzviknu Kviling. „Doviđenja, Sebastijane!“

„Doviđenja, Alonso!“ Na tren smo jedan drugoga streljali pogledom, a onda se on okrete i zaždi uz stepenice. Povedoh Kaminskog preko ulice do Elkinog auta. Prostrani Mercedes, brz i luksuzan, lep skoro kao i ukradeni BMW. Ponekad mi se činilo da svaki živi stvor pravi pare sem mene.

S naporom sam ostajao u svojoj traci, bio sam nacvrcan. Otvorih prozor, hladan vazduh mi je prijao, sad što brže u krevet, sutra valja sačuvati trezvenost. Biće da je veče bilo pun pogodak. Viđen sam sa Kaminskim, sve je išlo kao podmazano. Ipak me odjednom obuze tuga.

„Sad znam zašto ste to uradili“, započe Kaminski. „Potcenio sam Vas.“

„Ništa ne razumem!“

„Hteli ste da mi pokažete da će me svet zaboraviti.“ Trebalo mi je vremena da shvatim na šta misli. On zabaci glavu unazad i duboko uzdahnu. „Niko nije znao nijednu moju sliku.“

„To ništa ne znači.“

„To ništa ne znači“, ponovi. „I Vi hoćete da pišete o mom životu. Zar Vas to ne čini nesigurnim?“

„Ma, jok“, slagah. „Knjiga će biti veličanstvena, svi već gore od nestrpljenja. Uostalom, i sami ste predskazali: prvo si nepoznat, onda slavan, pa zaboravljen.“

„To su moje reči?“

„Nego čije... A Dominik Silva mi je ispričao da ...“

„Ko je sad pa taj?“

„Dominik!“

„Nikad čuo ni video.“

„Nećete valjda da kažete...“

Frknu i skide naočare. Oči su mu bile sklopljene. „Kad ja kažem da nekoga nikada nisam sreo, onda tako i mislim. Nikad čuo ni video. Verujte mi!“

Ne rekoh ništa.

„I verujete li mi?“ upita. Izgleda da mu je baš bilo stalo do toga.

„Da“, promrmljah, „naravno.“ I najednom sam mu stvarno verovao, bio sam spreman da mu sve poverujem na reč, bilo mi je svejedno. Čak mi je bilo svejedno kad će izaći knjiga. Samo sam hteo da spavam. I nisam hteo da umre.

11

Koračam ulicom, Kaminski nije kraj mene, ali je u blizini, pa moram da žurim. Sve više ljudi mi dolazi u susret, saplićem se, padam na zemlju, pokušavam da ustanem, opet se strovaljujem – telo mi je otežalo, Zemljina teža me sputava, svako malo bi me okrnula nečija noga, cipela zgazila, ali, ne, ne boli ni malo moju ruku, svim silama se odupirem zemlji što nadire; a onda se budim. Pola pet ujutro, nazirem obrise ormara i stola, mračni prozor, kraj mene Elkin krevet, prazan. Smaknem pokrivač, ustanem, osećam tepih pod bosim nogama. Iz ormara se čuje nekakvo grebanje. Otvaram ga. Kad tamo Kaminski, sklupčan, s bradom na kolenima, rukama obgrlio noge i upro u mene svoje svetle oči. Tek što zausti, soba se rasplinu; pokrivač me pritiska. U ustima gorčina, obuzima me osećaj tuposti, glava da pukne. Orman, sto, prozor, prazan krevet. Pet i deset. Pročistim grlo, glas mi zazvuči strano, ustanem iz kreveta. Pod nogama osećam tepih, drhtureći posmatram karirani dezen svoje pidžame u ogledalu. Odem do vrata, okrenem ključ u bravi, otvaram. „A ja sam već mislio da me nikad nećeš pitati“, reče Manc. „Sećaš li se?“ Jana ušeta za njim. Čega bi trebalo da se sećam? „Ah“, reče Manc, „nemoj da se praviš Toša!“ Jana je obazrivo motala pramen oko kažiprsta. „Harčenje“, veselo će Manc, „sve je to ludost i harčenje, dragoviću moj.“ Izvadi odnekuda maramicu i mahnu mi prenemažući se. Grohotom se smeja, što me i probudi. Prozor, orman i sto, prazan krevet, izgužvana posteljina, jastuk na podu, gušobolja. Ustajem iz kreveta. Kad osetih tepih pod nogama, obuže me tako snažan osećaj nestvarnosti da sam posegao za nogom od kreveta, koja se naglim pokretom izmače. Ovoga puta sam znao da je u pitanju san. Odem do prozora i podignem roletnu – sunce sija, ljudi šetaju parkom, automobili prolaze, tek je prošlo deset i nije bio san. Odem do hodnika. Po njemu se širio miris kafe, čuo sam glasove iz kuhinje.

„Celneru, jeste li to Vi?“ Kaminski je sedeo za kuhinjskim stolom u šlafroku i sa zatamnjenim naočarima na nosu. Pred njim đus, ovsene pahuljice, činija voća, džemovi, korpica svežeg peciva i šoljica kafe što se puši. Njemu nasuprot – Elke.

„Vratila si se“, upitah nesigurnim glasom.

Ona ne odgovori. Na sebi je imala elegantno skrojen kostim, promenila je frizuru – kosa kratka da joj se uši vide, na potiljku lako grgurava. Izgledala je bogovski.

„Neprijatan san“, reče Kaminski. „Minijturna prostorija, dušegupka, a ja u njoj zamandaljen. Mora da je sanduk, pomislih, ali onda primetih da mi nad glavom visi odeća. Orman, dakle. A onda se nađoh u nekakvom čamcu, hteo sam da slikam, ali nigde ni lista papira. Možete li da zamislite da svaku noć sanjam kako slikam?“

Elke se nagnu i pomilova ga po podlaktici. Dečji osmeh mu se razleže licem. Ona me nakratko pogleda.

„Vi ste se već upoznali“, uzviknem.

„I Vi ste mi se, Celneru, javljali u snu, ali slabo se sećam tog dela.“

Elke mu nasu kafu, ja primaknem stolicu i sednem. „Nisam te tako rano očekivao.“ Dodirnem joj rame. „Kako je bilo na putu?“

Ona ustane i izađe.

„Loše Vam se piše“, kaže Kaminski.

„Ko čeka – dočeka“, odvratim i zabrzam za njom. Stigoh je u hodniku, pređosmo u dnevnu sobu. „Nisi smeo da dolaziš ovamo!“

„Bio sam u neprilici. Ti nisi bila tu i... Uostalom, mnogi bi se radovali kad bih im doveo Manuela Kaminskog!“

„Pa vodi ga onda kod njih.“

„Elke“, zaustim i uhvatim je za rame. Pridem joj bliže. Izgledala je čudno, nekako mlađa, nešto se s njom desilo. Podiže pogled, oči su joj svetlucale, pramen joj pade preko čela i zakači se u uglu usana. „Ne budimo deca“, prošaptah. „To sam ja, Sebastijan.“

„Ako bi da me zavodiš, prvo da se obriješ. Da ne oblačiš pidžamu i, možda, da Rubens ne dreždi tamo i ne čeka te da ga odvedeš do mladenačke mu ljubavi.“

„Otkud znaš sve to?“

Skloni mi ruku. „Rekao mi je.“

„Ali on o tome ne govori!“

„Možda s tobom. Stekla sam utisak da ni o čemu drugome ne govori. Sigurno to nisi primetio, ali on je poprilično uzbuđen.“ Pažljivo me je gledala. „I šta vam uopšte pada na pamet?“

„To je bila jedina mogućnost da ostanem nasamo s njim. Osim toga, treba mi scena za početak knjige. Ili za kraj, to još moram da vidim. Na taj način ću saznati šta se nekad stvarno zbilo.“ Prvi put mi je

godilo da razgovaram s njom. „Ne bih nikad ni pomislio da će biti tako teško. Svako priča nešto drugo, najveći deo priče je pao u zaborav, svedočenja su krajnje protivrečna. Kako uopšte da stvar isteram na čistac?“

„Možda to i nije potrebno.“

„Ništa se ne slaže. Drugačiji je nego što su mi ga opisali.“

„Zato što je star, Bastijane.“

Protrljao sam slepoočnice. „Jednom si rekla da ću možda dobiti još jednu priliku. Šta si time htela da kažeš?“

„Pitaj njega.“

„Zašto njega? Pa on je senilan do daske.“

„To ti misliš.“ Okrenu se.

„Elke, zar ovako da se rastanemo?“

„Da, baš ovako. Nije ni tragično, niti je strašno, zapravo nije čak ni otužno. Oprosti, draže bi mi bilo da ti to diplomatski utuvim u glavu, ali u tom slučaju te se nikad ne bi otarasila.“

„Je l' to sve što imaš da kažeš?“

„Telefonom sam ti rekla šta sam imala. Ovo sada je totalno nepotrebno. Poruči taksu, pa briši na železničku stanicu. Kad se vratim za sat vremena, stan da bude prazan.“

„Elke...!“

„Inače zovem policiju.“

„A Valter?“

„A Valter“, reče i izađe iz sobe. Čujem je kako se nešto došaptava sa Kaminskim, a onda škljocnuše ulazna vrata. Protrljam oči, odem do stola u dnevnom boravku, uzmem jednu od Elkinih pakli cigareta i razmislim da li da pustim koju suzu. Zapalim cigaretu, spustim je na pepeljaru i gledam kako se pretvara u pepeo. To me malo obodri.

Vratim se u kuhinju. Kaminski drži olovku u jednoj, blok za crtanje u drugoj ruci. Glavu je naslonio na rame, usta mu zjape otvorena; izgleda kao da snatri ili sluša nečiji monolog. Tek malo kasnije primetih da crta. Ruka mu je lagano klizila po papiru – kažiprst, prstenjak i mali prst izvijeni, olovku je držao palcem i srednjakom. Ne odižući olovku izvlačio je spiralu koja bi se tu i tamo namreškala.

„Dakle, daljine nas čekaju“, upita.

Sednem kraj njega. Prsti su mu se savijali, nasred lista nastade mrlja. Povuče još nekoliko brzih poteza iz zgloba, pa odloži blok. Tek

kad se dobro zagledah, pretvori se mrlja u kamen, a spirala u koncentrične krugove nastale njegovim udarom o uljanu površinu vode. Kapljice su se rasprskivale, u vodi se nazirao odraz drveta.

„Kako je ovo dobro“, rekoh.

„To biste čak i Vi mogli.“ Otkinu list, stavi ga u džep, a meni pruži blok i olovku. Položi svoju ruku na moju. „Zamislite nešto. Nešto najobičnije.“

Pomislih na kuću, onako kako je deca crtaju. Dva prozora, krov, dimnjak i jedna vrata. Naše ruke su se pokrenule. Gledao sam ga – njegov špicast nos, podignute obrve, čuo kako hropće. Onda opet bacih pogled na list papira. Krov je već bio tu, blago osenčen, kao pokriven snegom ili bršljanom, pa onda jedan zid s otvorenim kapkom, malena tropotezna figura, naslanjala se kroz prozor, sledila su vrata, pade mi na pamet da je to originalni crtež, moram da ga navedem da ga potpiše, pa da ga utopim za velike pare, vrata nekako nakrivljena, pa dođosmo do drugog zida, od te love ću valjda moći da kupim auto, ali on ne dosegnu do krova, olovka pade na donju ivicu, nešto nije bilo u redu; Kaminski je povukao svoju ruku. „I?“

„Ide nekako“, rekoh razočarano.

„Da krenemo?“

„Naravno.“

„Idemo opet vozom?“

„Vozom?“ Nešto mi se motalo po glavi. Ključ bi još morao da bude u mom džepu, kola tamo gde sam ih juče parkirao. Elke se vraća tek za sat vremena. „Ne, danas ne.“

12

Ipak sam se odlučio za autoput. Tip na naplatnoj rampi nije hteo ni da čuje za moju kreditnu karticu. Upitah ga kom li se časnom pozivu izmakao, a on mi odbrusi da platim i tornjam se, pa mi onda uze i poslednje žive pare. Nagazih na gas, snaga motora lagano me je pritiskala na sedište. Kaminski skide naočare i opet pljunu. Kratko zatim zaspao.

Grudi su mu se jednolično nadimale i spuštale, usta zjapila otvorena, jasno su se nazirale čekinje, već dva dana se nismo brijali. Zahrka. Uključih radio. Džez-pijanista je sve brže preludirao, Kaminski je hrkao sve sonornije. Odvrnuh radio. Baš je dobro što je sada zaspao, neće mu popodne trebati hotel, pa ćemo se još danas vratiti nazad. Onda ću Elke vratiti kola, pokupiću, ako je Elke baš zapela, svoje kofere, pa s Kaminskim vozom do njegove kuće. Imao sam sve što mi je trebalo. Falila mi je još samo centralna scena, veličanstveni susret sa Terezom u prisustvu njegovog prijatelja i biografa.

Isključih radio. U susret mi je klizila isprekidana linija, pretekoh dva kamiona na desnoj strani. Sve je ovo, pomislih, njegova priča. On ju je doživeo, sada se završava, a ja nisam deo nje. Hrkanje zape na trenutak, kao da mi je pročitao misli. Njegov život. A šta je s mojim? Njegova priča. A gde je moja? Neki merdža je tako mileo da sam morao da pređem na zaustavnu traku; zatrubim mu, vratim se ulevo i primoram ga da prikoči.

„Ali valjda ima negde mesta i za mene.“

Jesam li to naglas rekao? Zavrteh glavom. Ali, to je živa istina. Gde ću sad i šta ću da radim?! To je problem. Ugasih cigaretu. To je oduvek bio problem. Krajolik se izmenio, već odavno nije bilo brežuljaka, nestala su sela i putevi; činilo mi se kao da vremeplovom putujemo u prošlost. Sišli smo sa autoputa, neko vreme smo se vozili kroz šumu – posvuda debela i isprepletane senke granja. A onda su sledile još samo rudine za ispašu ovaca.

Otkad nisam video more? S iznenađenjem sam primetio kako se radujem ponovnom susretu. Nagarih do daske, neko zatrubi. Kaminski se trže, promrmlja nešto na francuskom i opet zakunja. Slina mu je visila iz ugla usana. Iskrnuše kuće od crvene opeke, a

odmah zatim i tabla sa imenom mesta. Neka žena je dostojanstveno prelazila ulicu. Zaustavim se, otvorim prozor i priupitam je za put. Glavom mi pokaza smer. Kaminski se probudi, dobi napad kašlja vapijući za vazduhom, obrisa usta i mirno zapita: „Jesmo li već stigli?“

Stigli smo do najzabačenije ulice u mestu. Brojevi su bili nepravilno raspoređeni, dva puta sam morao da se provezem duž cele ulice dok ne nađoh traženu kuću. Zaustavih kola.

Izađoh napolje. Bilo je vetrovito i prohladno, mirisalo je na blizinu mora, sem ako to nisam uobrazio.

„Da li sam već bio ovde?“ upita Kaminski.

„Neće biti.“

Osloni štap o tlo i pokuša da ustane. Stenjući. Obiđoh auto i nađoh mu se pri ruci. Još ga nikad nisam video takvog: iskrivljenih usta, čela izbrazdanog borama. Izgledao je bojažljiv, skoro uplašen. Čučnuo sam i zavezao mu pertle. Oblizivao je usne, izvadio naočare i petljajući stavio ih na oči.

„Tada sam mislio da ću umreti.“

Iznenadeno ga pogledah.

„Bolje bi bilo da sam umro. Sve ostalo je bio promašaj. Nastaviti da živiš i radiš kao da još nešto postoji. Kao da nisi mrtav. Bilo je onako kao što je napisala. Uvek je bila pametnija.“

Otvorim torbu i napipam diktafon.

„Jednog jutra je stiglo pismo. Tek tako.“

Palac mi se nađe na dugmetu za snimanje i pritisnu ga.

„A stan je bio prazan. Vi tako nešto nikad niste doživeli.“

Da li se snima i kroz torbu?

„Zašto mislite da ja tako nešto nisam doživeo?“

„Čovek misli da ima samo jedan život. I odjednom je svemu kraj. Umetnost je beznačajna. Čista iluzija. I teraš dalje iako si svestan toga.“

„Da uđemo“, kažem mu.

Kuća kao i sve druge: dvospratnica zašiljenog krova, kapci na prozorima, baštica ispred kuće. Sunce zaklonjeno prozračnim oblacima, što su promicali nebom. Kaminski je teško disao, zabrinuto sam ga merkao. Pozvonim.

Čekamo. Njegove vilice rade, rukom je gladio dršku štapa. A šta ako nema nikoga kod kuće? S tim nisam računao. Pozvonim još jednom.

Pa još jednom.

Dežmekasti stari gospodin otvori vrata. Gusta seda kosa, baburast nos. Na sebi je imao omlitavelu štrikanu jaknu. Pogledam Kaminskog, a on ni da zucne. Povio se napred, oslonio o štap, činilo se da nešto osluškuje spuštene glave.

„Možda imamo pogrešnu adresu“, kažem. „Tražimo gospođu Lesing.“

Debeljuškasti ne odreagova. Nabranog čela pogleda mene, pa Kaminskog, pa opet mene kao da očekuje neko objašnjenje.

„Znači ne živi ovde?“ upitam.

„Ona zna da mi dolazimo“, kaže Kaminski.

„Pa, nije baš tako“, kažem.

Kaminski se lagano okrenu ka meni.

„Mi smo razgovarali“, kažem mu, „ali nisam siguran da sam joj to dobro objasnio. Mislim... u načelu smo se složili, ali...“

„Vodite me do kola.“

„Pa, ne mislite, valjda, ozbiljno!“

„Vodite me do kola.“ Još nikad nije tako zvučao. Otvorim usta i odmah ih zatvorim.

„Izvolite, uđite“, reče stari. „Rezikini prijatelji?“

„Može se reći“, odgovorih. Rezika?

„Ja sam Holm. Rezika i ja smo... Šta da kažem, našli smo se da ostarimo zajedno.“ Nasmija se. Rezika je unutra.“

Naslonjen na moju ruku, Kaminski je stajao kao ukopan. Polagano ga povedoh prema vratima, pri svakom koraku štap mu je zvonko dodirivao tlo.

„Samo uđite“, doviknu Holm. „Raskomotite se!“ Ustezao sam se, ali nismo imali ništa za skidanje. Uzan hodnik sa šarenim tepihom i otiračem. Na njemu natpis *Dobro nam došli*. Na tri vešalice visilo je tuce štrikanih jakni, na podu cipele složene pod konac. Ulje na platnu prikazivalo je izlazeće sunce, a pod njim je vragolasti zeka đipao preko cvetne leje. Izvadih diktafon i neprimetno ga prebađh u džep jakne.

„Hajdete za mnom“, pozva nas Holm ulazeći u sobu. „Rezika, čik pogodi ko ti je došao!“ Okrenu se prema nama. „Izvinite, kako Vam beše ime?“

Čekao sam, ali Kaminski ni da zucne. „To je Manuel Kaminski.“

„Poznajete te od ranije“, reče Holm. „Zar se ne sećaš?“

Svetla soba velikih prozora. Zavesa cvetnog dezena, prugaste tapete, okrugli trpezarijski sto, kredenac, a u njemu iza stakla masa tanjira, televizor ispred sofe, naslonjač i niski stočić, na zidu telefon, a pored njega fotografija postarijeg bračnog para uz reprodukciju Botičelijevog *Rađanja Venere*. U naslonjaču je sedela starica. Okruglog lica premreženog borama i boricama, kose našušurene kao bela lopta. Na sebi je imala roze vunenu jaknu sa cvetom izvezenim na grudima, kariranu suknju i plišane papuče. Isključiti televizor i upitno nas pogleda.

„Rezika ne čuje baš najbolje“, reče Holm. „Prijatelji! Od ranije! Kaminski! Sećaš li se?“

Gledala je u tavanicu smejući se. „Naravno.“ Frizura joj je poskakivala pri klimanju. „Iz Brunovog preduzeća.“

„Kaminski“, razdera se Holm.

Kaminski mi je do bola stezao ruku.

„Sačuvaj bože i sakloni“, reče. „Ti?“

„Da“, reče on.

Na trenutak zavlada tišina. Njene ruke, malene i kao u drvetu izdeljane milovale su daljinski upravljač.

„A ja sam Sebastijan Celner. Mi smo se čuli telefonom. Pa rekao sam Vam da ćemo se pre ili kasnije...“

„Jeste li za kolače?“

„Šta?“

„Tek treba da stavimo za kafu. Izvolite, sedite!“

„Vrlo ljubazno od Vas“, rekoh. Htedoh da odvedem Kaminskog do fotelje, ali on se uskopistio.

„Čula sam da si postao slavan.“

„Sama si prorekla.“

„Šta sam? Bože blagi, sedite. Davno je to bilo.“ Ne pružajući prste pokaza na slobodne stolice. Još jednom sam pokušao, ali Kaminski ostade kao prikovan.

„U koje ste se to vreme poznavali?“ upita Holm. „Mora da je bilo poodavno, Rezika nikad ništa ne priča. A doživela je bog te pita šta sve ne.“ Ona se zakikota. „Ma, jesi! Šta tu ima, nemoj odmah da crveniš! Dva braka, četvoro dece, sedam unučadi. Puna šaka brade. Zar ne?“

„Da“, reko, „svakako.“

„Sva se unervozim kad tako okolo stojite“, reče. „Uopšte nije prijatno. Miguele, ne izgledaš baš najbolje, sedi bogati.“

„Manuel!“

„Ma, dobro. Sedi.“

Svom snagom sam ga odgurao do sofe, posrtao je, hvatao se za naslon, pa konačno seo. Sedoh do njega.

„Da Vas pitam nešto“, reko. „Ako možete da mi kažete...“

Zazvoni telefon. Ona podiže slušalicu, uzviknu „Ne!“ i opet je spusti.

„Komšijska deca“, reče Holm. „Zovu izmenjenim glasom i misle da mi to ne primećujemo. Ali ne znaju oni na koga su se nameračili!“

„Pojma nemaju.“ Ona se pakosno nasmeja. Holm izađe. Iščekivao sam – ko li će od njih prvi progovoriti? Kaminski je sedeo poguren, Tereza je petljala po reveru jakne smeškajući se; čak je jednom i klimnula kao da joj se po glavi motala zanimljiva misao. Holm se vratio sa poslužavnikom u rukama – tanjiri, viljušnice, pljosnat braonkast kolač. Iseče ga na komade i pruži mi jedan. Kolač kao suva drenovina, jedva se dao gristi, bilo ga je skoro nemoguće progutati.

„Dakle.“ Nakašljem se. „Šta ste svojevremeno radili nakon što ste otišli?“

„Otišla?“ zapita.

„Otišla“, reče Kaminski.

Isprazno se nasmešila.

„Odjednom ste nestali.“

„To baš liči na Reziku“, javi se Holm.

„Sela sam na voz“, započe lagano, „i odvezla se na sever. Zaposlila sam se kao sekretarica. Bila sam prilično usamljena. Šef mi se zvao Zombah, uvek mi je prebrzo diktirao, morala sam da ispravljam njegove pravopisne greške. Onda sam srela Uvea. Dva meseca kasnije smo se venčali.“ Posmatrala je svoje kvrgave ruke na čijim je nadlanicama štrčao čitav splet žila. Na trenutak iščile njen osmeh, a

pogled joj se zaoštri. „Sećaš li se još onog groznog kompozitora?“ Pogledam Kaminskog, ali činilo se da nema pojma kome je upućeno pitanje. Lice joj se zateglo, osmejak opet zaleprša na njemu. „Sad si zaboravio kafu.“

„Nije valjda“, uzviknu Holm.

„Neka, ne treba“, reko.

„Ko neće, taj već ima“, odvrati i ostade da sedi.

„Imali smo dvoje dece. Mariju i Hajnriha. Njih poznaješ, je l'da?“

„Otkud ih poznajem?“ upita Kaminski.

„Uve je imao sudar. Neki pijanac mu je frontalno uleteo. Na licu mesta mrtav. Nije se mučio, jedna mu majka.“

„To je važno“, promrsi Kaminski.

„To je najvažnije. Kad sam saznala, mislila sam da ću umreti.“

„To ona samo tako kaže“, nadoveza se Holm. „Žilava je ona.“

„Dve godine kasnije udala sam se za Bruna. Od njega su mi Eva i Lora. Lora živi preko, u Paralelnoj ulici. Prvo vozite pravo, pa onda treća levo, pa još jednom levo. I tu ste.“

„Gde?“ upitah.

„Pa, kod Lore.“ Zavlada tišina. Zbunjeno smo se zgedali. „Tamo ste krenuli!“ Telefon je zazvonio, ona se javila, razdrala se „Ne!“ i opet spustila slušalicu. Kaminski je sklopio ruke, štap mu je pao na pod.

„Čime se Vi bavite?“ upita Holm.

„On je umetnik“, reče ona.

„Opa, bato!“ Holm nakostreši obrve.

„Slavan umetnik. Treba da čitaš i nešto drugo sem sportske stranice. Nekad je bio vrlo dobar.“

„Nekad bilo, sad se pripoveda“, reče Kaminski.

„Ona ogledala“, reče ona. „Tako jeziva. Po prvi put da si nešto napravio što nije...“

„Najviše me nerviraju“, započe Holm, „one slike na kojima se ništa ne raspoznaje. Ali tako nešto sigurno ne slikate, zar ne?“ Pre nego sam zaustio nešto u svoju odbranu, uvali mi još parče kolača na tanjir; samo što nije palo, mrvice su mi se drobile u krilo. On sam, ispriča nam Holm, proizvodio je sve od lekovitog bilja, imao je fabričicu za kupke, čajeve i kreme protiv mamurluka. Danas tako nešto ne postoji, čovek se mora pomiriti s tim da je propadanje u osnovi stvari. „U osnovi stvari“, uzviknu. „Zar stvarno nećete kaficu?“

„Uvek sam mislio na tebe“, reče Kaminski.

„Iako je prošlo toliko vremena“, odvrati Tereza. „Pitao sam se...“
Kaminski začuta.

„Da?“

„Ništa. Imaš pravo. Prošlo je toliko vremena.“

„I šta sad?“ upita Holm. „Dajte, recite nešto!“

„Sećaš li se tvog pisma?“

„Šta je s tvojim očima?“, upita ga. „Ti si na kraju krajeva umetnik. To nije baš lako, ili?“

„Sećaš li se tvog pisma?“

Sagoh se, podigoh štap i tutnuh mu ga u ruku. „Kako da se setim?
Bila sam jako mlada.“

„I?“

Zamišljen izraz preleteo joj je licem. „Šta sam ja onda znala.“

„Tako malo nisi mogla da znaš.“

„Iz Vaših usta u božije uši“, reče Holm. „Uvek kad Reziku pitam...“

„Začepite već jednom!“ viknuh na njega. On duboko udahnu i
zabulji se u mene.

„Zaista, Manuele, više se ničega ne sećam.“ Uglovi usna joj se
izviše nagore, čelo joj se zategnu, vrtela je daljinski upravljač u ruci
ne savijajući prste.

„Ono najbolje još uopšte ne znate“, reče Holm. „To je bilo na
Rezikin sedamdeset peti rođendan. Svi su došli – deca, unuci,
konačno svi na broju. Niko nije falio. A kad su za nju zapevali *For
she's a jolly good fellow*,¹⁵ baš u tom trenutku, pred povelikom
tortom...“

„Sedamdeset pet svećica“, reče Tereza.

„Toliko ih baš nije bilo, ne bi stale. Znate šta je rekla?“

„Baš ih je bilo sedamdeset pet!“

„Moramo da krenemo“, reče Kaminski.

„Znate li šta je rekla?“ Na ulaznim vratima zapišta zvono. „Jebi ga,
bože!“ Holm ustade i otide u hodnik, čulo se kako napolju s nekime
žustro i usplahireno razgovara.

„Zašto nikad nisi došao?“, upita Tereza.

„Dominik je rekao da si umrla.“

„Dominik?“ začudih se. „Tvrđili ste da ga ne poznajete.“ On se
namršti, Tereza me iznenađeno pogleda, činilo se da su oboje

zaboravili na moje prisustvo.

„To je rekao?“ upita ga. „Zašto?“

Kaminski ne odgovori ništa.

„Bila sam mlada“, reče ona. „Čovek čini komične stvari. Bila sam neko drugi.“

„Tu si potpuno u pravu.“

„I ti si izgledao drugačije. Bio si veći i... imao si tako mnogo snage. Neverovatnu energiju. Hvatala me je vrtoglavica kad bih duže bila kod tebe.“ Ona uzdahnu. „Mladost je bolest.“

„Groznica razuma.“

„La Rošfuko“. Ona se tiho nasmeja. I Kaminski se na trenutak nasmeši. On se nagnu i reče nešto na francuskom.

Ona se smešila. „Ne, Manuele, ne za mene. U suštini je sve započelo posle toga.“

Opet načas zavlada tajac.

„Pa šta si na kraju rekla?“ upita je prozuklim glasom. „Za tvoj rođendan?“

„Sam bog zna!“

Holm se vrati. „Neće da uđe, rekla je da će da čeka. Jeste li sad za kaficu?“

„Kasno je“, reče Kaminski.

„Prekasno“, dodadoh.

„Ali tek što ste došli!“

„Mogli bismo zajedno da gledamo televiziju“, najednom će Tereza. „Sad će baš *Milioner*.“

„Keler je super voditelj!“ reče Holm.

„Negde sam pročitala da se uskoro ženi“, doda Tereza.

Kaminski se nagnu prema meni i pruži mi ruku. Pomogoh mu da ustane. Učini mi se kao da je hteo još nešto da kaže; čekao sam, ali on ni glasa da pusti od sebe. Stisak njegove ruke bio je preslab, jedva sam ga osećao. U džepu sam osetio, skoro sam ga zaboravio, uključen diktafon. Isključih ga.

„Jeste li često u ovom kraju?“ upita Holm. „Morate opet da navratite. Zar ne, Rezika?“

„Da te upoznam sa Lorom. I njenom decom. Moricom i Lotarom. Oni stanuju u Paralelnoj ulici.“

„Baš lepo“, reče Kaminski.

„Kakvom se umetnošću Vi u stvari bavite?“ upita Holm.

Zaputismo se u hodnik, Holm otvori ulazna vrata. Okrenuh se, Tereza nam se pridruži. „Srećan put, Miguele!“, reče i prekrsti ruke. „Srećan put!“

Prošli smo kroz vrt pred kućom. Ulica je bila pusta, samo je neka žena špartala gore-dole. Nije mi promaklo da je Kaminskom zadrhtala ruka.

„Pažljivo vozite!“ reče Holm i zatvori vrata.

Kaminski stade i podiže drugu ruku, onu u kojoj je držao štap, do lica. „Žao mi je“, rekoh tiho. Nisam se usudio da ga pogledam. Zahladilo je, zakopčah jaknu. On se svom težinom nasloni na moju ruku.

„Manuele!“ rekoh.

On ništa. Žena se okrete i priđe nam. Crni mantil na sebi, kosa joj je lepršala na vetru. Zapanjen pustih Kaminskog.

„Zašto nisi ušla?“ upita Kaminski. Nije izgledao zatečen.

„Ovaj reče da više nećete dugo. Nisam htela da se odugovlači!“ Mirjam me pogleda. „A sada mi dajte ključ od kola!“

„Molim!?“

„Ja ću vratiti auto. Dugo sam razgovarala sa vlasnicom. Rekla mi je da Vam poručim da će Vas prijaviti za krađu ako pravite probleme.“

„Ali to nije bila krađa!“

„Druga kola, naša, pronađena su u međuvremenu. Na parkingu jednog odmorišta kraj autoputa. Sa izuzetno ljubaznim pismom zahvalnosti. Da Vam ga dam?“

„Neka, hvala!“

Ona uze svog oca za nadlakticu, ja otključah auto, ona mu pomože da sedne pozadi. Tiho je stenjao, usne su mu se bezglasno micale. Mirjam zatvori vrata. Nervozno sam izvadio cigarete iz džepa. U paklici još samo jedna jedina.

„Dozvoljavam sebi da Vam stavim na račun avionsku kartu i taksi dovde. Računajte s time da će Vas skupo doći.“ Vetar joj je mrsio kosu, nokti su joj bili izgrizeni do korena. Pretnja me ne uplaši. Ništa više nemam, pa mi ništa ne može ni uzeti.

„Nisam učinio ništa loše.“

„Naravno da niste.“ Ona se nasloni na krov kola. „Tu je starac koga je ćerka proglasila neuračunljivim, je l' da? Niko mu nije rekao da je

njegova ljubav iz mladosti još uvek živa. A Vi ste samo hteli da mu priskočite u pomoć.“

Uvukoh glavu u ramena. A Kaminskijeva se drmnula napred, pa nazad. Usne su mu se micale.

„Baš tako.“

„A otkuda ja, moliću lepo, znam za ovu adresu?“

Zbunjeno sam je gledao.

„Odavno je znam. Još pre deset godina sam je prvi put posetila. Dala mi je njegova pisma i ja sam ih iscepala.“

„Šta ste uradili?“

„Tako je on hteo. Bilo nam je jasno da će se jednog dana pojaviti neko kao Vi.“

Ustuknuh još korak i osetih baštensku ogradu na leđima.

„U stvari više nikad nije hteo da je sretne. Ali postao je sentimentaln posle operacije. Svakog od nas je kumio – mene, Bogovića, Klura, svakoga koga poznaje. A više ih nema mnogo. Hteli smo da ga poštedimo. A Vi mora da ste nešto rekli što ga je opet dovelo na tu misao.“

„Čega ste hteli da ga poštedite? Da sretne ovu matoru budalu? I ovog mamlaza?“

„Taj mamlaz je razborit čovek. Nastojao je da spase situaciju. Vi nemate pojma kako se Manuel lako i rado rasplače. Vi nemate pojma šta je sve moglo da se desi. A ova stara žena se još odavno oslobodila njega. Proživela je život u kome on nije bio od značaja.“ Namršti čelo. „To nije baš mnogima pošlo za rukom.“

„On je star i bolestan. Više ne može ni sa kim manipulirati.“

„Ma nemojte? Slatko sam se nasmejala kad ste počeli da govorite o zatvoru. Jasno mi je bilo da Vas drži u šaci kao i sve nas. Zar Vas nije naveo da ukradete dva automobila i da ga provezete kroz pola Evrope?“ Stavih cigaretu među usne. „Poslednji put, ja nisam...“

„Je li Vam nešto rekao o ugovoru?“

„Kakvom ugovoru?“

Kad je okrenula glavu, prvi put sam video koliko liči na svog oca. „Koliko mi se čini, zove se Bering. Hans...“

„Baring?“

Ona klimnu glavom. „Hans Baring.“

Pridržah se za ogradu. Ubodoh se na metalni vrh. „Serija članaka za neki časopis. O Rihardu Rimingu, Matisu i posleratnom Parizu. O sećanjima na Pikasa, Koktoa i Đakometija. Manuel i on su satima razgovarali.“

Bacih cigaretu, a da je nisam ni zapalio. Čvrsto sam stegao ogradu, pa još čvršće, najčvršće što sam mogao.

„Ali to ne znači da ste baš zalud pretražili našu kuću.“ Pustih ogradu, niz ruku mi se slivao tanak mlaz krvi. „Možda je trebalo ranije da Vam kažemo. Ali preostaje Vam sve ostalo – njegovo detinjstvo, čitavo vreme u planinama. Pa kasni radovi.“

„Ali, on nema kasne radove.“

„Tu ste u pravu“, reče kao da joj je to tek sada palo na pamet. „Onda će to biti tanušna knjiga.“

Trudio sam se da mirno dišem. Gledao sam u unutrašnjost kola – Kaminski je mrdao vilicama, rukama je stezao štap. „Kuda sad idete?“ Činilo mi se kao da moj glas dolazi izdaleka.

„Potražiću neki hotel“, reče. „On je...“

„Propustio svoju popodnevnu dremku.“

Potvrdno klimnu glavom. „A sutra se vraćamo. Odvešću auto, pa onda na voz. On...“

„... naime ne voli da leti avionom.“

Ona se nasmeši. Kad sam joj uzvratio pogled, shvatio sam da zavidi Terezi. Da nikad nije imala život do njegovog, da je i ona bez istorije. Kao i ja. „Lekovi su u pretincu za rukavice.“

„Šta je s Vama?“ upita. „Izgledate nekako drugačije.“

„Drugačije?“

Klimnu glavom.

„Smem li da se pozdravim s njim?“

Ona uzmaknu i nasloni se na baštensku ogradu. Otvorih vozačeva vrata. Kolena su mi još uvek klecala, prijalo mi je da sednem u auto. Zatvorih vrata da nas ne čuje.

„Hoću na more“, reče Kaminski.

„Razgovarali ste sa Baringom.“

„Zar se tako zove?“

„Ništa mi niste rekli o tome.“

„Prijatan, mlad čovek. Dobro potkovan. Je l' to nešto važno?“

Klimnuh glavom.

„Hoću na more.“

„Došao sam da se pozdravimo.“

„Šta je, nećete sa nama?“

„Izgleda da neću.“

„Sigurno ću Vas iznenaditi. Ali zavoleo sam Vas.“ Nisam znao šta da kažem na to. Zaista me je iznenadio.

„Je l'ključ od kola još uvek kod Vas?“

„Zašto pitate?“

Lice mu se zgužva, nos mu je izgledao sasvim tanak i izraženih obrisa. „Neće me odvesti do vode.“

„Pa?“

„Još nikad nisam bio na moru.“

„Nemoguće!“

„U detinjstvu mi se nije posrećilo. Kasnije me nije zanimalo. U Nici sam jedino hteo da vidim Matisa. Mislio sam da imam dovoljno vremena u životu. A sada me neće odvesti do mora. Za kaznu.“

Pogledao sam na drugu stranu prema Mirjam. Nestrpljivo nas je gledala naslonjena na ogradu. Pažljivo sam izvukao ključ iz džepa.

„Jeste li sigurni?“

„Siguran sam.“

„Stvarno?“

On klimnu glavom. Pričekao sam još časak. A onda sam jednim pritiskom zaključao sva četvora vrata. Uvukao sam ključ i upalio motor. Mirjam poskoči i posegnu za drškom vrata. Cimala ju je dok smo kretali, udarila po prozoru kad sam dao gas, na usnama joj se uobličavala meni nerazumljiva reč, nekoliko koraka je trčala kraj nas, a onda je ugledah u retrovizoru kako stade, opusti ruke i gledaše za nama. Odjednom mi je bi žao, pomislih čak da stanem.

„Ne zaustavljajte“, poviče Kaminski.

Ulica se širila, kuće minuše kraj nas, izašli smo iz sela. Pred nama se raskriliše livade. Bili smo na slobodnoj zemlji.

„Ona zna kuda idemo“, reče. „Uzeće taksi i stići će nas.“

„Zašto mi ništa niste rekli o Baringu?“

„Ticalo se samo Pariza i jadnog Riharda. Vama ostaje sve ostalo. Valjda je dovoljno.“

„Ne, nije dovoljno.“

Ulica je ispisivala dugu krivinu, u daljini sam video neprirodnu oblinu nasipa. Zaustavio sam kraj puta. „Šta je sad?“, upita Kaminski.

„Samo trenutak“, odgovorih i izađoh iz kola. Iza nas su se još uvek nazirale seoske kuće, pred nama nasip. Raširio sam ruke. Mirisalo je na alge, vetar je šibao. Neću, dakle, postati slavan. Neću objaviti knjigu, neću dobiti posao, ni kod Eugena Manca, niti bilo gde drugde. Ostao sam bez stana, bez para. Nisam znao gde da idem. Duboko sam uzdahnuo. Pa zašto se onda osećam tako bezbrižno?

Seo sam za volan i nastavio vožnju. Kaminski je namestio naočare. „Znate li Vi koliko sam samo puta zamišljao ovu posetu?“

„*Milionera*“, rekoh, „Bruna i Uvea. Gospodina Holma i njegove meleme.“

„I onaj izlazak sunca.“

Klimnuh i setih se scene – dnevni boravak, tapete, Holmovo naklapanje, ljubazno lice starice, slike u hodniku. „Čekajte. Otkud ste znali za to?“

„Za šta?“

„Dobro ste me razumeli. Otkud ste znali za sliku?“

„Ah, Sebastijane.“

13

Po nebu razapeta paučinasta mreža oblaka. More uz obalu sivo, a dalje na pučini skoro srebrnasto. Savijeni suncobran zaboden u pesak, sto metara od nas neki dečko pušta zmaja. Usamljeni španijel u daljini vuče uzicu tamo-amoo; njegov lavež na mahove dopire do nas. Dečak grčevito steže kanap, kvadrat od platna održava se šušteći na vetru, samo što se ne pokida. Drveni mol, uz koji leti pristaju brodići, pružio se preko vode. Kaminski je pažljivo koračao kraj mene, teško mu je padalo da održava ravnotežu, pesak nam se lepio za cipele. Obala preplavljena krhotinama ljuštura. Talasi su donosili svoje penaste kreste, valjali se preko peska, pa uzmicali.

„Hoću da sednem“, reče Kaminski. Opet je obukao šlafrok, zgužvani peševi lepršali su oko njega. Pridržao sam ga, oprezno se spusti na tlo. Skupi noge i položi štap kraj sebe. „Ko bi rekao. Skoro pa bih umro, a ne bih došao ovamo.“

„Imate Vi još da živite.“

„Šio mi ga Đura!“ Zabaci glavu unazad, vetar mu je trzao pramenove kose, povisoki val nas orosi. „Ističe mi rok trajanja.“

„Moram da se...“ Jedva sam nadglasavao romor talasa. „...još jednom vratim. Da uzmem svoje kofere.“

„Imate li u njima nešto što Vam treba?“

Ček da razmislim. Košulje, pantalone, veš i čarape, fotokopije mojih članaka, pribor za pisanje i hartiju, nekoliko knjiga. „Nemam ništa.“

„Pa, onda ga bacite.“

Buljio sam u stakla njegovih naočara. On klimnu glavom.

Podignem torbu i odem do mola. Zakoračim na njega da je sve drvo poda mnom krckalo i odšetam se do kraja.

Izvadim diktafon iz džepa, gledam ga, vrtim među prstima, uključim ga, pa opet isključim. A onda ga zavrļaćim u more. Uzdizao se u nebo, sjajna mrlja, na tren se činilo kao da stoji, pa onda kao da još malo teži uvis. Zatim se sruči i nestade u vodi. Protrljam oči. Usne su mi slane. Otvorim torbu.

Bacim prvu kasetu, ali nije odmakla daleko, valjda je bila prelaka. Kod sledeće sam se još manje trudio, a treću sam prosto pustio da padne u vodu. Nadvio sam se nad vodu i gledao kako još časak

pluta na površini, kako je ponese prvi talas, poklopi drugi i na kraju potonu. Neke su duže brodile. Jedna skoro bi naplavljena na obalu; završila bi na žalu, ali je baš tada zahvatio talas i progutao.

Duboko sam uzdahnuo. U daljini je plovila lađa, raspoznao sam postrojenja na palubi, dugi krak dizalice, uskovitlane mrlje jata galebova što za njom lete. Izvadim beležnicu iz džepa.

Prelistah je. Stranu po stranu, sitno ispisanu mojim škrabopisom; između stranica na desetine fotokopija iz knjiga i starih novina, svako malo crvenim podvučeni inicijali M.K. Iscepam prvu stranicu, zgužvam je i bacim. Iscepam i drugu, zgužvam je i bacim, pa iscepam sledeću. Nedugo zatim bilo je more oko mene pokriveno belim lopticama. Držeći zmaja u ruci dečak me je posmatrao.

Nađoh u gornjem džepu jakne još jedno parče papira – zamršen splet linija između kojih se, tek sad to vidim, nazire ljudska prilika. Vratim sliku u džep. Izvadim je još jednom, pogledam je i opet vratim u džep. Opet je izvadim i pustim da klizne iz ruke, talasi su je odmah progutali. Dečko tutnu zmaja pod mišku i izgubi se. Na teretnjaku zatuli sirena, iz dimnjaka suknu oblačić dima, izobličić se na vetru i rasplinu. Vlaga mi je probijala odeću, postajalo mi je sve hladnije.

Vratim se na obalu. Koker mi se približi. Čiji li je samo? Torba mi je ovlaš visila o ramenu, u njoj još samo fotoaparata.

Fotoaparata?

Stanem, izvadim ga i odmerim u ruci. Cela serija njegovih poslednjih slika. Položim palac na dugme kojim se otvara poklopac, a što bi film izložilo svetlu.

Oklevam.

Prst se skloni sa dugmeta kao sam od sebe. Bez žurbe vratim aparat u torbu. Novi dan, nova nafaka; i dovoljno vremena za razmišljanje. Odem do Kaminskog i sednem kraj njega.

Ispruži ruku. „Ključ!“

Dadoh mu ključ od auta. „Recite joj da mi je žao.“

„Kojoj od njih dve?“

„Obema.“

„I šta ćete sada da radite?“ upita.

„Nemam pojma.“

„Dobro!“

Nisam mogao da zadržim iznenadni smeh. Dodirnem mu rame, on podigne glavu i na časak položi svoju ruku preko moje. „Puno sreće, Sebastijane.“

„Vama takođe.“

Skide naočare i stavi ih pored sebe. „I svakome na svetu.“

Ustanem i lagano krenem unatraške osećajući otpor škripavog peska. Kaminski ispruži ruku, a pas se dogega do njega i onjuši je. Okrenem se. Koliko odluka. Široko nebo pleglo, talasi malo-pomalo brišu moje tragove. Dolazi plima.

DANIJEK KELMAN

Ja i Kaminski

Izdavačko preduzeće CLIO Zmaja od Noćaja 12/1 Beograd

za izdavača Zoran Hamović

recenzent Dragan Velikić

lektura i korektura Sanja Blagojević-Bošković

dizajn knjige Dragana Atanasović

tehnički urednik Dragutin Nježić

štampa

Taš

Ilije Garašanina 26 Beograd

info@clio.co.yu

www.clio.co.yu

Die Herausgabe dieses Werkes wurde aus Mitteln von GOETHE-
INSTITUT INTER NATIONES Bonn gefordert

- 1 Da li ste vi pisac? – *Prim. prev.*
- 2 Možda. – *Prim. prev.*
- 3 Čujem da će se uskoro pojaviti vaša nova knjiga. – *Prim. prev.*
- 4 Kako se zove? – *Prim. prev.*
- 5 Strahovanje krivotvoritelja. – *Prim. prev.*
- 6 Odličan naslov. – *Prim. prev.*
- 7 Pošaljite mi je, napisaću njen prikaz. – *Prim. prev.*
- 8 Ne posustaje. – *Prim. prev.*
- 9 Roberte, kaži nam nešto o svom romanu. – *Prim. prev.*
- 10 Ne bih se usudio da ga zovem romanom, to je skromni triler za neiskvarene duše. Jedan čovek sasvim slučajno otkriva da je žena koja ga je davno napustila... – *Prim. prev.*
- 11 Šanel. – *Prim. prev.*
- 12 Sigurnije je. – *Prim. prev.*
- 13 „naslikao slepi čovek“ – *Prim. prev.*
- 14 Šta radite tu, gospodine? – *Prim. prev.*
- 15 Uobičajena zdravica slavljeniku. – *Prim. prev.*

[Start](#)

Table of Contents